

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN
KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Hayal DEMİRCİ**

**Danışman
Doç. Dr. Metin EKEN**

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2024, KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN
KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Hayal DEMİRCİ

Danışman
Doç. Dr. Metin EKEN

Şubat 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hayal DEMİRCİ

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Gazetecilik

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Dijital Platformlarda Müslüman Kadın Kimliği: Élite Dizisi Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 85 sayfalık kısmına ilişkin 31/01/2024 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 7' dir.

Filtrelemeye alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 31/01/2024

Danışman

Doç. Dr. Metin EKEN

Hazırlayan

Hayal DEMİRCİ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Dijital Platformlarda Müslüman Kadın Kimliği: Élite Dizisi Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Hayal DEMİRCİ

Danışman

Doç. Dr. Metin EKEN

Gazetecilik ABD Başkanı

Doç. Dr. Fikret YAZICI

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Metin EKEN danışmanlığında **Hayal DEMİRCİ** tarafından hazırlanan **“Dijital Platformlarda Müslüman Kadın Kimliği: Élite Dizisi Örneği”** başlıklı adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

18/01/2024

JÜRİ :

Danışman : **Doç.Dr. Metin EKEN**

Üye : **Doç.Dr. Faruk TEMEL**

Üye : **Doç. Dr. Mustafa Derviş DERELİ**

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

“Dijital Platformlarda Müslüman Kadın Kimliği: Élite Dizisi Örneği” başlıklı yüksek lisans tezimi konu belirleme sürecinden tezimin son aşamasına kadar bilgi ve birikimleriyle beni yönlendiren, her konuda ve her zaman yardımını hiç esirgemeyen çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Metin EKEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez jürimde yer alan önerileri ve görüşleriyle tezimi geliştirmemi ve son şeklini almasını sağlayan saygıdeğer Doç. Dr. Mustafa Derviş DERELİ hocama, görüş ve önerileriyle tezime destek sağlayan Doç. Dr. Faruk TEMEL hocama teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini ve emeğini esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. Ali KORKMAZ’a en içten duygularla saygı ve şükranlarımı sunarım.

Eğitim hayatıma başladığım günden bu yana her zaman yanımda olan ve her konuda beni destekleyen babam Seyit DEMİRCİ, annem Selbinaz DEMİRCİ’ye, ağabeyim Serdar DEMİRCİ ve her zorlu süreçte yanımda olan çok değerli ağabeyim Ahmet DEMİRCİ’ye, değerli eşi Yasemin DEMİRCİ’ye sonsuz teşekkür ederim.

Hayal DEMİRCİ
KAYSERİ, 2024

DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ ÖRNEĞİ

HAYAL DEMİRCİ

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024
Danışman: Doç. Dr. Metin EKEN

ÖZET

Dijital platformlarda Müslüman kadının kimliğinin nasıl temsil edildiğini Netflix dijital platformunda yayınlanan Élite dizisi örneğinde analiz edilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Geleneksel medya ve yeni medyada temsil sorunu literatürde sıklıkla ele alınan bir temaya karşılık gelmekte, İslamofobi, oryantalizm ve self-oryantalizm temaları çerçevesinde Müslüman kadın temsili de çeşitli araştırmalara konu edilmektedir. Ancak Türkiye’de gerçekleştirilen akademik çalışmalara bakıldığında Müslüman kadın kimliğinin dijital platformlarda nasıl temsil edildiği konusunda ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Çalışma bu çerçevede Netflix dijital platformunda yayınlanan Élite dizisinde Müslüman kadın kimliğinin hangi temalar çerçevesinde ele alındığını ortaya koyma amacı taşımaktadır. Araştırma kapsamında Netflix dijital platformunda 2018 yılında yayınlanmaya başlayan Élite dizisinin 3 sezon 24 bölümü, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan doküman analiziyle ele alınmış, elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Analiz aşaması belirlenen temalar çerçevesinde şekillenmiştir. Elde edilen verilerde Müslüman kadın kimliğinin temsilde nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmadığı ülkelerde uzun yıllardır değişmeyen bir medya algısını destekleyecek biçimde terörist, bakire, başörtülü, erkek egemenliğinde yaşayan kadın şeklindeki nitelermelerin ön plana çıktığı görülmüştür. Müslüman kadının gösterenlerinden biri olan başörtüsü dizide nefret söylemine ve ayrımcılığa maruz kalmayı neredeyse meşrulaştıran bir unsur olarak ötekileştirici bir yaklaşımla çerçevelenmiştir. Ayrıca Müslüman kadın, Taliban, Arap, intihar bombacısı gibi sıfatlarla ilişkilendirilmiştir. Dizide İslam dini ve Müslüman kişiler ile ilgili çok sayıda olumsuz ögeye rastlanmıştır. Bu çerçevede bir İspanyol gençlik dizisi olan Élite’in geleneksel medyadan yeni medyaya devamlılık sağlayan bir perspektifle İslamofobik bir tarzda ele alındığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Müslüman Kadın, Temsil, Dijital Platformlar, Netflix.

MUSLIM WOMEN IDENTITY ON DIGITAL PLATFORMS: THE EXAMPLE OF THE ÉLITE SERIES

HAYAL DEMİRCİ

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2024

Advisor: Assoc. Dr. Metin EKEN

ABSTRACT

The subject of this study is the endeavor to analyze how the identity of Muslim women is portrayed on digital platforms, exemplified through the Netflix digital platform's series "Élite." The issue of representation in traditional and new media is a frequently discussed theme in the literature, particularly regarding themes of Islamophobia, Orientalism, and self-Orientalism, which have been the focus of various research studies examining the representation of Muslim women. However, specifically regarding academic studies conducted in Turkey, it is evident that there has not been a detailed investigation into how the identity of Muslim women is represented on digital platforms. Within this context, the study aims to elucidate the themes through which the identity of Muslim women is addressed in the "Élite" series broadcasted on the Netflix digital platform. The research method involves the application of document analysis, a qualitative research technique frequently utilized in examining content, to explore the 24 episodes spanning three seasons of the "Élite" series released on the Netflix digital platform in 2018. The analysis phase has been structured around predetermined themes. The findings reveal a persistent portrayal of the identity of Muslim women, prevalent in countries where the majority is non-Muslim, characterized by labels such as terrorist, virgin, veiled, and women living under male domination, reinforcing an enduring media perception. The headscarf, as one aspect symbolizing Muslim women, is framed in an alienating approach that almost legitimizes exposure to hate speech and discrimination. Additionally, Muslim women are associated with terms such as Taliban, Arab, suicide bomber, reflecting numerous negative elements related to Islam and Muslim individuals within the series. Consequently, it can be stated that the Spanish youth series "Élite" is approached with an Islamophobic style, maintaining continuity from traditional media to new media platforms.

Keywords: Islamophobia, Muslim Women, Representation, Digital Platforms, Netflix.

İÇİNDEKİLER

DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL PLATFORMLAR VE TEMSİL

1.1. Dijital Platformlar	4
1.2. Dijital Platformlarda Temsil ve Sorunlu Görünümler	10
1.2.1. Dijital Platformlarda Cinsiyet Temsili	12
1.2.1.1. Dijital Platformlarda Kadın Temsili	13
1.2.1.2. Dijital Platformlarda Erkek Temsili	16
1.2.2. Dijital Platformlarda LGBTİQ+ Temsili	17
1.2.3. Dijital Platformlarda Çocuk ve Temsil	19
1.2.4. Dijital Platformlarda İslam ve Müslüman Temsili	21
1.2.4.1 Müslüman Kimliği ve Temsil Sorunları	22
1.3. İnşa Edilmiş Müslüman Kadın Kimliği ve Temsil	25
1.3.1. Müslüman Kadınların Görünen Yüzü: Başörtüsü ve Peçe	25
1.3.2. Netflix'te Müslüman Kadın Temsili	28
1.3.2.1. Terör Eylemlerinde Müslüman Kadın	29
1.3.2.2. Müslüman Erkek Egemenliğinde Yaşayan Sessiz ve Bastırılmış Kadın	31
1.3.2.3. Hristiyan Beyaz Erkek Tarafından Kurtarılan Müslüman Kadın	32

İKİNCİ BÖLÜM
DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ
ÖRNEĞİ

2.1. Araştırmanın Tasarımı	34
2.1.1. Konu Problem ve Araştırma Sorusu	34
2.1.2. Amaç ve Önem	35
2.1.3. Araştırma Kapsamı ve Örneklem	35
2.1.4. Araştırmanın Yöntemi	36
2.1.4.1. Verilerin Toplanması ve Tasnifi	37
2.1.4.2. Veri Analiz Çerçevesi	38
2.2. Araştırma Bulguları	42
2.2.1. Sosyal İlişkilerin Sunumu	42
2.2.1.1. Terörle İlişkilendirme	43
2.2.1.2. Algılanan Sosyal Mesafe	45
2.2.1.3. Aile İçi İlişkilerde Müslümanlık İmajı	48
2.2.2. Gündelik Yaşam Pratiklerinin Sunumu	51
2.2.2.1. Giyim	52
2.2.2.2. Sosyal Faaliyetlere Katılım	53
2.2.2.2.1 Eğitim Süreçlerinde Müslümanlık İmajı	54
2.2.2.2.2. Gündelik Yaşam Pratiklerine Katılım	56
2.2.2.3. İnanç ve İbadetlere İlişkin Müslümanlık İmajı	57
2.2.2.3.1. Bekâret	57
2.2.2.3.2. Dini Yükümlülükler	58
2.2.2.3.3. Duygusal İlişkiler	59
2.2.3. Müslümanlık ile İlişkilendirilen Kavramlar	61
2.2.3.1. Yoksulluk	62
2.2.3.2. Nefret ve Ayrımcılık	62
2.2.3.3. Madde Kullanımı ve Suç	64
2.2.3.4. Empati Yoksunluğu	65
2.2.3.5. Yalancılık	66
2.2.3.6. Baskı	67
TARTIŞMA ve SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Élite Film Künyesi.....	39
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.	Layla M. Filmine ait Görseller	29
Şekil 1.2.	Kalifat Dizisine Ait Görseller	30
Şekil 1.3.	Bir Başkadır Dizisine Ait Görseller	31
Şekil 1.4.	Élite Dizisine Ait Görseller.....	33
Şekil 1.5.	Class Dizisine Ait Görseller.....	33
Şekil 2.1.	Nitel Araştırma Temaları.....	42
Şekil 2.2.	Sosyal İlişkilerin Sunumu Temasının Alt Temaları.....	42
Şekil 2.3.	Christian Karakterinin Irkçı Söylemi	43
Şekil 2.4.	Christian Karakterinin Irkçı Söylemi	43
Şekil 2.5.	Nadia Karakterinin İkinci Planda Kalması	48
Şekil 2.6.	Nadia Karakterinin İkinci Planda Kalması	49
Şekil 2.7.	Gündelik Yaşam Pratikleri Sunumu Temasının Alt Temaları	51
Şekil 2.8.	Nadia Karakterinin Değişimi	52
Şekil 2.9.	Nadia Karakterinin Değişimi	53
Şekil 2.10.	Nadia Karakterinin Başörtüsü ve Eğitim Hakkında Seçimi İçin Zorlanması	54
Şekil 2.11.	Nadia Karakterinin Aile İçi İlişkileri	60
Şekil 2.12.	Müslümanlık ile İlişkilendirilen Konseptler Temasının Alt Temaları	62
Şekil 2.13.	Nadia Karakterinin Başörtüsü Nedeniyle Ayırıştırılması	63
Şekil 2.14.	Nadia Karakteri ve Malick.....	66
Şekil 2.15.	Nadia Karakterinin Değişimi	66

GİRİŞ

İslam karşıtlığı geçmişten günümüze gerek Müslüman ölkelerde gerekse de Müslümanların azınlıkta bulundukları ölkelerde medya aracılığıyla, dayanağı olmayan gelişigüzel bilgilerle temsil edilmektedir. Bu durumda İslam dini yanlış aktarılmakta Müslümanlar ise “öteki” olarak konumlandırılmaktadır. Dünyanın çeşitli ölkelerinde Müslüman kadınlar akıllara baskıyı, eğitimsizliğı, terör yanlısı olmayı ve değışik giyinme biçimleriyle geri kalmışlığı akıllara getirmektedir. Müslüman kadınlar, neredeyse tüm dünyada negatif söylemlere maruz kalmakta bu da en fazla medya aracılığıyla aktarılmaktadır. Hem geleneksel medya hem de yeni medya unsuru olan dijital platformlar Müslüman kadının yaşadığı fiziksel ve psikolojik baskıyı toplumlara aktarmakta önemli bir araç olarak konumlandırılmaktadır. Müslüman kadın, dizi ve filmlerde çoğunlukla olumsuz tavırlarda sergilenmektedir.

Bu çalışmada dijital platformlarda Müslüman kadın sorununa odaklanarak, güncel temsil çerçevesini ortaya koymak, Batılı toplumlardaki Müslüman kadın imgesinin oluşturan kültürel kodların bir tür şifre çözümüne yönelmek ve böylelikle de Batı toplumlarının kendi kafalarında kurdukları imajları ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Netflik orijinal yapımlarında İslam dini ve Müslümanlar ile ilgili içerikler bulunmaktadır. Tarihsel süreçte Müslüman kadınlar, Müslüman erkeklerin haremde yaşayan göbek dansçısı bireyler olarak sunulurken günümüzde ki yapımlarda terörist ya da terörü destekleyen bireyler olarak sunulmaktadır. Her ne kadar terörist olarak gösterilse de dans etmeyi de bırakmamaktadırlar. Müslümanlar ile ilgili olumsuz içerikler değışmiş gibi gösterilse de günümüzdeki içeriklere serpiştirilerek aktarılmaya devam etmektedir.

Araştırma kapsamında popüler dijital yayın platformu olan Netflix dizileri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Örneklem olarak Élite dizisinin seçilme nedeni ise modern

toplumsal koşullarda yaşamını sürdürmeye çalışan Müslüman kadın imajına yönelik çok geniş bir değiniler ağı ortaya koymasısıdır. Araştırma için dizinin 3 sezon 24 bölümü seçilmiştir. Doküman analizi tekniğı kullanılarak elde edilen dizinin diyalogları nitel içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir

Literatür incelendiğinde araştırmanın örneklemi olan Élite dizisi üzerine yazılan iki makale bulunmaktadır. Çalışma kapsamında Netflix dijital platformunda sunulan dizi ve filmlerde Müslüman temsili ve Müslüman kadın temsili üzerine yazılmış makale ve tezlerde analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda Türkiye’de Netflix’te yayınlanan dizi ve filmlerde Müslüman kadının nasıl temsil edildiğı üzerine yapılan ayrıntılı bir çalışmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Yeğın (2021) Élite dizisi ile ilgili çalışmasında, van Dijk eleştirel söylem analizini yöntem olarak seçmiştir. Çalışmada, dizinin birinci sezonundaki beş bölümü analiz edilmiştir. Nadia karakteri, sürekli ırkçı söylemlere maruz kalmaktadır. Dizinin son bölümlerinde ise Nadia’nın Batı’ya ayak uydurduğı belirtilmektedir. Netflix gibi platformların farklı toplumlarda dizi ve film oluşturduğunu, bu dizilerde bazı toplumların ötekileştirilerek ayrımcılığa maruz kaldığını vurgulamıştır. Élite dizisinin örneklem olarak seçilmesi, çalışma açısından önem taşımaktadır.

Sadıç (2022), ilk olarak İşlamofobi kavramını tanımlamış, Batı’nın İşlam karşıtlılığını yeni iletişim teknolojileri olarak adlandırılan dijital platformlar dizi ve filmleri ile herkese hitap edecek formlara dönüştürdüğünü belirtmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması yaklaşımı seçilmiştir. Çalışmada dizinin dört sezon 32 bölümünden 8 bölümü analize tabi tutulmuştur. Dizide Müslüman aileler radikal, modern olmayan, dine itaat etmesi gereken, diğerk dinlere mensup kişilerle arkadaş olması hatta konuşması istenmeyen karakterler olarak temsil edilmiştir. Dizide terör olayları olmasa da Nadia, arkadaşları tarafından bombacı olarak nitelendirilmektedir. Yazar dizinin 'iyi'nin (!) karşısında olan Müslümanların önyargı ile oluşturulmuş olumsuz temsillerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Pınarbaşı (2022) da, söylem analizi yöntemiyle Netflix’te yayınlanan *Diktatör* ve *Bodyguard* yapımlarında İşlamofobik yaklaşımları analiz etmiştir. Ele alınan bu dizi ve filmde ötekileştirme, oryantalizm ve radikal İşlamcı klişelerine yer verilmiştir. Bu dizi ve filmde sunulan Müslüman kadın karakterlerinin de diğerk dizilerdeki kadın karakterlerle

benzer bir biçimde sunulduğu görülmektedir. Bu çalışmada Pınarbaşı, ‘yerleşik stereotiplerin reddedilerek politikadan soyutlanması ve sorunsallaştırılmasının gerekliliğini’ vurgulamıştır.

Balcı ve Çiftçi (2021), çalışmalarında İsveç yapımı olan *Kalifat* dizisinde Müslüman temsilini sorunsallaştırmıştır. İsveç’te normal bir Müslümanın olmadığını ve bütün Müslümanların İslam dinini radikalleşme ve terörle yan yana getirdiğini belirtmiştir. Çalışmada, Teun van Dijk’ın geliştirdiği söylem çözümlemesi modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak yazarlar *Kalifat* dizisinin İslamofobi’nin yeniden inşa edilmesine aracılık ettiği sonucuna ulaşmışlardır.

Adams (2019), çalışmasında televizyon dizi ve filmlerinin zararlı stereotipler ürettiğinden dolayı bu durumdan kişilerin olumsuz yönde etkilendiğini savunmaktadır. Bu dizi ve filmlerin oluşturdukları olumsuz ve olumlu stereotipler vardır. 2000’li yıllardan önce Müslüman kadın temsiline yönelik çalışmaların yapılmaması, yazarı bu konuya yönlendirmiştir. Bu çalışmada nitel bir içerik analizi yapılmıştır. Kodlamalarda Shaheen’in klişeleri ezilen eş, harem, bakire ve kadın terörist üzerinden şekillenmiştir.

Yetkiner (2021), makalesinde Netflix Türkiye’nin orijinal yapımı olan “*Bir Başkadır*” dizisindeki kadın karakterleri ele almıştır. Dizide gerek seküler gerekse de İslami kesimden oluşan kadınların erkeklerle konuşurken kendini ifade edebilmeleri, korkmadan konuşabilmeleri dikkat çekmekte ve bu yönüyle dizi diğer dizilerden de ayrılmaktadır. Dizide başörtülü kadınlar zaman zaman okumamış cahil bireyler olarak temsil edilmektedir. Dizide başörtülü temsil edilen muhafazakâr kadın karakterlerinin hangi okulda okudukları ve nasıl bir eğitim aldıkları hakkında bir bilgi yoktur. Bu durum dizilerde “öteki” karakterlerin nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktadır.

Ele alınan çalışmalar genellikle Netflix dijital platformunda sunulan İslam karşıtlığı içeren dizilerde İslamofobi, İslamofobi’nin tarihsel süreci, ırkçılık gibi kavramlara yoğunlaşmıştır. Türkiye’de gerçekleştirilen akademik çalışmalara bakıldığında Müslüman kadın kimliğinin dijital platformlarda nasıl temsil edildiği üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu durum ve amaç kısmında açıkça ifade edilen güncel kodların açığa çıkarılması çalışmayı önemli kılan hususların başında gelmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL PLATFORMLAR VE TEMSİL

Bu bölümde, dijital platformların ne anlama geldiği ve temel işlevleri, başta Netflix olmak üzere diğer dijital yayın platformlarını da içerecek şekilde ele alınacak, söz konusu dijital platformlarda izleyiciye sunulan dizi, film ve belgesellerdeki temsil sorununa odaklanılacaktır. Temsil kavramının tanımına yer verildikten sonra dijital platformlardaki temsillerden ve sorunlardan bahsedilecektir. Gerek geleneksel medyadaki sunumlarda gerekse dijital yayın platformlarında cinsiyet, ırk, din, çocuk ve Müslüman bireylerin temsil sorunlarına değinildikten sonra çalışmanın odağı olan dijital platformlarda Müslüman kadın temsiline yer verilecektir.

1.1. Dijital Platformlar

İnternetin yaygın bir şekilde kullanılması çok fazla değişimi de beraberinde getirmiştir. İnternetle beraber geleneksel medyanın yerini yeni medya, geleneksel televizyon yayıncılığının yerini ise dijital platformlar almaya başlamıştır. Dijital platformlar günümüzde, çoğu kişinin kullandığı geleneksel televizyon izleme alışkanlıklarını değiştiren bir konumdadır. Geleneksel televizyon izleme pratiğinde bireyler, gün içerisinde sunulan programları sırası ile izlemekte ve sadece kanal değiştirebilmekteydi. Dijital platformların ortaya çıkmasıyla beraber geleneksel televizyon yayıncılığından farklı olarak interaktifliği, yayını durdurma, geri bildirimde bulunma ve ileri geri alma gibi farklılıklar sağlaması izleyicileri kendilerine çekmektedir (Kurt, 2022).

Dijital platformların en ilgi çekici özelliklerinden biri çok sayıda yabancı dizi, film ve belgeselleri bir araya getirmesidir. Bu tarz platformların çok geniş bir yelpazede içerik sunması ve izleyiciyi de yer yer etkin bir konuma geçmeye davet etmesi bireylerin tercihinde önemli etkenler olmaktadır. Dijital platformlar, geleneksel yayıncılığın aksine

izleyiciye daha fazla içerik sunması, bireylerin internet bağlantısı bulunduğu takdirde istedikleri yerde istedikleri zaman dizi, film izleme fırsatı yakalaması gibi nedenlerle önemli bir izleyici kitlesi yakalamıştır.

2020 yılının Mart ayında Covid-19 salgını nedeniyle günlük yaşantılarını kısıtlamak zorunda kalan bireyler bu platformları daha fazla tüketir hale gelmişlerdir. Dijital platformların bu denli yoğun ilgiyle karşılaşması dijital platformlardaki çeşitliliği de artırmış; Netflix, Blu TV, Amazon Prime, Disney+, Puhu TV, Exxen, Hulu gibi firmalar da rekabet içerisine girmiştir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve çalışma kapsamında önemli bir yer verilen Netflix, söz konusu mecralar arasında en popüler olanlardan biridir.

Netflix, Reed Hastings ve March Randolph tarafından DVD satış ve kiralama şirketi olarak kurulmuştur. Netflix ismi, internet anlamına gelen "net" ve Amerika'da günlük konuşma dilinde "filmler" olarak kullanılan "flicks" kelimesinin birleşimiyle oluşturulmuştur. İnternetin aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla 1999 yılından itibaren ise çevrimiçi abonelik sistemine dönüşmüştür (Hosch, 2020).

2007 yılında internet üzerinden abonelerine bazı film ve programları doğrudan aktarma seçeneği sunmaya başlayan Netflix sayesinde bireyler, film izlemek için sinemaya gitme zorunluluğundan kurtulmuştur. Şirket, internet üzerinden videoların akışı için video oyun konsolları ile Blu-ray Disk oynatıcılar da dahil olarak çeşitli elektronik ürün üreticileri ile ortaklıklar kurmuş ve 2010 yılında Amerika dışında çeşitli ülkelere de hizmet sunmaya başlamıştır (Hosch, 2020).

Aylık abonelik sistemi ile çalışan Netflix, belli bir ücret karşılığında abonelerine dizi, film ve belgesel gibi programları reklamlar olmadan sunan dijital yayıncılık platformu olarak tanımlanmaktadır. Netflix'in, kullanıcılarına kolay abonelik yöntemiyle ve taahhütsüz bir şekilde hizmet vermesi; dizi, film ve belgesel gibi programları telefon, tablet, bilgisayar gibi cihazlar ile izleme fırsatı sunması ve internet bağlantısı olan her yerde istedikleri içerikleri telefonlarına indirerek istedikleri yerde istedikleri zaman izleme fırsatı sunması, onu ön plana çıkartan temel nitelikleri arasındadır (Uluçay vd., 2021). Geleneksel televizyon yayıncılığında olduğu gibi haftada bir yayımlanan bölümler yerine Netflix, dizinin bir sezonundaki bölümlerin tamamını kullanıcılara tek seferde sunmaktadır.

İzleyicinin, dizinin diğer bölümleri için beklememesi Netflix'i tercih etme sebeplerinden bir diğeridir (Aydınhan, 2021, s. 35).

Netflix, dünyanın birçok bölgesindeki izleyicilere altyazı ve seslendirme yoluyla çoklu dil seçeneği sunmakta; abonelerine tek bir hesaptan farklı mekânlarda bağlanma ve aynı anda farklı cihazlardan birden fazla kişiye erişim olanağı sağlama hizmeti sunmaktadır. Her bütçeye uygun çeşitli abonelik sistemleri ile görüntü kalitesi açısından en yüksek olan 4K Ultra HD içerikler sunmaktadır (Netflix, 2021).

Geleneksel televizyon yayıncılığında reklamlar dâhil 120 dakikadan fazla olan dizilerin aksine içeriklerin kısa olması, sansür olmaması, internet bağlantısı bulunmadığı yerler için de depolama olanağının olması izleyiciyi önemli ölçüde kendisine çekmektedir (Gürkan, 2022, s. 26).

Netflix orijinal yapımı diziler, çoğunlukla 60 dakikadan fazla olmamak koşuluyla 40 ve 60 dakika arasında değişmektedir. Netflix dizi ve film alanında bireylere farklılıklar sunduğu gibi film endüstrisine de çeşitli farklılıklar kazandırarak izleyiciyi de içeriklere dâhil etmiştir. Örnek verecek olursak, Netflix'in orijinal yapımlarından olan Black Mirror (2011) dizisinin Bandersnatch bölümünde izleyicinin de hikâyeye katılması için izleyiciye hikayenin devamı açısından iki seçenek sunulur ve birini tercih etmesi istenir (Netflix, 2021).

Netflix orijinal içerikleri 40 dakikadan oluşan diziler ile 15-20 dakikadan oluşan belgesellerden oluşmaktadır. Netflix, film endüstrisine farklılık kazandırdığı gibi izleyiciye de farklı deneyimler sunmaktadır. Örneğin, Netflix "House of Cards (2013-2018)", "Hemlock Grove (2013-)", "Arrested Development (2003-2019)" ve "Orange Is the New Black (2013-2019)" dizileriyle ilk orijinal dizilerin öncülüğünü yapmıştır. "House of Cards" üç Primetime Emmy ödülü kazanarak internet yayıncılığında bir ilke imza atmıştır. Profiller ve Listem özellikleri, yayın deneyiminde yerini almış ve çocuklar için de programlar üreten ve sunan Netflix, ebeveyn kontrollerini geliştirme çabaları kapsamında PIN koruması özelliğini kullanıma sunmuştur. Günümüzde 190'dan fazla ülkede izlenebilen, dizi ve film arşivi ülkelere göre değişiklik göstermekte, 20'den fazla dilde film, dizi yayınlayabilmektedir (Netflix, 2021).

Netflix platformunu kullanan ülkeler için farklı stratejiler uygulayan şirket, Türkiye için de özel stratejiler geliştirmiştir. İlk bir ay ücretsiz olan Netflix üyeliği Türkiye’de çok fazla sayıda hesap oluşturulduğu için kaldırmıştır. Türkiye’de ilk yayına başladığında Türkçe altyazı seçeneğinin olmaması sorunlar oluşturmuş ve şirket sonradan Türkçe dublaj ve altyazı seçeneklerini ekleyerek içeriklerini geliştirmiştir (Kopuz, 2019, s. 59).

2018 yılında Netflix için bir Türk yapım şirketi de dizi hazırlamıştır. Netflix Türkiye’nin ilk dizisi olan “Hakan Muhafız (2018-2020),” diğer adıyla “The Protector,” 14 Aralık 2018’de gösterime girmiş fantastik türdeki ilk platform dizisidir. Dizinin çekimleri Türkiye’de yapılmıştır. Fantastik türe sahip olan ikinci dizi olan “Atiye (2019)” Aralık 2019 da gösterime girmiştir (Ulukan, 2019). 2020 yılında gençlik dizisi olan “Aşk 101 (2020)” ve toplumdaki eşitsizliklere kendi üslubuyla gönderme yapan “Bir Başkadır (2020)” dizisi de Netflix Türkiye’nin ses getiren dizileri arasındadır. Netflix Türkiye’de her geçen gün artan kullanıcı sayısı ile birlikte Türk dizi ve filmleri de artmakta ama çoğunlukla yabancı dizi ve filmler kullanıcılara sunulmaktadır.

Netflix oluşturduğu içerikler bakımından bireyleri eğlendirme, bilgilendirme gibi işlevler görmek, sunduğu içeriklerde belli kültürel görünümünü parlatırken bazılarını da olumsuz bir tonda aktarmaktadır. Bu sebeple platform yalnızca teknik bir içerik sağlayıcı değil kültürel bir aracı/ortam olma özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle içerik sunduğu ülkelerde çeşitli tepkilerle de karşılaşmakta, yerel düzenleyici kuruluşlar tarafından belli ölçülerde sınırlandırma girişimleriyle de karşı karşıya gelmektedir.

Buraya kadar sunulan Netflix dışında Blu TV, Puhu TV, Exxen, Hulu, Amazon Prime Video ve Disney+, dünyada ve Türkiye’deki popüler dijital yayın platformları arasında yer almaktadır.

Blu TV, 2016 yılında Doğan Holding bünyesinde kurulmuş bir dijital yayın platformudur. 2017 yılında yayın hayatına başlayan Blu TV, Türkiye’nin ilk dijital yayın platformudur. Diğer dijital yayın platformları gibi yerli, yabancı birçok dizi, film, belgesel gibi yayınları reklamsız bir şekilde izleme olanağı sunarken kurulduğu holding bünyesindeki arşivlerde yer alan içerikleri de izleyicilerine sunmaktadır. Blu TV’de internet bağlantısı bulunan telefon, bilgisayar, tablet ve akıllı televizyonlar ile izleme olanağı sunmaktadır.

Kullanıcılarına hem kendi özel içeriklerini hem de spor, canlı TV yayınlarını izleme imkânı sunmaktadır. İlk orijinal üretim dizisi ise “Masum (2017)”dur (Blu TV, 2022).

Puhu TV, 2016 yılında Blu TV’ye rakip olarak Doğuş Grubu tarafından kurulmuştur. Rakip olduğu dijital yayın platformlarından en büyük farkı ücretsiz bir şekilde hizmet vermesidir. Dijital yayın platformlarıyla aynı şekilde çalışan Puhu TV gelirlerini reklamlardan ve ürün yerleştirmelerden kazanmaktadır. Puhu TV, Doğuş Grubu bünyesinde kurulduğu için Star TV’nin kurulduğu günden itibaren barındırdığı dizi arşivindeki bütün dizileri izleyicilerine sunmaktadır. Türkçe Premium yapımları 11.000 saati aşarak kullanıcılarına hizmet vermeye devam etmektedir. Türkiye’nin en çok bilinen online dizisi “Fi (2017-2018)”, Puhu TV’nin yayınlanan ilk orijinal içeriğidir. “Şahsiyet (2018)” ve “Dip (2018)” isimli orijinal yapımları ile yoluna devam eden platform sadece yerli içerikler üretmekte ve yayınlamaktadır. Puhu TV’nin aktif olarak 12 milyon kullanıcısı, 1.9 milyon kayıtlı kullanıcısı vardır (Doğuş Yayın Grubu, 2022).

Acun Ilıcalı tarafından Acun Medya bünyesinde kurulan, “Türkiye’nin dijital platformu” olarak ortaya çıkan Exxen ise 1 Ocak 2021 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Çok sayıda program, dizi ve filmlerin yanı sıra Şampiyonlar Ligi, Avrupa Ligi gibi çok sayıda kişinin dikkatini çeken maçları canlı olarak vermektedir. Exxen, Türkiye’de ve dünyada Netflix, Blu TV gibi platformların kullanıcılara özel olarak ürettiği çok sayıda Türkçe diziyi de içerisinde barındırmaktadır. Exxen paketleri reklamlı ve reklamsız olarak ayrılmaktadır. Ayrıca sadece canlı maçlar için de Exxen Spor üyelik paketi bulunmaktadır (Exxen, 2022).

Hulu, 2007 yılında NBC Universal ve News Corporation şirketleri tarafından Providence Equity Partners ile izleyicilere OTT video hizmeti sunmak amacıyla ABD’de kurulmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde hizmet vermeye başlayan Hulu, internet bağlantısı olan yerlerde içerik sunan bir dijital yayın platformudur. Diğer dijital yayın platformlarıyla rekabet amacıyla kurulan şirket, kendi özel içeriklerinin yanı sıra yayından kalkmış yapımlar ve çok sevilen eski dizileri yayınlamasıyla dikkat çekmektedir. Sadece ABD ve Japonya’da aktif olan platformun 38,8 milyon abonesi bulunmaktadır (Hulu, 2022).

1994 yılında perakende kitap satışı yapmak amacıyla kurulan ve sonrasında Amazon Prime Video olarak adlandırılan şirket ise Netflix'e önemli bir rakip haline gelmiştir. Diğer dijital yayın platformları gibi aylık ödeme sistemi ile çalışmakta, bünyesinde dizi film belgesel gibi içerikler bulundurmaktadır (Prime Video, 2022).

Disney+, Disney, Pixar, Marvel, Star Wars, National Geographic ve çok daha fazlasına ait içeriklerin yer aldığı önemli bir dijital yayın platformudur. Köken şirketi olan Walt Disney Company, 1923 yılında ABD'de, bireyleri eğlendirmek amacıyla, Walt Disney ve kardeşi tarafından kurulmuştur. Çoğumuzun bildiği Mickey Mouse, Minnie Mouse, Donald Duck gibi karakterlerin üretilmesiyle bilinirliği artan şirketin dijital yayıncılık yapan platformu Disney+ 2022 Haziran ayında Türkiye'de de kullanıma açılmıştır (Disney+, 2022).

Sürekli gelişen iletişim teknolojileri, kendi gelişimlerinin yanında toplumların kültürleri üzerinde de değişimler yaratmaktadır. Her geçen gün sayıları artan dijital yayın platformları, her ülkede olduğu gibi kuruldukları ülkelerin kültürel öğelerini, toplumsal yapılarını, gelenek ve ideolojilerini taşımaktadır. Dijital platform yayınlarının amaçları, ideolojileri ve çıkarlarıyla kuruldukları ülkelerin egemen küresel sistemlerine hizmet ettiği anlaşılmaktadır (Can, 2021, s. 815). Kültür aktarımında medya içerikleri günümüzde birincil konumdadır. Toplumdan topluma değişen kültür, içinde yaşanılan topluma göre şekillenmekteyken gelişmiş güçlü ülkeler, ürettikleri dijital platform içerikleri ile kültürlerini küresel anlamda diğer toplumlara aktarabilmektedir (Atasoy, 2019). Dünyaca ünlü bir şirket olan Netflix, farklı ülkelerin yerel kültürel kodlarını barındıran tanıtım filmleri vasıtasıyla Batı kültürüyle donanmış içerikleri kullanıcılarına aktararak izleyicilerini etkilemeyi hedeflemektedir (Sarı & Sancaklı, 2020, ss. 247-249).

Ülkelerin yerel dil ve kültürel özelliklerine göre orijinal içerikler üretmeye başlayan dijital yayın platformları, yayınladığı içeriklerle farklı ülkelerde farklı tepkiler almaktadır. Türkiye'de Netflix'te yayınlanan gençlik dizisi "Aşk 101 (2020)" de, eşcinsellik barındıran sahneler Netflix Türkiye tarafından kesilmiştir. "Ölmek İçin On Üç Sebep/13 Reasons Why (2017-2020)", "Minnoşlar/Cuties (2020)", "Messiah (2020)" , "Cooking on High (2018)" gibi yapımlar da özellikle intihar, uyuşturucu, pedofili, İslamofobi ve eşcinsellik gibi konularda tartışmalı içerikleriyle pek çok tepkiye maruz kalmıştır. Bu yapımlar, bireylere kötü örnek oluşturması sebebiyle ülkelerin talepleri

doğrultusunda kaldırılabilmekte, tepkiye neden olan sahneler kesilebilmektedir. Tüm bu sorunlar temsiliyete ilişkindir ve temsil sorunu dijital platformların en önemli sorunlarından biridir.

1.2. Dijital Platformlarda Temsil ve Sorunlu Görünümler

Kitle iletişim araçları, geçmişten beri oluşturmuş olduğu olumlu ve olumsuz temsillerle toplumda ayrımcılık ve zorbalığa maruz kalan kişileri çok sayıda zararlı söylemle karşı karşıya bırakmaktadır. Temsillerde bazı kimlikler ön plana çıkartılırken bazı kimlikler ise hiç temsil edilmeyerek arka planda kalmakta, bazı kimlikler de bariz bir biçimde çarpıtılmaktadır.

Bireylerin medyada hiç temsil edilmemesi ya da önyargıların sonucu olan ve onları çoğaltan belirli stereotipler üzerinden temsil edilmeleri de bir ayrımcılıktır ve yapılan ayrımcılık yalnızca şiddete zemin oluşturmakla sınırlı kalmamaktadır (Selçuk, 2021, s. 131). Medyada oluşturulan kalıp yargıların yaygınlaşması, düzenlenmesi, dengelenmesi ideolojik temsiller vasıtasıyla gerçekleşmektedir. İçinde bulunulan toplumdaki değerlere göre şekillenen temsilin anlam kazanması için bulunduğu toplumdan beslenmesi gerekmektedir (Oğuz, 2012, ss. 219-220).

Temsil kavramının farklı disiplinlerde farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Temsil; edebiyat, sosyoloji, sinema, medya ve kültür alanlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Medya ve iletişim alanında daha çok haberlerde, film ve dizilerde kadının ve erkeğin nasıl temsil edildiği yoğunlaşılacak konular arasındadır. Temsil konusunda çalışmaları olan Stuart Hall, (2017, s. 23) “Temsil anlamın üretildiği ve bir kültürün üyeleri arasında değiş tokuş edildiği sürecin temel parçasıdır. Şeyleri simgeleyen ya da tasvir eden dil, işaretler ve görüntülerin kullanılmasını içerir.” Hall, temsili bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da anlamlı bir şekilde tasvir etmek olarak tanımlamakta ve temsil kavramını üçe ayırmaktadır: Yansıtıcı, kasıtlı ve inşacı yaklaşım. Ayrıca Hall, temsilin anlamın inşacı olduğunu vurgulamakta; insanların bir şey hakkında diğer insanlara anlamlı bir şey söylemesi ya da bunu anlamlı bir biçimde tasvir etmek için dilin kullanılması şeklinde tanımlamaktadır (2017, s. 23). Hall ile benzer görüşte olan Erdoğan, temsili, gerçeğin kurgular vasıtasıyla yeniden inşa edilmesi olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2014, s.

303). Varol, (2016, s. 36) bu konuda insanların dünyayı anlamasının ve öğrenmesinin çoğunlukla büyük temsiller üzerinden gerçekleştiğini belirtmiştir.

Temsil kavramının Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan tanımlamasına bakıldığında, “Birinin veya bir topluluğun adına davranma” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2022). Temsilin tanımlanmasında The Shorter Oxford English Dictionary, iki tanım sunmaktadır: i. Bir şeyi temsil etmek, onu tanımlamak ya da tarif etmek, betimlemek, resmetmek ya da hayal gücü yoluyla onu zihinde canlandırmaktır; zihnimize ya da duylara onun bir suretini yerleştirmektir. ii. Temsil etmek, aynı zamanda simgelemek, örnek oluşturmak, yerini tutmak anlamına da gelir (Hall, 2017, s. 24).

Yaylagül (2016, s. 130-132), medyada sunulan içeriklerde gerçekliğin doğrudan gösterilmediğini belirtirken gerçeğin yanlış bir biçimde temsil edildiğini vurgulamakta, bu durumun var olan eşitsizlikleri ve iktidar yapılarını meşru olarak gösterebildiğini ifade etmektedir.

Bu tanımlar çerçevesinde dijital platformlardaki dizi ve filmlerin genel olarak egemen söylem tarafından oluşturulmuş olduğu bilinmektedir. Ryan ve Kellner’e göre; “yeni temsiller, izleyici kitlelerine, dünyayı kurgulamak için bir dizi yeni temsil, alternatif görüngüsel ve toplumsal gerçeklikler öne sürmek için yeni eylem düşünce ve duygu figürleri sunuyordu... Egemen temsil biçimlerinde ortaya çıkan bu dönüşüm uzun süreli hatta kalıcı denebilecek etkiler yaratacağı” (Ryan & Kellner, 1997, s. 44).

Medya; genellikle tüm insanları fikir ve toplulukların yanı sıra kültürlerin, tercihlerin, farklı dinlerin insanlara nasıl yansıtılacağını ve onlar üzerinde hangisinin hâkimiyet kuracağını ya da hangisinin ön planda olurken diğerinin arka planda kullanılarak ötekileştirileceğini belirlemektedir. Medyanın neyi nasıl kullandığı, nasıl bir etki bırakmak istediği temsil süreciyle ilişkilendirilmiştir, medyanın olayları nasıl ele aldığı temsil açısından önemli bir noktadır (Sivritepe, 2021 s. 174).

Tüm bu açıklamalar kapsamında bundan sonraki başlıklarda Netflix özelinde dijital platformlarda temsil sorununa ilişkin açıklamalara yer verilecektir.

1.2.1. Dijital Platformlarda Cinsiyet Temsili

Toplumdan topluma değişen geleneksel cinsiyet anlatılarının nesillere aktarılmasında en etkin araçlardan biri medyadır (Hogg, 2007, s. 388). Medya, özellikle sosyal öğrenme süreçlerindeki rolü sebebiyle cinsiyet anlayışlarının şekillenmesinde önemli araçlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Cinsiyet kavramı, bireylerin erkek veya kadın olması ile ilgilidir. Yaratılıştan gelen bu ayırım ile kadın ve erkek bireyler doğdukları anda toplumun kendilerine biçtikleri rollere göre yaşamlarını devam ettirmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde de cinsiyet kavramı: “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

Scott, cins kelimesinde kadın ve erkek cinsiyetini tanımlamakta; cins (gender), kavramını kadını ve erkeksi cinsiyet anlamında kullanmaktadır (2013, s. 1). Palabıyık, cinsiyetin kadın veya erkeğe kalıtımla geldiğini belirtmektedir (2013, s. 226). Zeybekoğlu, cinsiyet kavramını, kadının ve erkeğin onları tanımlarken biyolojik, ayrıca fizyolojik özellikleri bakımından değişiklik göstermesi için ayrıştırılması olarak ifade etmektedir (2010, s. 3). Kişiler, cinsiyetleri ile toplumda kendileri için hazırlanan konumlara sahip olurken kendilerine verilen konumlarını bazı durumlarda değiştirse de bazı durumda değiştirememektedir. Kadın ve erkeğin toplumdaki rollerinin farklı olması cinsiyet kavramıyla da ilişkilendirilmektedir. Medya bu gibi toplumsal rollerin aktarılmasında önemli bir pay sahibidir.

“Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeği tanımlayan biyolojik özellikleri belirten cinsiyet kavramından ayrı olarak, karmaşık toplumsal ilişkiler ağı içinde inşa edilen nitelikleri, kadınlık ve erkekliğe yüklenen anlamları, onlardan beklenen davranışları ifade etmek için kullanılır” (Baştürk Akça & Ergül, 2021 s. 17).

Toplumsal cinsiyet kavramının toplum içine yerleşmesi ve toplumda devam etmesinde birçok kurumun varlığından söz edilebilir. Bireylerin gün içinde sıkça kullandığı kitle iletişim araçları, toplumsal cinsiyet ekseninde bu kalıp ve rolleri temsil etmekte ve aktarmakta büyük rol oynamaktadır. Gelişen internet teknolojisi sayesinde günümüzde geleneksel televizyonun aksine daha fazla tüketilen dijital platformdaki dizi ve filmler,

hem kendi kültürümüzün hem de diğer kültürlerin aktarıcısı konumundadır. Belirli toplumlarda yapılan ötekileştirme politikaları, oluşturulan dizi ve filmlerde pekiştirilerek diğer toplumlara da dayatılmaktadır.

Kadınlar, erkekler, engelli bireyler ile çocuklar; dizi, film ve diğer programlarda temsil edilirken gerçekte var olan şeyler olduğundan fazla abartılarak sunulmaktadır. Erkek ve kadın temsil edilirken yanlış davranılmaktadır. Genellikle egemen olan etnik ve dinsel kökenden gelen erkekleri gösterirken kadın temsillerinde kadın ve erkek “yalancı bir eşitlik” içinde sunulmaktadır. Müslüman kadınlar ise genellikle farklı bir dine mensup beyaz erkek tarafından kurtarılacak bir birey olarak ekranlara gelmektedir (Yavuz, 2021, s. 144).

Dijital platformlarda izlenen dizi ve filmlerde veya sinemada izlenen filmlerde, egemen söylemin dışında “öteki” nin inşası için yanlış ve olumsuz temsillerin yerine yeni ve olumlu temsillere yer verilmesi, “öteki” kavramını biraz daha iyileştirerek onların seslerinin duyulmasına olanak sağlanabilir (Altun, 2021, s. 91). Medyada belirli dönemlerde tavan yapan kimlik temsillerinin bir anda yükselmesinin sebebi, içinde yaşanan toplumdaki belirli bir algıyı, durumu o dönemde kalıcı hale getirmek ve görünür kılmaktır. Medya; çeşitli şekillerde kimliği yeniden inşa ederken insanlar belirli bir toplumsal cinsiyete, ırka, dile, dine ya da toplumsal sınıfa ait olmak için ne gerektiğini anlamaktadır (Brooks & Hebert, 2006, s. 297). Bu ilginin yönelebileceği kritik alanlardan birisi de hiç şüphesiz temsil sorunudur.

1.2.1.1. Dijital Platformlarda Kadın Temsili

Dijital platformlarda cinsiyet temsillerini etkileyen pek çok ögeden bahsedilebilir. Bu noktada ilk olarak ifade edilmesi gereken medyanın kültürel mantığıdır. Gösteri kavramı söz konusu kültürel mantığı şekillendiren önemli unsurlardan biridir. İlk olarak Debord (2012, s. 12) tarafından kullanılan kavram, modern toplumlarda var olan her şeyin yerini bir temsile ya da imaja bırakmasına işaret etmektedir. Bu noktada artık önemli olan gerçeğin kendisinden ziyade nasıl temsil edildiğidir.

Gösteri toplumunda her şey gösteriye teslim olmaktadır. Gösteriye teslimiyetse, sergi değerini zirveye taşımaktadır. Kapitalizm, toplumdaki her şeyi bir meta olarak sunarak

şeffaflığa teslim etmesiyle birlikte toplumun pornografikleşmesini en uç noktaya götürmektedir (Chul Han, 2017, s. 41).

İnsanların medyadan aldıkları içerikleri tüketmeleriyle gerçeğin yerini imajın aldığı ve her şeyin eğlenceye dolayısıyla da tüketime yönlendirildiği medya çağında her şey bir gösteridir. Gösteri toplumu, seyir ve izleme üzerine kurulmuştur. Tüketimin had safhada olduğu gösteri toplumunda eğlence, şov, para ve şıklık asıl amaçlardandır. Gösteri toplumunda bireylerden sürekli tüketmeleri istenmektedir.

Medyanın kültürel mantığını şekillendiren bir diğer önemli faktör de tüketim kavramıdır. Tüketim kavramını Baudrillard (2004, s. 254), “Tüketim bir söylemdir. Yani tüketim, çağdaş toplumun kendisi üzerine bir söz, toplumumuzun kendisiyle konuşma tarzıdır. Bir anlamda, tüketim toplumunun tek nesnel gerçekliği tüketim fikridir. Gündelik söylem ve entelektüel söylem tarafından sürekli yinelenen ve sağduyu gücüne ulaşmış olan yansımali ve söylemsel bileşimdir.”

Tüketim konusunda medya, toplumsal yaşamda etkin bir konumda olan din ile ilgili de içeriklerde üretmektedir. “Üretilen içeriklerde dini sembollerin sahip olduğu toplumsal etki gücünün markaya aktarılması yoluyla işletilen bu mantık dini sembolleri tüketim endüstrisinin bir unsuru olarak araçsallaştırır. Bu durumda yaygınlaşan dini görsellik tüketim yönelimli medya gösterisi ile somutlaşır” (Eken, 2019, s. 67).

Tüketim, çoğu unsuru metalaştırdığı gibi bedenleri de metalaştırmaktadır. Kadınlar günümüzde, medyada sunulan standart kadın bedeni, giyim, makyaj ve saç şekilleri ile medyanın sınırlarını belirlediği kadın imajına uymak zorunda bırakılmaktadır. İdeal kadın, moda programlarında, reklamlarda gördüğü kadınlar gibi olmalıdır. Tüketim kültürünün kadınlara sunduğu ideal bedene sahip olmak için çabalamalıdır. Tüketim kültürü kadınların her zaman beğenilmeleri ve güzel görünmeleri için sürekli ince kalmaları gerektiği mesajını vermektedir (Doğan, 2010).

Baudrillard, tüketilen nesneler arasında daha değerli ve önemli olan şeyin ‘beden’ olduğundan bahsetmiştir (1997, s. 155). Featherstone, beden kavramının, modern toplumlarda bireylerin zenginliklerinin ve yaşam biçimlerinin bir göstereni olduğunu

vurgulamıştır. Tüketimin beden aracılığıyla gerçekleşmesinde imajın önemi büyüktür (1991, s. 186).

Medyada kadın temsili, söz konusu gösteri kültürüne ilişkin pek çok örnek ortaya koymaktadır. Medya, kadın bedenini reklamlarda çeşitli şekillerde kullanmaktadır. Güzel kadın, bakımlı kadın gibi söylemlerle tüketen kadını modern kadın olarak göstermektedir. Kadın bedenine yönelik algı geçmişten günümüze çeşitli toplumlarda farklılaşsa da çoğu zaman cinsel obje olarak kurgulanmış metalaştırılarak pazarlanan bir unsur haline getirilmiştir.

Dijital platformlarda cinsiyet temsilini şekillendiren önemli bir diğer unsur ise Oryantalist ve İslamofobik bakış açısıdır. Özellikle ilerleyen kısımlarda ele alınacağı üzere Batı dışı toplumların mensubu olan kadınlar çeşitli yollarla ötekileştirilmektedir. Bu konuda ortaya konabilecek pek çok örnekten yalnızca bir kaçına değinilebilir; “Havva'nın Elması (2017)” isimli belgeselde, Müslüman toplumlarda yaşanan ve önlem alınamayan bir sorun olarak karşımızda duran kadın sünneti sorunu ve buna son verme çabaları için verilen uğraşlar anlatılmaktadır. Kadın sünneti diğer toplumlarda bütün Müslüman kadınlara uygulanıyormuş gibi gösterilerek Müslüman kadınların kurtarılması gerektiği fikri ortaya konmaktadır. “Period. End of Sentence (2018)”, adlı kısa belgesel de Hindistan'daki kadınların regl dönemlerinde hijyenik ped bulamamalarını konu edinmektedir. Kısa belgeselde regl hakkında, kadınların ne babalarıyla ne de eşleriyle bu konu hakkında konuşamaması gelişmemişliğin örneği olarak gösterilmektedir. Hindistan özelinde Batı dışı toplumlarla özdeşleştirilen bu sorun aracılığıyla örtük bir oryantalizm ifşa edilmektedir. Netflix Türkiye'nin ikinci dizisi olan “Atiye (2019)” de oto-oryantalist öğeler barındırmaktadır. Dizi, İstanbul ve Şanlıurfa'da geçmektedir. Netflix dizinin tanıtımında “İstanbul'dan Şanlıurfa'ya giden ressam” olarak tek cümlelik bir tanıtımda yayınlamıştır. İstanbul bu diziye göre Batı, Şanlıurfa ise Doğu'yu temsil etmektedir. Atiye, Şanlıurfa'ya gideceği zaman ailesi, arkadaşları, erkek arkadaşı tarafından gitmesi istenmemekte, Batı'nın Doğuluyu ötekileştirmesinin sık rastlanan bir örneği olan kadının tek başına Doğu'ya gitmesinin çok tehlikeli olduğu görüşü yansıtılmaktadır (Tanrıvermiş, 2021, s. 2985).

1.2.1.2. Dijital Platformlarda Erkek Temsili

Toplumlar, kendi kültürüne geleneklerine göre belirli erkeklik ve kadınlık söylemlerini üretir. Bu söylemler topluma kitle iletişim araçları vasıtasıyla tekrar sunulmaktadır. Erkeklik kavramı, biyolojik bir cinsiyet, düşüncelerini yaşam tarzını içinde bulunduğu topluma göre belirleyen, erkek olduğu için beklenen rol ve tutumları içeren bir pratikler toplamı olarak tanımlamıştır (Atay, 2004, s. 14). Hegemonik erkeklik kavramını Sancar (2009), güçlü yanları kendinde toplayan, düzenli bir işi olan beyaz, heteroseksüel, başarılı ve orta yaşlı birey olarak tanımlamaktadır. Hegemonik erkekliğin, nasıl olması gerektiğine ilişkin idollerin ortaya çıkarılmasında medyanın ilettiği mesajlar ve imajlarda yer alan temsillerin; hegemonik erkekliğin devam edebilmesi, sürekliliğini sağlayabilmesinde büyük ölçüde etkili olmaktadır (Meral, 2011, s. 307). Connell (2005), hegemonik erkeklik dışında başka erkeklik biçimlerinin de bulunduğunu belirtmiştir. Bunlar; işbirlikçi, marjinalleştirilen ve madun erkekliklerdir. İşbirlikçi erkeklik hegemonik değildir, onlar gibi rekabetçidirler, onlara benzemeye çalışmaktadırlar. Marjinalleştirilen erkeklikler ise bağlama göre değişmektedir. Farklı sınıf ve ırk açısından ideal olanın dışında kalan gruptur. Madun erkeklik ise hegemonik erkekliğin tam tersidir. Üzülen, ağlayan homoseksüel erkekler bu gruba girmektedir.

Netflix Türkiye'nin yapımlarından olan "Bir Başkadır (2020)" dizisinde Yasin karakteri gece kulübünde güvenlik görevlisi olarak çalışır ve ailesine sahip çıkar, agresif bir yapısı vardır. Hegemonik erkeklik özelliklerini yansıtmaktadır. "Kulüp (2021-2022)" dizisindeki erkeklik temsillerinde İsmet karakteri heteroseksüeldir, bağımsızdır ve koruyucudur, şiddeti ve gücü yüceltir, hegemonik erkekliğin özelliklerini taşımaktadır. Selim karakteri ise dizide madun erkekliği yansıtmaktadır. Üzüldüğünde ağlayan, makyaj yapan, giyinişi ve konuşma tarzıyla ailesi ve çevresi tarafından homoseksüel olduğu için yargılanan bir karakterdir. Bahtiyar karakteri, kardeşi ile köyden gelen, kulüpte ayak işlerini yapan marjinal erkek karakterini yansıtmaktadır. "Aşk 101 (2020)" dizisindeki erkeklik biçimlerinde Kerem karakteri zengin ve aynı zamanda sinirli, şiddete başvuran, spor yapan heteroseksüel yapısıyla hegemonik erkeklik biçimindeyken; Osman karakteri, kavga etmeyen, ailesi alt tabakadan geldiği için tek amacı okuldan atılmamak ve para kazanmak olan bir tiptedir. Osman karakteri işbirlikçi ve marjinal erkeklik biçiminde inşa edilmiştir. İçeriklerde tek bir erkeklik biçiminin olmadığı görülmektedir.

Günümüzde erkeklik temsilleri geçmiş dönemlere göre farklı bir hal almaya başlamıştır. Dizi ve filmlerdeki temsillerde, erkekler güçlü konumdayken kadınlar sessiz, evde oturan bireyler olarak sunulmaktaydı. Son yıllarda kadınlarında iş yaşamında etkin birer birey olarak, erkeklerle eşit haklara sahip, eğitilmiş, güçlü kadın temsilleri görmekteyiz.

Tüm bunların yanında bir önceki başlıkta kadın temsili için ele alındığı bölümde ortaya konan temsil çerçevelerinin erkeklik için de geçerli olduğunu ifade etmek mümkündür. İdeal bir erkek bedenini yansıtan gösteri mantığı tüketimle ilişkilenen pek çok örnek üretmektedir. Ayrıca oryantalist, oto-oryantalist ve İslamofobik bakış açılarını ortaya koyan; sakallı, paspal görünümlü, koyu ten rengine sahip, düşük eğitilmiş, kadın düşkünü erkek tiplerine ilişkin pek çok örneğe de rastlanmaktadır.

1.2.2. Dijital Platformlarda LGBTİQ+ Temsili

LGBTİQ+ söylemi, Batılı toplumlarda ‘özgürlük’, ‘insan hakları’ söylemleriyle her geçen gün varlığını artırmaktadır. İlk ortaya çıktığı dönemlerde suç olan LGBTİQ+ zamanla normal bir yapıya bürünmüştür LGBTİQ+ hareketinin Batı toplumlarında ilk ortaya çıktıkları dönemlere oranla istekleri de değişmiştir. Bu istekler; eşcinselliğin yani LGBTİQ+hareketinin yasal anlamda bir yaptırımının olmaması, cinsel kimlik ve cinsel yönelim açısından diğerlerinden ayrılmamak, ayrımcılığa uğramamak son olarak da eşcinsel evliliklerin yasallaşmasını talep etmişlerdir (Smith, 2020, s. 140). LGBTİQ+ gruplar her geçen gün farklı taleplerde bulunarak bu durumu olduğundan daha fazla normalleştirmeye çalışmaktadırlar. Hareket, 20. yüzyıldan itibaren gelişmişliğin, modernliğin ve medeniyetin göstereni olarak yansıtılmaktadır.

Eşcinsel hakları, Avrupa ülkelerinde son yıllarda çok fazla gündeme gelmiştir. Çeşitli uluslararası örgütler eşcinsel haklarının savunulmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmiştir. Batı, nüfusun çoğunlukla Müslüman olduğu ülkelerde kendi hâkimiyetini kurmak için bu yolu benimsemiştir. Batı toplumları LGBTİQ+ haklarının savunulması ve yaygınlaşması için yapılan çeşitli organizasyonlar için yüksek miktarda kaynak sağlamaktadır. LGBTİQ+, hareketi, insan hakları söylemleri ve HIV/AIDS’le mücadele fonlarının küresel sermaye tarafından desteklendiği ileri sürülmektedir (Rao, 2015, s. 48).

Albayrak’a göre (2023, s. 14), “Batılı toplumlar, Medeniyet üstünlüğü söylemini yeniden üreterek eşcinsellik savunusu üzerine bina edilmiş olan Avrupalılık retoriği ile, medeniyeti kendi inhisarında görmekle birlikte aynı oranda eşcinsellik savunusu yapmayan kişi, grup ve toplumları Avrupa ve Batı standartlarının gerisinde kalmakla ve medeni olmamakla itham etmektedir. Böylece eşcinsellik savunusu üzerinden bir devlet milliyetçiliği tesis edildiği belirtilmektedir.”

Dijital platformlardaki dizi ve filmlerde çoğunlukla LGBTİQ+ bireyler sunulmaktadır. Dizi ve filmlerde, LGBTİQ+ bireyler; özgürlükleri kısıtlanmayan, kendi kararlarını verebilen bireyken, onların ebeveynlerinin çoğunluğu açısından da LGBTİQ+ sıradan bir durum olarak sunulmaktadır. Netflix’in dizi ve filmlerinin neredeyse tamamında işlenen LGBTİQ+, toplumlara empoze edilmekte ve özendirilmektedir. Eğer birey LGBTİQ+ olduğunu kabul ederse bunun çok normal bir durum olduğu, kendi tercihiyle istediğini yaparak mutlu ve özgür olabileceği aktarılmaktadır. Netflix’in sunduğu içeriklerde LGBTİQ+ karakterler lise dizisinde ya da gençlik dizilerinde daha çok görünürlük arz etmektedir. Bu durum Netflix’in Z kuşağı dediğimiz gençlere yönelik nasıl bir etki mekanizması haline gelebildiğini açıkça göstermektedir.

“Elisa y Marcela (2019)”, İspanya’daki ilk eşcinsel evliliği yapan Elisa ve Marcela’nın hayatını ele almaktadır. “Mavi En Sıcak Renktir (2013)”, Altın Palmiye Ödülü alan Netflix lezbiyen filmidir. “The Half of It/Bir Bilsen (2020)”, Netflix’de en çok izlenenler arasındadır. “Narcos (2015-2017)”, Pablo Escobar’ın hayatını konu alan içeriğinin bileşeni olarak eşcinsel karakterleri ve onların ilişkilerini işlemektedir. “The Baby (2022)”, hem okul hem aile hem de çevrelerindeki kişilerle sorun yaşayan liseli ergenleri anlatan yapımda, çocuklarının eşcinsel olduğunu kabul edip onların mutluluğuyla mutlu olan ve bu durumu sapkınlık olarak görmeyen ve kendi yaşamlarından pişman olan ailelerin yaşamlarını anlatmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de çok fazla izlenen “La Casa de Papel (2017-2021)” dizisinde, LGBTİQ+ karakterler ve ilişkileri açıkça görülmektedir. “Élite (2018-)” dizisinde farklı biçimlerde işlenen LGBTİQ+ karakterler ve ilişkileri her sezon artarak devam etmektedir. İlk sezonda Omar’ın Müslüman bir aileden olması, onun durumunu hayli zorlaştırmaktayken Ander’in ailesi, bu durumu gayet normal karşılamaktadır. “Ingebornable (2017-2018)” gibi ilk bakışta çok yaygın bir LGBTİQ+ temsilinin olmadığı düşünülen filmde dahi eşcinsel ilişki türleri

yansıtılmaktadır. “Queer Eye (2018)”, “Special, Alex Strangelove (2018)”, “Young Royals (2021)”, “Rebelde (2004-2006)”, “Sex Education (2019-2023)” gibi içerikler de neredeyse tamamında eşcinsel karakterlerin ve bunların ilişkilerinin övüldüğü yapımlardan bazılarıdır. Netflix içeriklerinde LGBTİQ+ karakterlerin genellikle gençlik dizi ve filmleri ile lise dizi ve filmlerinde yoğun bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Eğer kişiler bu duruma yönelirlerse mutlu olacakları, özgür olacakları aktarılmaktadır.

Netflix, bireyleri LGBTİQ+’ a özendirme, toplumların aile yapılarını bozma, evlilik dışı ilişkiler, uyuşturucu kullanımının basite indirgenmesi gibi durumları neredeyse bütün içeriklerinde barındırmaktadır. “Geleneksel kültür yapılarında tabu ve sapkınlık olarak kabul edilen her ne varsa bu filmlerde öteki, bayat ve terk edilmesi gerekenler olarak gösterilmektedir. Buna mukabil LGBT ve ilişkiler övülmektedir” (Can, 2021, ss. 817-818).

1.2.3. Dijital Platformlarda Çocuk ve Temsil

Çocuklar doğdukları andan itibaren öğrenme odaklıdır. İlk olarak ailesinden, sonrasında ise arkadaşları, öğretmenleri ve izledikleri çizgi film ve animasyonlardan etkilenmekte, onları kendilerine rol model olarak almaktadır. Dolaylı ya da üstü kapalı olarak da olsa filmler ve diziler, toplumların temsilcileridir. Toplumdan bağımsız olarak düşünülemez. Belirli toplumların ürünleri olan dizi ve filmler, içinde oluşturulduğu toplumun gelenek ve göreneklerinin yanı sıra diğer kültürel yönelimleri de yansıtmaktadır. Bu durumda yetişkinlere nazaran çocuklar, doğaları gereği etkiye daha açık durumdadır.

Bir dijital yayın platformu olan Netflix, PIN özelliği getirerek ebeveynlerin, çocuklarının hangi programları izleyip hangisini izlemeyeceklerine karar vermesine imkân tanımıştır. Ebeveynler tarafından çocukların neyi izleyip izlemeyeceği çoğu zaman belirlense de bu durum yaş ilerledikçe imkânsız olmaya başlamıştır. Film ve dizilerde, çocukları etki altına alacak pek çok durum bulunmaktadır. Yardımseverlik, paylaşma gibi olumlu etkilerin yanında olumsuz etkiler de fazlaca sunulmaktadır. Çizgi filmlerde insana ve hayvana benzemeyen varlıklar, büyüler, sihirler gibi gerçekte var olmayan unsurlar çocuklara psikolojik olarak zarar verebilmektedir (Yağlı, 2013, s. 710).

TV ortamlarında “Heidi”, “Şirinler”, “Rafadan Tayfa” dijital platformlarda “Arı Maya”, “Patron Bebek” gibi çeşitli eğitici ve eğlendirici çizgi film ve animasyonlar bulunmaktadır. Eğitici ve eğlendirici çizgi filmlerden yanı sıra “İtfaiyeci Sam” gibi Kuran-ı Kerim sayfasına basarak geçme vb. İslamofobik öğelerin de yer aldığı çizgi filmlere rastlanmaktadır (farkındayız.gov.tr, 2023). Çocukların izledikleri içeriklerde çok fazla etkiye maruz kaldığı ve bu durumda kendi yaşamından daha farklı türde örnekler gördüğünden kendilerini onlara dönüştürmeye çalıştıkları bilinmektedir. Ayrıca çocuklar için hazırlanan içerikler; televizyon yapımcıları tarafından belirli sürelerle bölünmekte ve bu sürelerde film arasına yerleştirilen reklamların çocuklara ulaşması amaçlanmakta ve satın alma faaliyeti gerçekleşmesi için reklam araları bu ilginin tam dorukta olduğu sürelerle denk getirilmektedir (Öcel, 2002, s. 209-216). Çocukları bir tüketici konumuna koyan çizgi film yapımcıları, çocuklara oyuncak satmak dışında onlara ırkçı tutumları da empoze edebilmektedir. Bunun yanında çizgi filmlerde Afrikalılara, eşcinsel bireylere ve Latinlere karşı ırkçı tutum ve davranışların gösterildiği de literatürde yer almaktadır (Pimentel & Velázquez, 2009, s. 6).

Temsil sorununa gelindiğinde ise Netflix içeriklerinde pek çok sorunlu çocuk temsili olduğu görülmektedir. Örneğin, Netflix’in 2020 yılında yayınladığı, olumsuz tepkilere neden olan “Cuties/Minnoşlar (2020)” filminin isim olarak gayri ahlaki göndermeler yapması, çocuk istismarı tehlikesi ve cinsel çağrışımlar nedeniyle pek çok ülkede eleştirilere maruz kalmıştır. Netflix, filmi eleştiren ülkelerin istekleriyle filmi o ülkelerin kütüphanelerinden kaldırmıştır. Yine “La Casa Da Papel (2017-2021)” oyuncularını dizide gerçek kimliklerinin öğrenilmemesi için çeşitli ülke ve şehir isimlerini kendilerine seçmişlerdir. Diziye sonradan katılan Cincinnati çocuk oyuncudur. Annesi ve babasının hırsız olması onun rehine ve hırsız olarak temsil edilmesine neden olmuştur. “Sweet Tooth (2021)” adlı aksiyon dizisinde de kıyamet sonrasında oluşacak dünyada, bir çocuğun yarı insan yarı geyik olarak ailesini aramasını konu edinmektedir. Ayrıca bazı olumlu atıflar da görülmektedir. “The InBESTigators/Dört Dörtlük Dedektifler (2019)” adlı dizi, küçük Sherlock Holmes’ler olarak ifade edebileceğimiz dört çocuğun yaşadıkları mahalle, okul vb. yerlerde yaşanan küçük suçları çözmelerini konu edilmektedir. Şiddet ve korku ögesi barındırmaması, ekip çalışması ve empati vurgusu çocukların gelişimlerine katkı sağlayan özellikleridir.

1.2.4. Dijital Platformlarda İslam ve Müslüman Temsili

Dijital platformlarda dünya çapında pek çok inanç ve mensubuna yönelik içerikler sunulmaktadır. Ayrıca pek çok içerikte dinin popüler medya kurgusuna adapte edildiği örneklerle rastlanmaktadır. “Banal din” olarak da ifade edilen bu kurguda din; melodram, suç hikâyeleri, haberler, fantezi, komedi ve macera gibi popüler türlere göre şekillenmektedir (Hjarvard, 2013, s. 83). Her ne kadar başlık “dijital platformlarda İslam ve Müslüman temsili” olarak ifade edilmişse de bahsi geçen geniş kapsam dikkate alındığında, bu bölümde çalışmanın kurgusu ve akışı gereğince bir din olarak İslam’ın temsiline öncelik verildiği ifade edilmelidir.

İslam karşıtlığı Müslümanların azınlıkta bulunduğu toplumlarda her geçen gün artmaktadır. “Her Müslüman terörist değildir ama her terörist Müslümandır” söylemiyle Batı’da yaşanan her terör eylemi, patlama ve benzeri durumlar Müslümanları terör kefesine koymanın bir aracı haline gelmektedir (Hıdır, 2017, s. 27).

Orta Doğu’da yaşanan sorunlar nedeniyle Batı’ya göç etmiş çok sayıda Müslüman, Batı’da nefret söylemine maruz kalmaktadır. Zaal’a göre (2012, s. 556), “bugün medya üzerinden dolaşıma sokulan hem tarihsel hem de modern anlatılar sayesinde insanların Müslümanları bir tehdit olarak görmesi kolaylaştırılmaktadır. Özellikle medyada, Müslümanların temsilinde kullanılan şeytanlaştırılmış ve insanlıktan çıkmışlığın sembolü imgeler Amerikan halkını konuya duyarsızlaştırmaya ve Müslümanlara karşı üretilen nefret ve korkuyu meşrulaştırmaya sevk etmiştir. Ayrıca medya ve siyasette Müslümanları terörizm ve şiddetle eşleştiren bir söylemin devamlı olarak dolaşıma sokulması İslamofobi’nin sürekliliğini sağlamaktadır.”

Medya endüstrisinin diğer enstrümanlarında olduğu gibi Netflix’te de İslam düşmanlığını bariz şekilde görünür kılan içeriklere rastlanmaktadır. İçeriklerde Müslüman kişilerin yaşadıkları yerler bakımsız, virane, yaşama uygun olmayan yerler olarak gösterilmektedir. Dizi ve filmlerde kullanılan kıyafetlerde kadınlar çarşafly ya da burkalı, erkekler ise şalvarlı ve kafalarında sarıkla dolaşan, silahlı bireyler olarak yansıtılmaktadır. Netflix’te sunulan dizilere ve filmlere bakıldığında “Homeland (2011-2020)”, genel olarak İslam dinini terör unsurlarıyla birleştirmiştir. İlhan ve Bağcı (2018), yaptığı çalışmada Amerika, Avrupa ve Türkiye’de ses getiren Homeland dizisini içerik analizi

yöntemiyle analiz etmiştir. Batı kaynaklı neredeyse her dizide Müslüman bireylerin barbar, eğitimsiz kişiler olarak gösterilmesi bu dizide de kendine yer bulmuştur. Sonuç olarak bu dizide sunulan Amerika, Orta Doğu’da barışın savunuculuğunu üstlenmiş ve arada oluşan küçük kaza ve zaiyat olarak adlandırılan problemlerin düzenin sağlanmasında olağan şeyler olduğu algısı üretilmiştir. İslam’ın temsilinde namazın silahla bir arada sunulması, ölüm ve öldürme hikayeleri gibi daha çok korku içeren unsurlara yer verildiği görülmektedir. Homeland’ın dördüncü sezon afişinde, Müslüman kadınların siyah burkalar ile gösterilmesi yüzlerinin dahi görünmemesi bazılarının sadece gözlerinin görünmesi, kadınların o toplum içinde ne kadar geri bırakıldığını ve kimliklerinin yok sayıldığını göstermektedir (Sbouh, 2021 s. 82). “Bodyguard (2018)” dizisinde Nadia, nesneleşmiş bir Müslüman kadın olarak temsil edilmektedir. Kahverengi tene sahip, insanlarla konuşmayan, gülümsemeyen sert mizaçlı biri olarak temsil edilmiştir (Pınarbaşı, 2022, s. 190).

1.2.4.1 Müslüman Kimliği ve Temsil Sorunları

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre Müslüman, “İslam dinine mensup kimse” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Müslüman bireyler İslam dinine göre, İslam’ın kişiye zorunlu kıldığı şeyleri yapmakla yükümlüdür. İslam dini, sadece namaz kılmak, oruç tutmak gibi ibadetler dışında Müslüman kimseye yalan söylememek, canlılara zarar vermemek, kadınlara iyi davranmak gibi çeşitli görevler de yüklemektedir. Kur’an-ı Kerim’deki ayetlerle de yükümlülükler belirlenmektedir. İslam dinine göre her topluluk her ırk eşit olarak yaratılmıştır, hiç kimsenin birbirinden üstün olmadığı Hucurât, suresinde “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır” (Hucurât, 49/13) ayetinde belirtilmiştir.

Nisa ve Maide suresinde belirtildiği gibi “Kim bir mü’mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir” (Nisâ, 4/93), “Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak niyetiyle karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır” (Mâide, 5/32). Bu ayetlerde görüldüğü üzere kasten birini öldürmek İslam dininde yasaklanmıştır. Müslüman olmayan toplumlarda, Müslüman bireylerin

birbirlerini kasıtlı şekilde öldürmeleri ve bundan çekinmeyeceği gibi söylemleri nedeniyle Müslüman bireyler katil olarak gösterilmektedir. Ötekileştirmenin zirveye çıktığı Batı medyası, kendinden olmayanları, önceden var olan kalıp yargılar ile yeniden üretmektedir. Aynı zamanda dizi ve filmlerde sunulan temsillerde ve uygulamalar da Batı'nın İslam dini hakkında yanlış bilgiler ile yeni temsiller oluşturduğu görülmektedir. İslam dinini tam olarak bilmeyen Batılı ülkelerde Müslümanlar genellikle petrol üreticisi ya da terörist olarak algılamakta ve aktarılmaktadır (Said, 2008, s. 101).

Müslümanlara yönelik yapılan ayrımcılık ve önyargıların zirveye ulaşmasında 11 Eylül 2001 olayları, 2003 İstanbul, 2004 Madrid, 2005 Londra ve 2015 Charlie Hebdo dergisine yönelik eylemler tüm dünyada Müslümanların terörle eş değer konuma getirmesine neden olmuştur.

11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılar, ABD'de çok sayıda kişinin ölümüne yol açan ve Müslümanların düşman olarak tanımlanmasında kırılma noktası olan saldırılardır. Ardından Fransa'da yayınlanan mizah dergisi Charlie Hebdo, Hz. Muhammed'i tasvir eden bir karikatür kullanarak Müslüman bireylerin tepkisine neden olmuştur. Hz. Muhammed'in tasviri İslam dünyasında yapılmazken, mizah dergisinde karikatürize edilmesi sonucunda Charlie Hebdo dergisinin Paris şubesine 7 Ocak 2015 'te silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. İçerisinde iki polis memurunun da bulunduğu 12 kişinin hayatını kaybettiği saldırıda 11 kişi de yaralanmıştır. Bu saldırı ve saldırganların medyada oluşturulan Müslüman stereotiplerine uyması, Batı'da İslamofobi'nin daha da artmasına neden olmuştur (Bogacki, de Ruiter, & Sèze, 2018).

Netflix'te bu olaylar ile ilgili çeşitli içerikler bulunmaktadır. Bu içerikler “Dönüm Noktası: 11 Eylül ve Terörle Mücadele (2021)”, adlı belgeselde 11 Eylül saldırısı sonrasında yaşanan olayları, saldırıdan kurtulan kişilerle yapılan röportajları ve arşiv kayıtlarını barındıran belgeseldir. “Extremely Loud and Incredibly Close (2011)” New York da 11 Eylül saldırılarında ölen babasının kendisine bir mesaj bıraktığına inanan bir çocuğun hikâyesini anlatmaktadır. “13 Kasım: Paris Saldırıları (2018)”, Paris terör saldırılarında yaşananlar kişisel öykülerle anlatılmaktadır. “Hasan Minhaj: Homecoming King (2017)”, 11 Eylül olaylarından sonra artan İslamofobi ve tehlikeli olarak görülen Müslümanlar için Hasan Minhaj tarafından 2017 yılında yapılan stand-up programıdır.

11 Eylül saldırıları sonrasında Müslüman kimliğinin yeniden inşa edildiğini ifade eden Yiğit (2008, s. 242), “11 Eylül sonrası eskisinden çok farklı bir Doğu imajının da yaratıldığını ifade etmektedir. Batı’nın yeni kimlik tanımlamasında, Orta Doğu, Arap ve Müslüman ülkelerin gizemli, mistik, egzotik gibi özelliklerle tanımlanmadığı daha çok terörist, korkulan, istenmeyen, düşman vb. nitelemelerle kodlandığı görülmektedir.”

İslam dininin ortaya çıktığı ve yayıldığı Arap Yarımadasından dolayı İslam dini Araplarla bağdaştırılmış ve bütün Müslümanların Arap olduğu görüşü hakim olmuştur. Dizi ve filmlerde Araplar bu nedenden dolayı kötü olarak temsil edilmiştir. Ekranda Arabın/Müslümanın insani yüzü gösterilmemektedir. O, sonsuz çöller içinde petrol kuyuları, çadırlar, camiler, saraylar, keçiler ve develerle çevrili mitik bir krallıkta yaşamaktadır. Bu karikatürize etme faaliyeti Müslüman kültürünü ve tarihini küçümsemek için bir araç olarak hizmet etmektedir (Shaheen, 2000, s. 26).

1920’lerin seksi şeyhi yerini 1970’lerde petrol şeyhlerine ve masum insanları öldürmeden önce dualar eden teröristlere bırakmıştır (Yorulmaz, 2018, s. 36). Sadece Hollywood sinema filmlerinde değil TV dizilerinde, dijital yayın platformu olan Netflix gibi mecralarda yani, teknolojinin gelişmesiyle gelişen her tür alanda Batı; İslam’ı ve Müslümanları Orta Doğu’lu, cahil, terörist, kadın düşkünü, eğitimsiz kişiler olarak kurgulamakta Müslüman karşıtlığını körüklemeye devam etmektedir (Halse, 2012, s. 4). Sözlü ve fiziki olarak şiddete maruz kalan Müslümanlar terörist olarak yaftalanmaktadır.

Terör, Müslümanların medyada çerçevelenmesinde kullanılan en kullanışlı kavramlardan biridir. İslam’ın terörle, Müslümanların ise terörist olmakla suçlandığı toptancı iddialar; algılanan İslamofobi olarak da ifade edebileceğimiz sorunu beslemekte, toplumsal yaşamı kutuplaştırmakta, Gayri Müslimlerle Müslümanlar arasında aşılması zorlaşan sınırlar inşa etmektedir.

11 Eylül terör yaftasının tüm Müslümanlara genelleştirilmesi için de önemli bir dönüm noktasıdır. 11 Eylül olaylarından daha çok önce barbar, kadın düşkünü olarak gösterilen Müslümanlar 11 Eylül olaylarından sonra terörist, intihar eylemcisi gibi çeşitli terör eylemlerinde sunulmuşlardır. Dizi ve filmlerde halen Araplar çadırda yaşayan, deve ve koyun sürülerinin olduğu sembollerle sıklıkla yer verilmektedir (Alalawi, 2015).

1.3. İnşa Edilmiş Müslüman Kadın Kimliği ve Temsil

İslam dini kadını insan olarak tanıyıp mükellefiyet noktasında erkekle eşit olarak kabul etmektedir. İslam dini yayılmadan önce cahiliye döneminde kız çocukları öldürülmektedir. Kadınlar ise eğlence unsuru ve birer cinsel obje olarak tanımlanmaktaydı. Kadınların Arap Yarımadasında İslam'dan önce, toplumda ikinci birey olarak görülme durumu Müslüman olmayan toplumların günümüzde Müslüman kadını değersiz bir obje olarak görme nedenlerinden bazılarıdır (Aksoy, 2021, s. 30). Batı'da her zaman Müslüman kadınların Müslüman kimsenin elinden kurtarılması gerektiği görüşü hakimdir (Göle, 2010, s. 43). Literatür ve basına yansıyan popüler örneklerde görüldüğü üzere Batı toplumlarında Müslüman kadın; baskı, kısıtlama ve giyim tarzı gibi konular üzerinden sıklıkla ele alınmaktadır. Giyim ve görünümün dışsal baskıların bir sonucu olduğu, bu sebeple de Müslüman kadının özgürleştirilmesi gerektiği fikri ön plana çıkmaktadır.

İslam dininin baskıcı bir din olarak sunulması Batı'da çoğunlukla kadınların şiddet gördüğü ve baskıya maruz kaldığı görüşü üzerinden inşa edilmektedir. Batı'da yaşayan ve Müslüman olmayan kadınlar ise modern, eğitilmiş, kendi cinsellik ve bedenini kendi elinde tutan Doğu toplumlarında yaşayan kadınlara göre söz sahibi ve aynı zamanda özgür bir birey olarak temsil edilmektedir (Şişman, 2009, s. 149). Müslüman karşıtı söylemlerde şiddetin sürekli var olması, 11 Eylül saldırıları sonrasında daha da artmıştır. Feminist ve oryantalist çalışmalarda 11 Eylül saldırılarından sonra kara çarşaf, peçeli kadın imgesinin Batı medyasında görünürlüğünün artması önemli bir ilgiye sebep olmuş; Afganistan ve Irak'taki "özgürleştirme" savaşlarını haklı çıkarmak için bu durumun nasıl kullanıldığı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Baştürk Akça & Ergül, 2021 s. 29).

1.3.1. Müslüman Kadınların Görünen Yüzü: Başörtüsü ve Peçe

Dış görünüş olarak tabir edilen kıyafet ya da giyim biçimi aslında bir iletişim biçimidir. Bu tür bir iletişim, esas olarak nasıl bir toplumda yaşadığımızı ve bu toplumdaki kültürel değerleri aşikar hale getirir (Davis, 1997, s. 211). Dış görünüş ve kıyafetlerin iletişimde önemli olduğu düşünüldüğünde kimliğin tanımlanması ve aktarılmasında da giyim tarzının önemli bir etken olduğu ifade edilebilir (Uluyağcı, 2009).

Başörtüsü, Müslüman kadınların kimliğinin belli olmasında önemli bir etkidir. Sadece İslam dininde var olan bir uygulama olarak gösterilse de örtünme tüm dünyada insanlara has bir özellik olarak tanımlanmakta ve bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli toplumlarda ve farklı inanç biçimlerinde örtünmenin değişik türlerine rastlanmaktadır.

Tüm dünyada giyim tarzlarıyla kendilerini saklayamayan Müslüman kadınlar başörtüleriyle, burkalarıyla ezilen, dışlanan ve Müslüman erkeklerden şiddet gören kişiler olarak akıllarımıza kazınmıştır. “Müslüman kadın eziliyor, mağdur ediliyor gibi görünen Batılı temsillerle sadece kara çarşafı kişilerin Müslüman olduğu ve onların kurtarılması gerektiği düşünülmektedir” (Kahf, 2006, s. 1).

Günümüzde Batı toplumlarında başörtüsü, Müslüman düşmanlığını tetiklemede açıkça bir araç olarak kullanılmasıyla ön plana çıkmaktadır. Müslüman kadınların kimliğini açıkça ortaya koyan başörtüsü, 11 Eylül saldırıları sonrasında “yıkıcı öteki” nin sembolü olarak kodlanmıştır (Şişman, 2009, s. 34).

Başörtülü bir Müslüman kadının, kamusal alan yasaklarıyla Müslümanların azınlıkta bulunduğu Batı toplumlarında spor salonları, alışveriş merkezleri, plajlar gibi yerlerde görünürlükleri azaltılmaya çalışılmıştır. Müslüman kadının belki de en fazla nefret söylemine maruz kaldığı ülke olan Fransa’da, 2004 yılında başörtüsü takmak, 2011 yılında yürürlüğe giren yasayla kamuya açık alanlarda nikap ve burka giyimi yasaklanmıştır. 2016 yılında Fransa’da Müslüman kadının burkini giydiği için plajdan çıkarılması Fransa’nın Müslüman kadınlara nasıl yaklaştığını ortaya koymuştur. Fransa’dan sonra 2011 yılında Belçika da nikap ve burkayı yasaklamış, yasağa karşı gelenlere para ve 7 günlük hapis cezası gibi cezalar uygulanmıştır. Hollanda ise Fransa ve Belçika’dan farklı olarak hastanelerde, resmi dairelerde, okullarda ve toplu taşıma araçlarında çarşaf ve yüzü tamamen kapatmayı yasaklamıştır.

Batılı muhayyilede Müslüman kadının tesettürlü olması baskı unsuru ile özdeşleştirilmektedir. Müslüman kadın tesettürü ile özgürlüklerinin kısıtlandığı görüşüyle Batılı kadının karşısında konumlandırılmaktadır. Müslüman kadın oluşturulan içeriklerde itaatkar marjinal ya da isyankar mürtedler olarak sunulur. Müslüman kadının

isyanı ve ezilmişliği tüm bunları destekleyecek şekilde cinsel olarak da tahayyül edilmektedir (Kahf, 2006, s. 218).

Müslüman kadınların maruz kaldığı kadın sünneti sorunu, son yıllarda giderek dünya kamuoyunun da daha çok ilgisini çekmeye başlamış ve gittikçe İslam'la ya da Müslümanlarla özdeşleşir hale gelmiştir (İlkkaracan, 2004, s. 13). İslam dinine bağlı olan öğrencilerin örtünmeleri, başörtüsü ve burka ile ilgili olan meselelerin sorun olarak görülmesinde asıl neden bu öğrencilerin üniversite kampüsleri ve siyasi partiler gibi topluma açık olan modern yerlerde kadınların dine uygun geleneksel rollerinin göstergesi olan başörtüsüdür. Örtünme “cehalet yanlılığı” olarak algılanmaktadır (Göle, 2010, s. 15). “Babaannelerin başörtüsü” onaylanırken, modern mekânlarda başörtülü olarak yer alma talebine karşı çıkış, işte böyle bir tarihsel uzaklık ve bugüne ait olamayış üzerinden savunulmaktadır (Şişman, 2009, s. 17).

Modern dönemin başlangıcından itibaren, örtü ile irtibatlı olmayan bir Müslüman kadın temsiline rastlanmamaktadır. Batılı anlatıda 19. yüzyıl sömürgeciliğinde bu anlatı çok işlevsel bir özelliğe sahiptir. Avrupa'nın medeni, “dünyanın geri kalanının” ise vahşi olduğunu bu nedenle takdir ile olmazsa kötek ile yola getirilmeyi hak ettiklerini gösteren bir semboldür. “Kapatılmış kadın”, bütün bir kültürün sivillik eşit vatandaşlık gibi medeni dünyaya has özelliklerden yoksunluğun göstergesi olarak kodlanır (Şişman, 2019, s. 171). Bu anlayışın açık bir örneği aşağıdaki alıntıda net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Leila'nın ifadeleriyle (1992, s. 152) Avrupa merkezli yaygın okuma, İslam'ın kadınlar için doğuştan ve değişmez bir şekilde baskıcı olduğu, peçe ve ayrımcılığın bu baskıyı simgelediği ve bu geleneklerin İslam toplumlarının genel ve kapsamlı geri kalmışlığının temel nedenleri olduğuydu. Müslüman toplumlar ancak İslam'a (ve dolayısıyla İslam'ın kendisine) "içkin" olan bu uygulamalardan kurtuldukları takdirde medeniyet yolunda ilerlemeye başlayabilirlerdi. Batılıların gözünde İslam toplumlarının farklılığının ve aşağılığının en görünür işareti olan örtünme, artık hem kadınların ezilmesinin (ya da o günün diliyle İslam'ın kadınları aşağılamasının) hem de İslam'ın geri kalmışlığının sembolü haline geldi ve sömürgeci saldırının açık hedefi ve Müslüman toplumlara yönelik saldırının öncüsü oldu.

Müslüman kadınların görünürlüğünü sağlayan, Arap toplumlarındaki peçe, burka ve çarşafı, Amerikan medyası Müslüman kadının nihai sembolü olarak görmekte ve bu konuda temsillere yer vermektedir (Macdonald, 2006, s. 8). Müslüman kadınların görünür olmaları ayrıca Cezayir bağımsızlık savaşı ve İran devriminde peçe ve kalaşnikovlu kadınla birlikte var olan İslam tehdidinin tedavüle sokulması olarak da okunabilir. Afganistan'ın işgali ile ezilen Müslüman kadın paradigması da bu sürece dahil olmuştur. Günümüzde dahi Batı kültüründe Müslüman kadın denildiğinde miskin, bakire ve örtülü kurban imgeleri akıllara gelmektedir (Şişman, 2017, s. 124).

1.3.2. Netflix'te Müslüman Kadın Temsili

Netflix içerikleri farklı kültürlerden öğeler barındırmaktadır. Netflix bünyesindeki yapımların farklı ülkelerden olması bu ülkelerin kültürlerinin diğer toplumlara aktarılmasında etkin olmaktadır. Alsultany, dünya çapında izleyicilerin Müslüman karakterlerin de içerisinde bulunduğu dizi ve filmleri izleyerek Müslümanlar hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Bu tür hukuk ve gerilim içerikli dizi ve filmlerde Müslüman karakterler genellikle terörizmle bağlantılı olarak konumlanmıştır (Alsultany, 2012). Balcı ve Çiftçi'ye göre (2021, s. 238) “sinema filmleri ve dizilerin bireylerin kimlik oluşum süreçlerinde oynadığı rol, temsil sorununu, bu platformlar için hayati bir mesele haline getirmektedir. İslam'a ve Müslümanlara dair bildiklerini medya dolayısıyla öğrenen bir Avrupalı için film ve dizilerde sürekli olarak olumsuzluklarla temsil edilen Müslümanlar doğal bir “öteki” olacaktır.”

Netflix, din, dil, ırk fark etmeksizin çok sayıda içeriği hem üretmekte hem de yayınlamaktadır. Müslüman kadın konulu içerikleri de içerisinde bulunduran Netflix, Batı medyasında olduğu gibi olumsuz stereotipler oluşturmaktadır. Dizi ve filmlerde sunulan Müslüman kadın temsili çok geniş bir bölümü kapsadığı için çalışmanın konusu ve kapsamı bakımından üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki terörizmle bağlantılı olarak terörist ve radikal Müslüman kadın, ikincisi ise Müslüman erkek tarafından bastırılmış manipüle edilmiş Müslüman kadın, son olarak da Hristiyan olan beyaz erkek tarafından kurtarılmayı bekleyen Müslüman kadın temsili olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

1.3.2.1. Terör Eylemlerinde Müslüman Kadın

İslam dini, oryantalist söylemde terörizm, kadın düşmanlığı, şiddet, yobazlık gibi unsurlarla tanımlanmaktadır. Bu görünüm, İslam ve Müslümanların gerçek durumundan farklı olarak Batılı toplumların kendi bilinçaltındaki korku ve kaygılarla ilgilidir (Kalın, 2016, s. 423). Müslüman kadınların da ırkçı tutumlara maruz kalarak Müslüman erkekler gibi “terör” kavramıyla özdeşleştirildiği görülmektedir.

Netflix dijital platformunda, İslam ve terör konulu yapımlardaki içerikler genellikle aksiyon ve savaş konuludur (Çınar, 2021, s. 66).

Şekil 1.1. Layla M. Filmine ait Görseller

Bir Netflix filmi olan “Layla M. (2016)” adlı yapımda filmle aynı ismi taşıyan Layla, dini inancına olan düşkünlüğü ve bunun davranışlarına yansımaları sonucu ailesi ve arkadaşları tarafından dışlanan Müslüman bir kadındır. Fas asıllı olan ve Hollanda’da yaşayan Layla’nın radikal bir gruba üye olup pişman olarak geri dönmesini anlatmaktadır. Yaşadığı ülkede Müslümanlara kötü davranılmasına sessiz kalınmasını istemeyen Layla katıldığı radikal İslamcı gruptaki Abdel ile evlenerek Orta Doğu’ya kaçmıştır. Filmde Orta Doğu coğrafyalarının yaşam alanlarının çok kötü olduğu, evlerin virane ve insanların sefil olduğu görüntülerine yer verilmektedir. İnsanlar giyim kuşamları ve evlerinin içerisindeki eşyalarla küçümsenmektedir. Film ayrıca çok sayıda şiddet sahnesi içermektedir. Diğer dizilerde olduğu gibi Layla’nın ailesine, arkadaşlarına olan tutumları ise hoşgöründen uzak bir çerçeveye çizmektedir. Sert mizaçlı ve gülümsemeyen tipik bastırılmış Müslüman kadın imgesi ön plana çıkartılmıştır. Bu filmde İslam dininin hoşgöründen uzak olduğu, Müslüman kadının ise diğer insanlarla olan ilişkilerinin çok sorunlu olduğu, İslam’ın bir şiddet ve terör dini şeklinde sunulduğu görülmektedir.

Netflix orijinal içeriği olan “Kalifat (2020)” dizisinde, IŞİD’e katılmak için eşiyle Suriye’nin bir şehri olan Rakka’ya kaçıp IŞİD’in asıl yüzünü görünce evlerine dönmeye çalışan Pervinin ve diğer karakterlerin hayatı konu edilmektedir. Dizide ikinci olay

örgüsü, Pervinin Rakkadan kaçmasına yardım eden Fatıma'nın yaşadıkları ve üçüncü olay örgüsü ise IŞİD'in üniversitelerdeki öğrencileri kandırarak bu gruba katılımı desteklemesine tahsis edilmiştir.

Şekil 1.2. Kalifat Dizisine Ait Görseller

IŞİD'in tüm şiddet eylemlerini Allah yolunda cihat ile ilişkilendirmesi, din kardeşlerini öldürdükleri iddia edilen kişileri Allahu Ekber nidalarıyla öldürmeleri bu diziyte birlikte Netflix'in diğer dizilerinde de görölmektedir. Bu dizide ayrıca IŞİD'in gençleri kandırarak terör eylemlerinde nasıl kullandığı da gözler önüne serilmiştir. Tüm Müslümanların maruz kaldığı fiziki ve sözlü şiddet bu dizide de kendine yer bulmuştur.

Dizide Müslüman kadınların tamamı neredeyse bir IŞİD üyesi olarak gösterilmektedir. Tek başına dışarı çıkamamaları, istedikleri kişiyle değil de ailesinin istediği kişiyle evlenme zorunluluğunun bulunması, cep telefonu kullanamaması, Müslüman kadınların kişisel haklarının olmadığı anlayışını sunmaktadır. Dizide Müslüman kadınların ezilmiş ve geri kalmış olması terörle ilişkilendirilmiş ve neredeyse her konuda Müslüman kadın aşağılanmıştır (Çakır, 2022, s. 10).

2019 yılında Netflix'te yayınlanan Bilal Siddiqi'nin, 2015 yılında yayımlanan casusluk romanına dayanan “Bard of Blood (2019)”, bir Hint dizisidir. Dizide, Afganistan ve Pakistan da insanların ilkel şartlarda yaşadığı, kadınların tüm haklarından mahrum bırakıldığı görölmekte ve kadınlar diğer dizilerde olduğu gibi siyah burkalarıyla ve ezilmişlikleriyle temsil edilmektedir.

“12 Strong (12 Savaşçı) (2018)” filmi de gerçek hayattan uyarlanan aksiyon ve macera filmidir. Netflix orijinal yapımı olmayan bu film, Doug Stanton tarafından kaleme alınan Horse Soldier'a dayanmaktadır. İslami terör örgütü olarak adlandırılan El-Kaide'nin 11 Eylül'de New York'daki ikiz kulelere saldırmasını ve ABD'nin Afganistan'a yaptığı operasyonu konu edinmektedir. Bu filmde Müslüman kadınların yaşadıkları sorunlar ve

Afganistan’da Taliban’ın kız çocuklarının eğitimine destek olan bir öğretmeni çoğu dizi ve filmde olduğu gibi Allahu Ekber nidalarıyla öldürmesi Müslüman temsilindeki benzer çerçeveleri ortaya koymaktadır.

1.3.2.2. Müslüman Erkek Egemenliğinde Yaşayan Sessiz ve Bastırılmış Kadın

“Bir Başkadır (2020)”, Netflix Türkiye’nin orijinal yapımlarından biridir. Sekiz bölümden oluşan dizi Meryem karakterinin bir eve gündeliğe gitmesi ve orada bayılması ile başlamaktadır. Dizide Türkiye’deki Kürt sorununa da değinilmektedir.

Şekil 1.3. Bir Başkadır Dizisine Ait Görseller

“Kutuplaşma ve İslamofobi’yi Tartışmak: Bir Başkadır Dizisi Örneği” adlı makalesinde Mustafa Sami Mencet dizideki karakterlerin: “gelir düzeyi yüksek, beyaz yakalı, doyumsuz ve mutsuz sekülerlerden, bu çevrenin içerisinde çalışan dar gelirli ve eğitimsiz dindar proleterlerden, dindar Kürt neo-muhafazakarlardan, seküler yaşamı tercih eden ve eşcinsel olduklarına yönelik ipuçları veren dindar çevrelerde büyümüş genç kızlardan, mahallenin kanaat önderi olan bir imamdan, kırsalda yaşadıkları travmalarla yüzleşen ve kaçan kişilerden oluştuğunu ifade etmektedir.”

Dizideki ana karakterlerde sadece psikolog olan Peri ve Gülbin’in tesettürlü olmadığı görülmektedir. İmam karakterinin kızı Hayrunnisa ise gündüz kendisini tanıyan insanlar içinde tesettürlü biçimde dolaşırken yakın arkadaşı ile gece kulübüne gitmektedir. Meryem, giyimi, konuşmaları, abisinin sözünden çıkmayıyla bastırılmış ve manipüle edilmiş Müslüman kadın tanımlamasına uymaktadır. Dizideki Meryem’in gittiği psikolog olan Peri ise modern, Batılı, Müslüman kadını dışlayan küçümseyen kadın karakterdir. Konuşmaları, Meryem’e olan tavırları, dış görünüşünden ve inancından kaynaklanmaktadır. Meryem başı sıkıştığında hocaya gitmekte onunla konuştuktan sonra rahatlamaktadır. Ayrıca abisinin sözünden çıkmayan, Müslüman erkek egemenliğinde yaşayan sessiz, bastırılmış bir karakter olarak temsil edilmektedir.

Önceki başlıkta konu edilen “Layla M. (2016)” dizisinde de Layla benzer şekilde evlendirme yoluyla erkek egemenliğine zorunlu olarak tabi kılınan bir karakter portresi çizmektedir.

Benzer şekilde “Élite (2018-)” dizisinde de Nadia, dışarıda babası ve erkek kardeşinin arkasından yürüyen, ikinci planda kalan, sessiz ve bastırılmış kadın imgesini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu durumun sosyal hayata yansımalarına da yer veren dizi Nadia karakterini, dışarıda arkadaşları ile beraberken de hep arkada yürüyen silik bir karakter olarak kodlamaktadır.

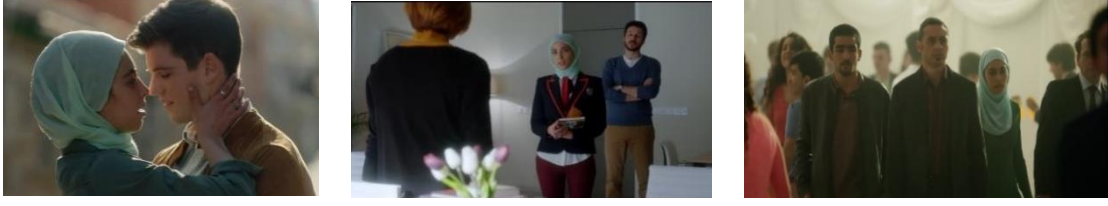
1.3.2.3. Hristiyan Beyaz Erkek Tarafından Kurtarılan Müslüman Kadın

İspanyol gençlik dizisi “Élite (2018-)” İspanyada işçi sınıfından gelen üç öğrencinin bir okula kayıt olmalarıyla yaşanan olayları anlatmaktadır. Élite dizisinde, Müslüman kadın olan Nadia’nın, okula geldiği ilk günden itibaren yaşadığı ayrımcılık ve sonrasında yaşadığı değişimler konu edilmiştir. Nadia isminden ve dış görünümünden dolayı her şeyi kurallarına göre yapmaya çalışmaktadır. Sınıfındaki arkadaşları Taliban güzeli, gibi isimler takarak onunla alay etmektedir.

Dizide, ailesi ile sorunlar yaşayan ve eğitimi ailesi tarafından sonlandırılmak üzere olan Nadia’nın erkek arkadaşı Guzman, başlıkta ön plana çıkarılan kurtarıcı beyaz erkek imgesini vücuda getirmektedir. Nadia’nın babasına giderek kızından uzak duracağını, onun okula devam etmesi gerektiğini söyleyen Guzman söz konusu imgeyi kendinden de feragat ederek geliştiren fedakar bir beyaz erkek olarak ön plana çıkmaktadır. Dizinin üçüncü sezonunda Nadia Guzman’a; “ Ben kurtarılmayı bekleyen bir prenses değilim sen de bir prens değilsin.” sözüyle beyaz Hristiyan erkek tarafından kurtarılmayı bekleyen Müslüman kadın olmadığını belirtmiştir.

Sonraki bölümlerde Nadia, büyük değişimler geçirmiş, gece eğlence mekanlarına giden, alkol kullanan, kısacası İslam dininin yasakladığı çoğu şeyi yapan biri olmuştur. Dizinin üçüncü sezonunda Müslüman bir karakter daha diziye dahil olmuştur. Bir sahnede Nadia, Malick’in hırsız olduğunu düşünerek çantasını açmasını söylemiştir. Malick ise çantasını açarak: “Ne bu şimdi kur mu yapıyorsun. Ben de Müslümanım. Çalmam. (Nadia’nın başörtüsüne bakarak) Havaalanındaki çift güvenlik uygulamaları senin gibiler içindir” söylemiyle Müslüman kadının başörtüsüne yönelik olumsuz anlamları da ifşa etmektedir.

Şekil 1.4. Élite Dizisine Ait Görseller

Netflix orijinal yapımı olan “CLASS (2023)” dizisi de “Élite” dizisinden uyarlanan yeni bir kurgudur. Dizinin olay örgüsü genel itibari ile Élite ile aynıdır. Dizi Hindistan’da geçmektedir. Okullarının yanması sonucunda yaşadıkları bölgede çok fazla protesto düzenlenmiş inşaat şirketi, yanan okuldaki öğrencileri bölgedeki diğer okullara göndermiştir. İçlerinden üç öğrenciyi de Delhi’nin en zengin ve seçkin okullarından biri olan Hampton Okuluna burslu olarak yerleştirmişlerdir. Burslu öğrencilerden biri Müslüman kadın olan Saba’dır. Saba okula geldiği ilk gün tanışma sırasında memleketini Uttar Pradesh olarak ifade etmiş Keşmirli olduklarını gizlemiştir.

Dizide pek çok ilginç diyalog mevcuttur. Saba’nın okul müdürü Saba’ya başörtüsünden dolayı bunu okula gelirken hep takacak mısın cümlesini kullanırken, burslu olan üç öğrenciden biri Balli ise Sabaya “aleyhimde fetva verme” ifadelerini kullanmış, son bölümde Saba’nın babası okul müdürüne “üzerimizi arayın isterseniz belki silah vardır” şeklinde neredeyse terörizmle özdeşleştirilmelerine yönelik tepkisel bir cümle kullanmıştır.

Saba’nın kurtarılma hikayesi ise, Batı’lı değerlere öncelik verip kültürünü ve dinini terk ettiğinde mutlu olabileceği aksi takdirde başörtüsüyle ailesinin yanında yaşamaya devam ederek hep geride kalacağı vurgulanmaktadır. Saba Hristiyan beyaz erkek tarafından kurtarılmayı bekleyen biridir.

Şekil 1.5. Class Dizisine Ait Görseller

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL PLATFORMLARDA MÜSLÜMAN KADIN KİMLİĞİ: ÉLİTE DİZİSİ ÖRNEĞİ

2.1. Araştırmanın Tasarımı

Bu bölümde araştırmayla ilgili konu, problem, araştırma sorusu, kapsam ve sınırlılıklar, amaç ve önem ile birlikte araştırmada kullanılan yöntem ele alınarak bulgular kısmına geçilmiştir.

2.1.1. Konu Problem ve Araştırma Sorusu

Dijital platformlarda Müslüman kadın kimliğinin temsil çerçevesini Élite dizisi örneğinde analiz edilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Medyada temsil sorunu, çeşitli ele alınış biçimleriyle sosyal bilimler yazınında kendisine önemli bir yer bulmakta, sorunun farklı görünümüne ilişkin literatür geniş bir yelpazede çeşitlenmektedir. Özellikle İslamofobi, oryantalizm ve self-oryantalizm temaları çerçevesinde Müslüman kadın temsili de ele alınan konuların başında gelmektedir. Ancak son yıllarda etkinlikleri her geçen gün artan dijital platformlarda meselenin nasıl çerçevelendiği, geleneksel mecralardan yeni platformlara temsil çerçevesine hizmet eden perspektifin ne şekillerde devamlılık sağladığı, dijital platformların kendine özgü doğasının meseleyi ele alış biçimlerine somut yansımaları gibi unsurlar; çalışma problematiği içerisinde izleri sürülecek hususlara işaret etmektedir.

Bu çerçevede Élite dizisi örneğinde dijital platformlarda Müslüman kadın temsilinin hangi kodlar üzerinden şekillendiği çalışmanın temel sorusuna işaret etmektedir. Söz konusu araştırma sorusu, ilgili literatür ve dizinin ön izleme süreçleri çerçevesinde belirlenen temalardaki alt araştırma sorularıyla desteklenmiştir. Bunlar;

- Élite dizisi örneğinde Müslüman bir kadın olarak Nadia'nın **sosyal ilişkileri** nasıl sunulmaktadır?
- Élite dizisi örneğinde Müslüman bir kadın olarak Nadia'nın **gündelik yaşam pratikleri** nasıl sunulmaktadır?
- Élite dizisi örneğinde **Müslümanlık ile ilişkilendirilen konseptler** nasıl sunulmaktadır.

2.1.2. Amaç ve Önem

Müslüman kadın algısı ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan temsil, Batılı toplumlarda, genelde basmakalıp bilgiler üzerinden şekillenmektedir. Bugün Batı ülkelerinde “İslam” ve “kadın”, baskıyı ve eşitsizliği akla getirmektedir. Müslüman kadınların bir kurtarıcı beklediği, özgürleşmeleri için başörtülerini çıkarmaları gerektiği düşünülmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde Müslüman kadınların giyimlerinden dolayı eğitim alanında okula alınmama, istihdam gibi sorunlar yaşadıkları bilinmektedir.

Bu çalışma kapsamında en yeni görünümlere yer vermesi bakımından dijital platformlarda Müslüman kadın sorununa odaklanarak, güncel temsil çerçevesini ortaya koymak, Batılı toplumdaki kadın imgesinin oluşturan kültürel kodların bir tür şifre çözümüne yönelmek ve böylelikle de hakikati gölgeleyen imajları aşikâr etmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Türkiye’de gerçekleştirilen akademik çalışmalara bakıldığında Müslüman kadın kimliğinin dijital platformlarda nasıl temsil edildiği üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Ulusal literatürde temsil konusunda çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmalar genellikle tek bir konu üzerinden şekillenmiştir. Bu çalışma dijital platformlarda kadın, erkek, çocuk, LGBTİQ+, İslam ve Müslüman temsili gibi çok sayıda sorunlu temsili örnekler ile pekiştiren bir çalışmadır. Dolayısıyla literatürde bu kapsamda çalışma olmaması çalışmayı önemli kılan diğer bir husustur.

2.1.3. Araştırma Kapsamı ve Örneklem

Dijital platformda sunulan dizi ve filmler geleneksel medyadaki dizi ve filmlere göre sansürsüz yayınlanmaktadır. Bu diziler, içerisinde çok sayıda olumsuz öge barındırmakta;

herhangi bir kontrol mekanizmasından geçmemesi nedeniyle toplumdaki çeşitli kesimlere yönelik nefret söylemi ve ayrımcılıkla ilgili ögeler içerebilmektedir.

Örneklemede temel olarak olasılıklı ve olasılıksız olmak üzere iki çeşit bulunmaktadır. Olasılıklı örneklemede araştırma sonucunun örneklemden evrene genellenmesine izin verilmektedir ancak nitel araştırmalarda genelleme istatistiksel açıdan araştırmaların amacı olmadığı için bu yöntem nitel araştırmalarda kullanılmaya uygun değildir. Nitel araştırmalarda bundan dolayı olasılıksız örnekleme yöntemi kullanılmaktadır. Olasılıksız örneklemede amaca yönelik ve amaçlı örneklem olmak üzere en yaygın iki biçimi bulunmaktadır. Bu sebeple nitel araştırmalarda olasılıksız örnekleme yönteminin seçildiği görülür. Bunun en yaygın biçimi de amaca yönelik ya da amaçlı örneklem olarak bilinir (Merriam, 2015, s. 76). Amaçlı örnekleme de araştırmacının çalışmanın amacına göre birey ve mekanları seçmesi olarak tanımlanabilir (Creswell, 2018, s.156). Bu örneklem seçimi de belirli stratejilere dayanmaktadır. Örneklem seçimi bu araştırmada tipik durum stratejisi olarak belirlenmiştir. Tipik durum stratejisi araştırmaya uygun, evrende var olan çoğu durumun içinden tipik olanın tespit edilerek araştırma için örneklem olarak seçilmesidir (Büyüköztürk vd, 2012). Bu araştırmada çok sayıda kişi tarafından kullanılan Netflix platformunda yayınlanan Élite dizisi modern toplumsal koşullarda yaşamını sürdürmeye çalışan Müslüman kadın imajına yönelik çok geniş bir değiniler ağı ortaya koyması sebebiyle örneklem olarak seçilmiştir.

Élite dizisi de belli ötekileştirici söylemlerle ön plana çıkan bir dizi hüviyetindedir.

2.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belge içeriklerinin sistemli bir biçimde analiz edilmesinde kullanılan nitel araştırma tekniğidir (Wach, 2013). Doküman analizi başka bir tanımlamaya göre elektronik ve basılı olarak bulunan içeriklerin sistemli şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Dokümanlar reklamlar, gazeteler, dizi senaryoları, fotoğraflar, kitaplar, tarihsel dokümanlar ve günlükler araştırmalarda kullanılan, araştırmacının müdahalesi bulunmadan kaydedilmiş yazılı metin ve görselleri içermektedir (Labuschagne, 2003). Bu çalışmada dijital platformlarda yayınlanan Élite dizisindeki diyaloglar doküman

olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen dokümanlar nitel içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

İçerik analizi, yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. İçerik analizi kayıt altına alınan metinlerin analiz edilmesinde metnin taşıdığı mesaj ve ilettiği enformasyon ile beraber anlama odaklanır (Yıldırım, 2015, s. 105). İçerik analizini Tavşancıl & Aslan (2001, s. 21,22) şöyle tanımlamaktadırlar: “Sosyal gerçekliği araştıran nesnel, sistematik, tümdengelimle dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü veya yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan metodolojik araç ve teknikler bütünüdür. Planlama aşamasında zayıf olarak görülse bile uygulamada etkili ve ilginç sonuçlar vermektedir. Niceli nitele dönüştürebilmeyi, yazılı metinden hareketle yazılı olmayan mesajlara ulaşabilmeyi sağlayan çok işlevli ve giderek gelişen bir tekniktir.”

2.1.4.1. Verilerin Toplanması ve Tasnifi

Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında çok sayıda teknik bulunmaktadır. Veri toplamada araştırmacı araştırmasıyla ilgili ortaya attığı problemlerin cevaplarını verebilmek için araştırmasıyla ilgili veri toplamayı amaçlayan bir dizi faaliyet yürütür (Creswell, 2018, s. 146). Verilerin toplanması ve tasnifi için Merriam dört aşama belirlemektedir (2015, ss. 142-145);

- *İlk aşama dokümanların tespit edilmesidir:* Doküman tespiti çalışmanın asıl çerçevesi olduğu için çalışmanın teorik bölümü bittikten sonra senaryoların transkripsiyonu yapılarak hazır hale getirilmiştir. Doküman tespitinde Élite dizisinin 3 sezon 24 bölümü analiz edilmiştir. Bunun nedeni ise Müslüman kadın olan Nadia’nın 3. Sezon sonunda diziden ayrılmasıdır.

- *İkinci aşama dokümanların orijinalliğinin tespit edilmesidir:* Analize tabi tutulan dizi alt yazılı ve Türkçe dublaj olmak üzere iki defa izlenmiştir. Bu verilerin alt yazıda ve dublajda cümle yapısı haricinde değişiklik olmadığı gözlenmiştir. Bu durumda verilerin orijinalliği kanıtlanmaktadır.

- *Üçüncü aşama kodlama ve kategorilerin oluşturmastır:* Araştırma sorularıyla beraber elde edilen kategoriler analiz için hazırlanmıştır. Daha sonra tüm metinler Cıtaıı 6.3.0

Programı'na aktarılmıştır. Ardından veriler okunarak ana kümeler ve temalar meydana getirilmiş, temalar da ayrıştırılarak alt temalara bölünmüştür. Sosyal ilişkiler, Müslümanlıkla ilişkilendirilen kavramlar ve gündelik yaşam pratiklerine yönelik metinler kümelendirilerek temalar altında bir araya getirilmiştir. Her bir temada içeriklerin bir araya getirilmesinin ardından ise alt temalar konuşmalarda değinilen hususlara göre oluşturulmuştur. PDF olarak aktarılan her bir paket, ilgili kümelere göre sırasıyla yeniden okunmuş ve tema ve alt temalara uygun olduğu düşünülen söylemler seçilerek temalara atanmıştır. Sözü edilen alt temalara ayrıştırma sürecinde her bir temanın diğerinden kesin çizgilerle ayrıştırılması sağlanmış, böylece üç ana tema altında verilerin toplandığı bir örgütlenme oluşmuştur. Temalara atanan içerikler, okuma ve seçme sürecinin tamamlanmasının ardından Microsoft Word'e Citavi eklentisi konumlandırılmış ve tüm içerikler tema ve alt temalardaki söylemleriyle birlikte Microsoft Word'e çekilmiştir.

- *Dördüncü aşama ise verilerin analiz edilmesidir:* Bu aşamada dokümanlar araştırmacının ve araştırmanın amacına göre dokümanları analiz etmek ve yorumlamak için içerik analizi kullanılabilir (Bryman, 2012). Verilerin bulgulara dönüştürülmesinden sonra ise XMind programı aracılığıyla veri görselleştirmeleri gerçekleştirilmiştir. Citavi Programı aracılığıyla oluşturulan tema ve alt tema başlıkları, doğrudan XMind programına yönlendirilmiş ve “Karar Ağacı Görsel Metodu” ile bulgular görselleştirilmiştir.

2.1.4.2. Veri Analiz Çerçevesi

Netflix dijital platformunda yayınlanan Élite dizisine bu platformdan ulaşılmış, 3 sezon 24 bölümü nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Élite dizisi Netflix dijital platformunda izlenmiştir; bu durumda araştırmada elektronik belgeler veri olarak kullanılmıştır. Dizideki diyaloglar, bir bilgisayar uygulaması üzerinden transkript edilerek Word belgesi haline getirilmiştir. İçerik analizi yapılan bu diyaloglar birkaç defa okunmuştur. Müslüman kadın ile ilişkilendirilen kavramlar tespit edilmiştir. Öncelikle Müslüman kadın kimliğinin tanımlanmasında etkin olan giyim kuşam faaliyetlerine bakılmış daha sonra belirlenen temalar çerçevesinde Élite dizisinde Müslüman kadın temsilleri aranmıştır.

- *Élite* Dizisinin Künyesi

Tablo 1.1. *Élite* Film Künyesi (İmdb, 2022)

Yönetmen	Dani de la Orden, Ramón Salazar, Ginesta Guindal Eduardo Chapero-Jackson, Jorge Torregrossa, Sílvia Quer
Yapımcı	Francisco Ramos
Senarist	Darío Madrona, Darío Madrona, Carlos Montero, Carlos Montero Jaime Vaca, Jaime Vaca, Carlos C. Tomé, Almudena Ocaña, Breixo Corral, Abril Zamora, Andrés Seara
Oyuncular	Itzan Escamilla, Miguel Bernardeau, Arón Piper, Omar Ayuso, Álvaro Rico, Mina El Hammani, Ester Expósito, Ainhua Santamaría, Claudia Salas, Georgina Amorós Danna Paola, Manu Ríos
Müzik	Lucas Vidal, Matthew Jordan Leeds
Dağıtıcı	Zeta Ficción, Netflix
Türü	Suç, Dram ve Gerilim
Çıkış Tarihi	5 Ekim 2018
Sezon/bölüm	7 Sezon/ 8'er bölüm
Dili	İspanyolca

- *Élite* Dizi Karakterleri

Çalışma kapsamında dizinin 3 sezonu/24 bölümü incelenecektir. Çalışma kapsamında çalışmanın içeriğine uygun dizide daha çok öne çıkan karakterler tanıtılmıştır.

Marina (Maria Pedraza): Okula burslu gelen öğrencilerle arkadaş olmak için çabalamıştır. Diğer arkadaşlarından farklı olarak bu öğrencilerle iyi anlaşmaya başlamıştır. Kardeşi ve arkadaşları Marina'nın bu kişilerle arkadaş olmasını istememektedir.

Samuel (Itzan Escamilla): Burslu öğrencilerden biri olan Samuel, okuldan boş kalan zamanlarında garsonluk yapmaktadır. Hem ailevi sorunlar hem de ekonomik durumlar Samuel'i psikolojik olarak yormaktadır.

Christian (Miguel Herran): Christian, devlet okulundan gelen öğrencilerden biridir. Diğer arkadaşları gibi meslek sahibi olmayı değil de kolay yoldan zengin olmayı istemektedir. Müslüman olduğu için Nadia'yı küçümsemekte ayrıştırmaktadır.

Nadia (Mina El Hammani): Devlet okulundan Las Encinas'a gelen Nadia çok başarılı bir öğrencidir. Batı'da Müslüman bir kadın olmanın tüm zorluğunu neredeyse yaşayan Nadia Filistin asıllıdır. Ailesinin Müslüman değerlerine bağlı olması Nadia'yı okulda zor durumlara düşürse de dini gereklerini yerine getirmeye çalışmaktadır.

Guzman (Miguel Bernardeau): Dizinin baş karakterlerinden olan Marina'nın erkek kardeşidir. Kız kardeşinin önceden yaşadığı durumlardan dolayı burslu öğrencileri istememektedir. Nadia'ya aşık olan Guzman ilk başlarda Nadia'nın dini değerleriyle çelişecek şeyler yapsa da sonrasında davranışları değişmiştir.

Lu (Danna Paola): Çok zeki ve zengin öğrencilerden biri olan Lu, Nadia'nın rakibidir. Sınıfsal ayrıcalığı her zaman vurgular. İlerleyen bölümlerde Nadia ile araları düzelmektedir.

Carla (Ester Exposito): Diğer arkadaşları gibi devlet okulundan gelen üç öğrenciye onlar kadar tepkili değildir. Nadia ile olmasa da diğer iki öğrenciyle arası iyidir.

Polo (Alvaro Rico): Marina'yı öldürmüştür. Dizinin üçüncü sezon son bölümünde Lu'nun kalbine cam saplaması sonucu hayatını kaybetmiştir. Hem erkeklerden hem de kadınlardan hoşlanan Polo'nun ailesi ise lezbiyendir.

Nano (Jaime Lorente): Samuel'in erkek kardeşidir. Sürekli suç işlemekte ve cezaevine girmektedir. Guzman'ın kız kardeşi Marina ile beraberdir. Marina'yı öldürmekle suçlanmıştır. İlerleyen bölümlerde annesi ile farklı bir ülkeye taşınmıştır.

Ander (Arón Piper): Okul müdiresinin oğlu olan Ander profesyonel olarak tenis oynamaktadır. Gay karakter olarak Nadia'nın kardeşi Omar ile sevgili olmuştur. Ander'in ailesi onun gay olmasını normal şekilde karşılamıştır.

Rebeka (Claudia Salas): Diziye ikinci sezonda katılmıştır. Annesi evde uyuşturucu satmaktadır. Rebeka'da okulda ve gece kulüplerinde uyuşturucu satmaya devam etmektedir. İlk olarak Samuel ile sevgili olan Rebeka ilerleyen sezonlarda lezbiyen olmuştur.

Azucena (Elisabet Gelabert): Okul müdiresidir. Okuldaki çoğu şeye yetişememektedir. Ander'in annesidir.

Yusef (Abdelatif Hwidar): Nadia ve Omar'ın babasıdır. Nadia'nın Las Encinas'a gitmesini istememektedir. Kızının Hristiyan arkadaşlarına benzemesinden korkmaktadır.

Malick (Leïti Sène): Diziye üçüncü sezonda katılmıştır. Müslüman zengin bir aileden gelmektedir. Nadia ile nişanlı olmasına rağmen Omar ile beraber olmuştur. Hem kadınlardan hem de erkeklerden hoşlanmaktadır.

Valerio (Jorge López): Lu'nun üvey kardeşidir. Sürekli olarak uyuşturucu kullanmaktadır. Hem erkeklerden hem de kadınlardan hoşlanmaktadır.

Cayetana (Georgina Amorós): Annesi temizlikçidir. Kendisini temizliğe gittiği evlerin sahibi olarak tanıtmaktadır. Önce Polo ile sonra ise Valerio ile sevgili olmuştur.

Yeray (Sergio Momo): Obez olduğu için etrafındaki kişiler tarafından dışlanmıştır. Sonrasında kendi emekleri ile belli bir maddi güce sahip olmuştur. Carla'nın babasıyla ortak olmuştur. Carla'nın sevgilisidir.

Omar (Omar Ayuso): Nadia'nın erkek kardeşidir. Okullarının yıkılması nedeniyle Omar başka bir okula verilmiştir. Ailesi ile arası iyi olmayan Omar, eşcinsel bir karakterdir. İslam dinince Müslümanlara yasaklanan çoğu şeyi yapmaktadır. Cinsel yönelimi ve uyuşturucu satması nedeniyle ailesinden ayrılmaktadır. İlerleyen bölümlerde Las Encinas'a öğrenci olarak gelecektir.

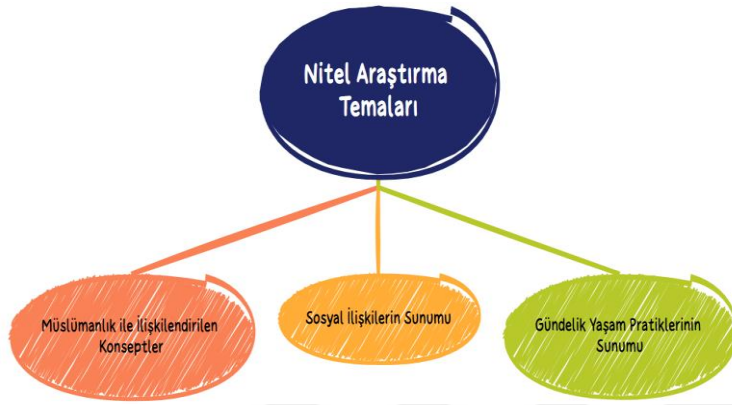
- *Élite Dizi Özeti*

Élite dizisi İspanya menşeli dijital platformlardan biri olan Netflix orijinal yapımıdır. Türkçeye seçkinler olarak çevrilen bu dizide kendilerini herkesten üstün gören öğrencilerin zengin ailelerin çocukları olduğu görülmektedir. İspanya'nın gelecekteki liderlerinin okuduğu okul olan Las Encinas dizinin çoğunluğunun geçtiği mekândır. Okullarının yıkılması nedeniyle burs verilen ve bu devlet okulundan gelen, biri Müslüman olmak üzere üç öğrencinin okula girmesiyle olaylar başlamaktadır. Zengin fakir ayrımının çok bariz şekilde yansıtıldığı bu dizide, uyuşturucu madde kullanımı, eşcinsellik, alkol gibi çok sayıda olumsuz içerik aktarılmaktadır. Çalışma kapsamında dizide sınıf çatışmaları, ayrımcılık, ırkçılık ve dizinin başkarakterlerinden olan Müslüman kadının çoğunluğunun Müslüman olmadığı toplumlarda yaşadığı sorunları ve sonrasında Müslüman kadının değişimini de ele almaktadır.

2.2. Araştırma Bulguları

Mevcut çalışmada üç sezonun her birinde sekizer bölüm olmak üzere 24 bölüm analiz edilmiş ve araştırmanın amacına uygun olarak içerik analizine tabii tutulmuştur. Buna göre; çalışma kapsamında toplamda üç ana tema ortaya çıkmış ve her bir tema, ilgili alt kavramlara göre başlıklara ayrılarak açıklanmıştır.

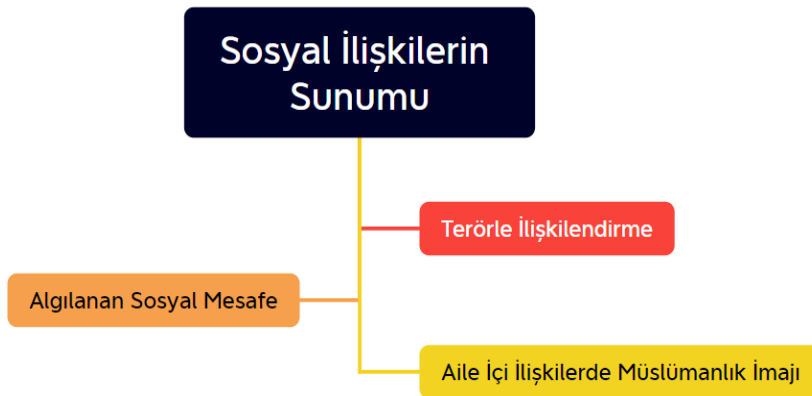
Şekil 2.1. Nitel Araştırma Temaları

2.2.1. Sosyal İlişkilerin Sunumu

Araştırma kapsamında Élite dizisinden elde edilen temalardan ilki, doğrudan sosyal ilişkilerin sunumuna yöneliktir. Bu çerçevede dizide kişiler arası ilişkilerde Müslümanlığın nasıl bir yaklaşımla ele alındığına yönelik çeşitli içeriklere rastlanmış ve bu içeriklerde Müslümanların teröristlikle ilişkilendirildiği, algılanan sosyal mesafenin oldukça fazla olduğu ve aile içi ilişkilerde Müslüman olmayanlara göre daha farklı dinamiklere sahip olduğu bir vizyonun oluşturulduğu gözlenmiştir.

Şekil 2.2. Sosyal İlişkilerin Sunumu Temasının Alt Temaları

2.2.1.1. Terörle İlişkilendirme

Dizide yer alan birçok bölümde Müslüman karakterlerin terörizmle yakından bağlantılı olabileceğine sıklıkla atıfta bulunulduğu keşfedilmiştir. Buna göre; dizinin pek çok noktasında ironik veya ciddi bir şekilde Müslüman karakterlerin canlı bomba olma veya Taliban üyesi olma ile ilişkilendirildiği ortaya çıkmıştır.

Şekil 2.3. Christian Karakterinin Irkçı Söylemi

"Christian: Samu! Naber genç, nasılsın? Selam güzelim, şey pardon öyle dedim diye intihar bombacısı olma." (1. Sezon 1. Bölüm)

Dizinin ilk bölümünde ve ilk dakikalarında türbanlı olduğu için arkadaşı tarafından intihar bombacısı olmakla nitelendirilmektedir.

Şekil 2.4. Christian Karakterinin Irkçı Söylemi

"Cristian: Hey! Bomba yerleştirecek yer mi arıyorsun?"

Nadia: Evet, yüzünü seçtim. " (1. Sezon 2. Bölüm)

"Lu: Taliban güzeliyle ilgileniyorsun." (1. Sezon 3. Bölüm)

Taliban üyesi olmanın, önemli bir sıfat olarak yer aldığı çalışmada İslamofobiye yönelik en kritik bulgulardan birinin bu nokta olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Müslüman olmayanların, özellikle türban kullanan kadınlara yönelik terör yaftasını kullanması ve bunun ironi veya ciddi bir şekilde ifade edilmesi, genel kanaatin ve izlenimin İslamiyet ile terörizmin birbirini çağrıştırdığı yönünde olduğunu düşündürmektedir.

Öte yandan bu durumun yalnızca Müslüman olmayanlar tarafından değil, Müslümanların kendi aralarındaki ilişkilerinde de dile getirilebildiği ve normal bir olgu olarak ele alınabildiği belirlenmiştir.

"Nadia: Çantanı aç

Malick: Ben de Müslümanım. Çalmam.

Nadia: Biz yine de emin olalım.

Malick: Tabii. Deminki kadına neden bakmadın?

Nadia: Çünkü ondan şüphelenmedin. Hı hı

Malick: Havaalanlarındaki gibi. Güvenlik kontrolleri senin gibiler içindir ya hani istersen biraz daha bakalım.

Malick: Hadi sana iyi günler bacım." (3. Sezon 1. Bölüm)

Malick ile Nadia arasında geçen bu diyalog, dizideki Müslüman karakterlerin kendilerine yönelik kullanılan yaftaların farkında olduğunu ve bunun kabullenilerek bir şaka unsuru olarak kullanabildiklerini göstermektedir. Dolayısıyla her ne kadar Müslüman olmayan karakterlerin yaklaşımları nezdinde İslamofobik bir tutumdan ve türban ile terörizm arasında kurdukları ilişkiden söz edilebilse de Müslümanların da bu bağlamı içselleştirdiği bir topluluk imajının ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Müslümanların dizide diğer karakterler üzerinde uyandırdığı ilk izlenimlerden biri olarak terörle ilişkili olma durumunun daha çok Nadia üzerinden gerçekleştirildiği ve bunun da özellikle birinci sezonda Nadia'nın türban kullandığı bölümlerde gerçekleşmiş olması,

türban-terör bağıntısına atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle Müslümanlara yönelik yaklaşımın henüz iletişimin başlamadığı bir süreçte negatif algılarla şekillendiği de söylenebilmektedir.

2.2.1.2. Algılanan Sosyal Mesafe

Dizide sosyal ilişkilerin sunumunda üzerinde durulan diğer bir bağlam ise algılanan sosyal mesafedir. Algılanan sosyal mesafenin Müslümanlar ile Müslüman olmayan karakterler arasında oldukça fazla olduğu ve terörle ilişkilendiriliyor olmanın da önemli bir etken olarak ele alındığı dizide, Müslüman olmayan karakterlerin genel olarak Müslüman karakterlere kendilerini uzak hissettiği ortaya çıkmaktadır.

"Lu: Hepimizi çoktan yargılamışken, neden bize bir şans tanıyasın değil mi? Batı hakkında nefret ettiğin ne varsa hepsi burada değil mi? Tüm o günahkar dejenerasyon.

Nadia: Ben yargılıyordum hani? Görüyorum ki ne düşündüğüme karar vermişsin.

Lu: Başında o örtü varken pek düşünemezsin ki canım.

Nadia: Konu şampanya içmek istememem mi? Yoksa doğuştan mı ırkçısın?

Lu: Üzgünüm. Affet beni lütfen. Yemin ederim barış yapmak için gelmiştim. Ortak noktalarımız olduğundan eminim." (1. Sezon 1. Bölüm)

"Guzman: Ne var? Niye üzüldüğünü anlamıyorum.

Lu: Anlamıyor musun? Mesele etek falan değil. Sorun o Taliban. Müslüman masum kız. Başörtüsü takmasının onu bizden daha iyi yaptığını sanıyor. Çok gülünç biri.

Guzman: Onu ben de burada istemiyorum. Bizi gammazlamaması için bir şey yapmalıyız.

Lu: Bir fikrim var. Neymiş? Bir oyun oynayalım. Onunla işi pişirsene. Sonra da herkese söyleriz. Plan bu işte." (1. Sezon 1. Bölüm)

Dizinin pek çok noktasında, özellikle Nadia'nın türban kullanmasının, Lu için ayrıştırıcı bir neden olduğu görülmektedir. Diğer taraftan türban kullanılmasının önemli düşünsel göstergeleri de içerdiği, bu nedenle Nadia'nın pek çok şeyi anlayamayacağı ve empati duyamayacağı ima edilmektedir. Bu durum, Müslümanların genel olarak daha anlayışsız olduğu ve Müslüman olmayanlara yönelik saygı duymayan bir inancın örüntülerini taşıdığı bir anlayışın söz konusu olduğunu göstermekte, böylece Müslüman karakterler ile Müslüman olmayan karakterlerin yakın ilişkiler kurmasında Müslümanların düşüncelerinin önemli engeller teşkil edebileceği ifade edilmektedir. Nitekim aşağıdaki

ifadeler, doğrudan Müslüman karakterlerin düşüncelerine bağlı olarak Müslüman olmayanlarla sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde çeşitli sosyolojik engeller olduğunu örneklendirmektedir.

"Guzman: Dün için özür dilerim. Biraz ileri gittim.

Nadia: Seninle konuşmamı hak etmiyorsun. Ne düşünüyordun ki?

Guzman: İyi biri olduğumu babana göstermek için tamamen iyi niyetle gelmiştim.

Nadia: İyi başardın ne de olsa sizin soyunuz küstah.

Guzman: Ne diyorsun?" (1. Sezon 2. Bölüm)

"Nadia: Bu bizim ne kadar farklı olduğumuzu fark etmemi sağladı. Senin gibilerle neden yakınlaştım bilmiyorum.

Guzman: Benim gibiler mi? Ne demek istiyorsun?

Nadia: Benim üstüme iddiaya girdin. Değil mi? Sonra bana babanın şaraphanede kokain çektiğini anlattı. Kız kardeşin de taşıyıcısı. Bir de bizim kültürümüze laf edersin!" (1. Sezon 5. Bölüm)

İlgili bağlam, Müslüman olmayanların sosyal ilişkilerinin ve bu noktadaki girişimlerinin daha pozitif bir çerçeveye ele alındığını da düşündürmektedir. Buna göre; dizinin belli bölümlerinde Müslüman olmayan karakterlerin iyi niyetli yaklaşımları ve arkadaşlık kurma istekleri, Müslüman karakterlerin inançlarına bağlı olarak olumsuz algılanmakta ve bu tür girişimlerin Müslümanlarca da onaylanmadığı ifade edilmektedir.

"Guzman: Sonra konuşalım tamam mı? Tamam. Pekala ödevi nasıl organize ediyoruz? Sen mi? Sen mi bize gelirsin yoksa ben mi?

Nadia: Ailem seni yanımda görmekten hiç mutlu olmaz.

Guzman: Beni tanımıyorlar. Arkadaşlarımın annelerine göre mükemmel damat adayıyım.

Nadia: Ailem için mükemmel damat günde beş vakit namaz kılmalıdır. Yüzünü Mekke'ye dönüp.

Guzman: Sen kılar mısın?

Nadia: Evet. Kendime dönmemi sağlarım.

Guzman: Biz evlenmeyeceğiz, birlikte çalışacağız, o kadar.

Nadia: Ders aralarında yapamaz mıyız? Birkaç soru hazırladım. Yarın cevaplarını getir. Olsun bitsin. Yarın devam edelim." (1. Sezon 2. Bölüm)

"Yusef: Kötü bir babayım yani öyle mi? Kızı için en iyinin ne olduğunu bilmeyen, eğitimsiz bir baba, hayır hayır.

Azucena: Ben sadece Nadia'nın okula devam etmesinin çok faydalı olabileceğini size göstermeye çalışıyorum.

Yusef: Burada çok şey öğrendi. Evet. Anne babasına saygısızlığı öğrendi. Onlara yalan söylemeyi, evden kaçmayı... Dini yükümlülüklerini ihmal etmeyi öğrendi." (1. Sezon 8. Bölüm)

Nadia'nın babasının yukarıda belirttiği sözler, Müslüman kadın olan Nadia'nın ilk kez alkol aldığı dizinin bir bölümünde farklı bir pencereyle de doğrulanmaktadır. Nitekim Guzman, alkol kullanan Nadia'nın artık özgür bir şekilde istediğini yapabileceğini ve istediğiyle arkadaşlık kurabileceğini söyleyerek alkol almış olmasının onu daha sağlıklı düşünebilen bir insan yaptığını açıklamaya çalışmıştır.

"Guzman: Senin kafır bir Müslüman'la olduğunu bir an unuttum.

Nadia: Doğru haklısın. Ben bir hanımefendi değilim

Nadia: Biraz fazla içtim.

Guzman: Hayır. Sadece bir süredir istediğin şeyi yapmana yetecek kadar benim gibi." (2. Sezon 3. Bölüm)

"Guzman: Ne oldu? Hayır, hayır hayır hayır... Bu sessizliği biliyorum. Sen kaçmadan önce gelen sessizlik, değil mi?

Nadia: Hayır. Bu defa değil.

Guzman: Emin misin?

Nadia: Eminim. Pekâlâ. Kardeşimin yaptıklarına bakınca bir Hristiyan'la olmam, dünyanın sonu değil.

Guzman: Çok doğru." (2. Sezon 7. Bölüm)

Yukarıdaki ifadeler, İslami düşüncelerden arınmanın, dini yükümlülükleri yerine getirmemenin ve alkol kullanmanın, algılanan sosyal mesafenin azalmasında önemli öncüller olabildiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle ilgili ifadelerin diğer bir yönüyle Müslümanların inançlarının birçok engel doğurduğunu ve sosyal uyumun Müslümanların inançları nedeniyle gerçekleşemediğini içerdiği keşfedilmiştir.

2.2.1.3. Aile İçi İlişkilerde Müslümanlık İmajı

Kişiler arası ilişkilerin yanı sıra ebeveyn-çocuk ilişkilerine yönelik de önemli kuralları ortaya koyan Élite dizisinde, Müslümanlara yönelik olumsuz pek çok göstergenin ele alındığı söylenebilmektedir. Ailenin baskısının ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkinin en temel özelliği olduğunu vurgulayan dizide, bu baskılardan kurtulmanın çocukları özgürleştireceği de sık sık vurgulanmaktadır.

Şekil 2.5. Nadia Karakterinin İkinci Planda Kalması

"Omar: Ne olur? Bana vurur musun? Aaa. Evin erkeği olmamı istemiyor muydun? Maço erkeği. İşte şimdi başlıyoruz. Bu andan itibaren kurallara ikimiz koyuyoruz. Anladın mı? Ha.

Yusef: Bu evin erkeği sen değilsin. Defol. Sakın bir daha gelme. Defol." (2. Sezon 3. Bölüm)

"Nadia: Biraz fazla içtim.

Guzman: Hayır. Sadece bir süredir istediğin şeyi yapmana yetecek kadar benim gibi." (2. Sezon 3. Bölüm)

Ayrıca çocuklar için önemli kararların tamamında ailelerin etkin olduğunu ve çocukların kendi hayatlarını idame ettirmede önemli kararları kendilerinin alamadığını belirten çeşitli içeriklerden de söz edilebilmektedir. Çocuklarının yapacağı evliliklere karar verme noktasında Yusef'in kızı Nadia'ya danışmaması, Omar'ı zorla Müslüman bir kız ile evlendirmeye çalışması bunun en önemli göstergelerinden birkaçıdır.

Şekil 2.6. Nadia Karakterinin İkinci Planda Kalması

"Yusef: Malik'le ben biraz düşündük de. Malik'le sen..."

Malick: Babanı dinle.

Yusef: Malik ve sen Amerika'ya gitmeden önce evlenmek üzere sözlenseniz iyi olur, dedik

Nadia: Senin böyle bir plan yaptıklarından haberin var mıydı?

Nadia anne: Gönlün var değil mi?

Nadia: Bir dakika. Gel. Bütün bunlar senin fikrin miydi yoksa?

Malick: Hayır. Babanın önerisiydi. Kabul ettim çünkü işimize yarayacak. Nadia böylece baban seni rahat bırakacak, ben de ailemi memnun edince istediğimi yaparım. Ama hepsi bir oyun olacak. Bir evlilik patlattın mı bundan böyle yakamda olmazlar. Formalite icabı." (3. Sezon 6. Bölüm)

"Yusef: Yok bir şey. Merak etme. Muthuyum. Mutlu ve huzurluyum. Beni bu kadar gururlandırdığın için teşekkür ederim. Her şeyle çok ilgileniyorsun. Dükkânla, bizimle... Sen katlandığımız onca acı ve hayal kırıklığı karşılığında bize baş edilmiş bir armağansın." (2. Sezon 5. Bölüm)

Diğer taraftan eğitim sürecinde de ebeveynlerinin rolünün ön planda olduğu görülmektedir. Buna göre; çocuklarının eğitim hayatına devam edip etmeyeceği veya bunun ne şekilde devam edebileceğine aileler karar vermekte, çocukların bu noktadaki kararları dikkate alınmamaktadır. Böylece aile içi ilişkilerde özellikle babanın sorumlu olduğu, bu nedenle Müslüman ailelerde yaşayan kız çocuklarının kendi hayatlarını yaşayamadığı ima edilmektedir.

"Nadia'nın Annesi: Bu sabah odanda bu üniversite broşürünü buldum. Eşyalarının arasındaydı.

Nadia: Baba. Bak baba. O eğitim programı çok büyük bir fırsat. Benim tek şansım. Başka ne şansım var ki?

Yusef: Tek mi gideceksin? Hem de kız başına." (3. Sezon 3. Bölüm)

Kadınların tek başlarına karar alamayacağını vurgulayan yukarıdaki ifade, ebeveynlerin kararlarından rahatsız olan çocukların, ebeveynlerinden doğruları saklayarak hayatlarını devam ettirdikleriyle desteklenmektedir. Malick'in bu yöndeki tutum ve davranışları, Nadia'yı da etkilemekte, böylece çocuklar, kendi hayatlarıyla ilgili önemli kararları alabilmektedir.

"Nadia: Sen içiyor musun?

Malick: Babama söyleme. Benimkine..

Nadia: Tamam peki yani kaçamaklar bu mu?

Malick: Bak bugün için joker hakkım var gibi düşün. Hem de üç tane. Hı hı. Ben ilkini kullandım. Alkol. Sen peki?

Nadia: Ciddi misin?

Malick: Sürekli Allah'ın örnek kulları olmak zorunda değiliz. Ailene örnek evlat olsan yeter ki zaten öylesin." (3. Sezon 3. Bölüm)

Yukarıdaki örnek de aile içi ilişkilerde Müslüman çocukların ebeveynleriyle yaşadıkları sorunlara atıfta bu sorunlardan kurtulmanın tek yolunun yalan söylemek olduğunu açıklamaktadır.

"Nadia: Sen neden bahsediyorsun?

Lu: Bu haftaki bütün sınavlardan kalmanı istiyorum.

Nadia: Nedenmiş o?

Lu: Çünkü ne hissettiğimi anlamanı istiyorum. Senin için önemli bir şeyin elinden alınması nasıl bir şeymiş? Bursun gibi mesela.

Dediğimi yapmazsan buraya gelir ve annene, babana, küçük kızlarının neler yaptığını ve Hristiyan biriyle beraber olduğunu.

Nadia: Kapa çeneni." (2. Sezon 6. Bölüm)

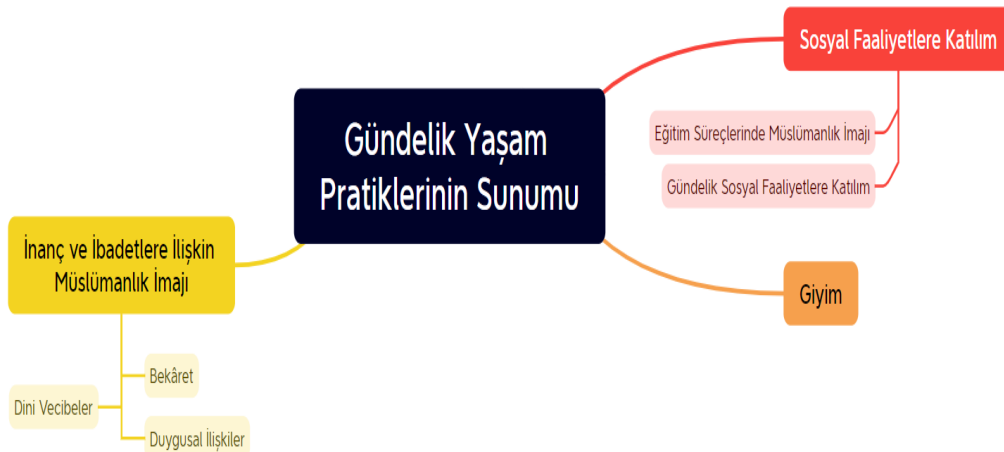
Aile içi ilişkilerdeki diğer bir dinamik ise Müslüman bir kadın ile Hristiyan bir erkeğin birlikte olamayacağına yönelik Müslümanların tutumudur. Bu nedenle Nadia'nın Guzman'la ilişkisi, özellikle babası tarafından desteklenmemekte ve bu, dizinin farklı bölümlerinde farklı karakterler tarafından bir tehdit unsuru olarak kullanılabilmektedir.

Müslüman kadınlar ile Müslüman olmayan erkeklerin birliktelikleri, dizide en çok vurgulanan çerçeveye işaret etmektedir. Buna göre; Guzman ile Nadia'nın birlikteliği arasındaki en önemli sorun, Nadia'nın babası ve buna paralel olarak sosyokültürel dinamikleridir. Dizinin ilerleyen bölümlerinde Nadia'nın kendi toplumsal değerlerinden ayrışması, Guzman ile ilişkisinin güçlenmesini sağlamış, böylece dizide aile içi ilişki dinamiklerinin sosyal ilişkilere zarar verdiği sunumu üzerine de atıflarda bulunulmuştur.

2.2.2. Gündelik Yaşam Pratiklerinin Sunumu

Sosyal ilişkilerin geliştirilmesi önünde engellerin yanı sıra dizide gündelik yaşamda sıklıkla karşılaşılan sorunlara da değinilmiştir. Bu sorunların önemli bir bölümünün Müslüman olma ile ilişkilendirildiği değerlendirildiğinde giyimin, sosyal faaliyetlere katılımın ve inanç ve ibadetlere ilişkin tasvirlerin, gündelik yaşamda Müslümanların önemli sorunlar deneyimlediğini vurgulayan içeriklere işaret ettiği görülmüştür. Bu doğrultuda Élite dizisinde gündelik yaşama ilişkin içerikler incelenmiş ve Müslümanlık ile ilişkilendirilen konseptler alt temalara göre ayrıştırılmıştır.

Şekil 2.7. Gündelik Yaşam Pratikleri Sunumu Temasının Alt Temaları

2.2.2.1. Giyim

Gündelik yaşamda Nadia'nın kullandığı türbanın, önemli engellere neden olduğuna yönelik birçok içeriğin olduğu gözlenmektedir. Bunlardan birincisi, Nadia'nın türbanı nedeniyle farklı bir noktada konumlandırılması ve gündelik yaşamda türbanın normalin dışında bir giyim tarzı olduğuna ilişkin kuvvetli inançtır.

"Guzman: Ne var? Niye üzüldüğünü anlamıyorum.

Lu: Anlamıyor musun? Mesele etek falan değil. Sorun o Taliban. Müslüman masum kız.

Başörtüsü takmasının onu bizden daha iyi yaptığını sanıyor. Çok gülünç biri.

Guzman: Onu ben de burada istemiyorum. Bizi gammazlamaması için bir şey yapmalıyız.

Lu: Bir fikrim var. Neymiş? Bir oyun oynayalım. Onunla işi pişirsene. Sonra da herkese söyleriz. Plan bu işte." (1. Sezon 1. Bölüm)

"Yusef: Hicabını sınıfta takıyor musun? Yalan söyleme Nadia. Sen yapma.

Nadia: Takmamı yasakladılar. Başka seçeneğim mi var? Okuldan atılacaktım.

Yusef: Neden böyle kuralları olan bir okula devam etmek istiyorsun?

Nadia: Çünkü bu okul sayesinde kurallara boyun eğen biri değil kural koyanlardan olabilirim." (1. Sezon 4. Bölüm)

Pek çok bölümde Nadia'nın kullandığı türbanın çeşitli sorunlar teşkil ettiği ve bunun dini bir sembol olarak gündelik yaşamda kullanılmasının doğru olmadığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan Nadia'nın sosyal kabul görebilmek amacıyla farklı mecralarda türbanını kullanmaması, sosyal ihtiyaçların karşılanabilmesi için türbandan da kolaylıkla vazgeçilebileceğine yönelik kanıların olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.8. Nadia Karakterinin Değişimi

Ayrıca türbanın gündelik yaşamda belirli noktalarda kullanılabileceği ve belirli noktalarda kullanılmamasının daha doğru olabileceği gibi yaklaşımların yer aldığı bölümlerde Nadia'nın sürece kolaylıkla entegre olması, türban olgusunun önemli olmadığına işaret etmektedir.

"Lu: Tatlım. O örtüyü başından çıkardın. Şimdi gözlerindeki perdeyi kaldırmanın zamanı geldi. Guzmanla ben.

Nadia: Bir konuyu netleştirelim. Şu anda ilgilendiğim tek bir erkek var ve o da Dostoyevski. Ama tabii işin içine erkek girince adam yüz yıl önce ölmüş olsa da dayanamayıp olaya dahil oluveriyorsun." (1. Sezon 6. Bölüm)

Türban ile anlayış arasındaki ilişkiye doğrudan atıfta bulunan yukarıdaki ifade, Nadia'nın türbanını çıkarmasıyla belirli sorunların ortadan kalktığını göstermektedir. Dolayısıyla giyim dinamiklerinin Müslümanlarda farklı olmasının, sosyokültürel bir dinamik olarak bir anlayışı yansıttığı ve bu nedenle bu önyargının oluşmaması için türbanın da kullanılmaması gerektiği fikrinin güç kazandığı ortaya çıkmaktadır. Dizideki İslamofobik yaklaşımın diğer bir unsuru olarak ele alınabilen bu bağlam, Nadia'nın türbanını zamanla terk etmesiyle elde ettiği sosyal başarılarına yapılan atıfla da desteklenmektedir.

2.2.2.2. Sosyal Faaliyetlere Katılım

Dizide sosyal yaşam pratiklerinin sunumuna yönelik diğer bir alt tema ise doğrudan sosyal faaliyetleri içermektedir. Eğitim süreçlerinin yanı sıra partilere katılma, gece dışarı çıkma veya diğer eğlence araçları gibi gençlikle ilişkilendirilen sosyal faaliyetlerde Müslümanların tutumlarına ilişkin çeşitli göndermelerin yer aldığı belirlenmiştir. Böylece eğitim süreçleri ve diğer gündelik yaşam pratikleri olarak ilgili tema, alt temalara bölünmüş ve detaylandırılmıştır.

Şekil 2.9. Nadia Karakterinin Değişimi

2.2.2.2.1 Eğitim Süreçlerinde Müslümanlık İmajı

Nadia'nın dizideki sunumunda başarılı bir öğrenci olduğu vurgusu, Müslümanların başarılı olabileceğine dair önemli bir içerik sunarken bu başarıya özellikle giyimi nedeniyle gölge düştüğü ve türbanın çıkarılmasının eğitim sürecine katılmada ön şart olarak sunulduğu ilk bölümler, türbanın inanç özgürlüğü dâhilinde tutulmadığını göstermektedir.

"Martin: Nadia. Benimle gelir misin? Müdür seninle konuşmak istiyor.

Nadia: Daha önce kimse başörtüsünden bahsetmemişti, Şimdi nereden çıktı?

Azucena: Kurallarımız gereği aksesuara izin yok.

Nadia: Türbanım aksesuar değil. Hem herkes aksesuar takıyor. Pahalı çantalar, altın saatler.

Azucena: Onlar süs amaçlı, bir anlama gelmiyor.

Nadia: Geliyor, çok anlama geliyor: Senden daha çok param, senden daha tarzım senden daha iyiyim.

Martin: Nadia seni gerçekten anlıyoruz ama biz...

Nadia: Beni gerçekten anlasaydınız, kültürümden ya da dinimden vazgeçmemi istemezsiniz

Azucena: Nadia bunu düşün, karar senin ama yarında bu şekilde takıp gelersen, seni atmaktan başka çaremiz kalmaz." (1. Sezon 1. Bölüm)

Şekil 2.10. Nadia Karakterinin Başörtüsü ve Eğitim Hakkında Seçimi İçin Zorlanması

Nadia'ya türbanını çıkarma veya eğitim sürecinden atılma seçeneklerinin sunulması, türbanın, Müslüman olmayanlar tarafından da önemli bir tehdit unsuru olarak ele alındığını düşündürmektedir. Bir aksesuar olarak değerlendirilmeyen türbandan, ileriki bölümlerde Nadia vazgeçmiş, böylece eğitim hayatına katılmada inancıyla ilgili tüm sorunlardan ayrılmıştır. Bu durum, türbanın bir aksesuardan ziyade, yukarıdaki bölümlerde de ifade edildiği gibi çeşitli olumsuz sıfatlarla ilişkilendirilmesinin yaygın bir tutum olduğunu düşündürmektedir.

"Yusef: Kötü bir babayım yani öyle mi? Kızı için en iyinin ne olduğunu bilmeyen, eğitimsiz bir baba, hayır hayır.

Azucena: Ben sadece Nadia'nın okula devam etmesinin çok faydalı olabileceğini size göstermeye çalışıyorum.

Yusef: Burada çok şey öğrendi. Evet. Anne babasına saygısızlığı öğrendi. Onlara yalan söylemeyi, evden kaçmayı... Dini yükümlülüklerini ihmal etmeyi öğrendi." (1. Sezon 8. Bölüm)

Öte yandan Müslümanların eğitim sürecine yaklaşımına ilişkin de birtakım söylemlerden söz edilebilmektedir. Buna göre; Nadia'nın babası, Nadia'nın olumsuz anlamda değiştiğini öne sürerek okuldan kendisini almak istemiştir. Bu nokta, Müslüman kız çocuklarının eğitim sürecine katılmada yaşadıkları sorunlara atıfta bulunurken Müslümanların kolaylıkla eğitimden vazgeçebileceğine dair toplumsal bir dinamiğe işaret etmektedir. Dolayısıyla Müslümanlık imajında gündelik yaşam içerisinde eğitimin çok da önemli olmayabileceği ifade edilmeye çalışılmıştır.

"Nadia'nın Annesi: Bu sabah odanda bu üniversite broşürünü buldum. Eşyalarının arasındaydı.

Nadia: Baba. Bak baba. O eğitim programı çok büyük bir fırsat. Benim tek şansım. Başka ne şansım var ki?

Yusef: Tek mi gideceksin? Hem de kız başına." (3. Sezon 3. Bölüm)

Yukarıdaki ifadede eğitim süreci ile İslamî anlayış karşı karşıya getirilmiştir. Buna göre; ebeveynler, eğitim sürecine yönelik olumsuz tutumlara sahip olabilmekte ve çocukları üzerindeki tasarruf haklarına paralel olarak diledikleri gibi çocuklarının eğitim hayatlarını kesebilmektedir. Böylece Müslümanlar için eğitimin önemli olmadığı konusu dizide perçinlenmektedir.

"Nadia: İyi günler. Başvuru formunu dolduracaktım da eğitim programı için

Azucena: Tabii geç bile kaldın.

Lu: Girebilir miyim? Nadia? Sen de başvuracaksın ha? Harika." (3. Sezon 2. Bölüm)

Görece daha az bir sıklıkla da olsa yer yer Müslüman olmayanların olumsuz tutum ve davranışlarına da atıflarda bulunulabilmektedir. Buna göre; Müslümanların eğitime katılmaları, sahip oldukları sosyokültürel bağlamlara işaret edilerek şaşırtıcı bir olgu olarak değerlendirilmekte ve aslında beklenenin düşük bir eğitim düzeyi olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır.

2.2.2.2.2. Gündelik Yaşam Pratiklerine Katılım

Eğitim sürecinin haricindeki diğer noktalarda da Müslümanlara yönelik olumsuz imgelerden söz edilebilmektedir. Bunlardan birincisi, Müslümanların daha çok futbol ile ilgilenen ve kitap okumayan bir toplum olduğu düşüncesidir.

"Omar: Müslümanım. Futbol oynamıyorum ve koridorda kitap okurken görüldüm. Yüzüm aranyor afişlerine koyacaklar. Ödül de Regaton konserine bedava bilet yani ölmüşüm. Keşke okul çıktığımda o molozların altında ben kalsaydım." (1. Sezon 1. Bölüm)

Diğer taraftan dizide gösterilen diğer bir eksen ise Müslümanların alkol almamaları ve buna bağlı olarak eğlenemediklerinin vurgulanmasıdır. Özellikle Nadia'nın dizinin ilk bölümlerinde alkol almayı reddetmesi, pek çok noktada eğlenememesinin önemli bir nedeni olarak örneklendirilmiştir.

"Lu: Bu ortam ancak alkolle çekilir, buyur.

Nadia: Teşekkür ederim, ben içmiyorum.

Lu: Gecen zor geçecek desene." (1. Sezon 1. Bölüm)

"Nadia anne: Bu koku ne?

Nadia: Anne içki içmedim. Evet, bir kulüpte dim. Ama üstüme içki döküldü.

Nadia'nın annesi: Bir kere olsun yalan söylemesen.

Ander: Bir tane içki içmişse ne olacak ki? Bu onu terörist mi yapar? Affedersiniz. Yani bir sürü Müslüman arkadaşım var, afedersiniz." (2. Sezon 1. Bölüm)

Alkol almamanın yanı sıra diğer bir unsur ise partilere ve gece hayatına katılımın desteklenmemesidir. Özellikle Müslüman ailelerin bu konudaki olumsuz tutumu nedeniyle Müslüman çocuk ve gençlerin eğlenemedikleri vurgulanmaya çalışılmıştır.

2.2.2.3. İnanç ve İbadetlere İlişkin Müslümanlık İmajı

Dizide gündelik yaşamda Müslümanların yer almasına yönelik inanç ve ibadetlere dair de çeşitli gözlemler söz konudur. Temel olarak bu bağlamlar bekârete verilen önem, dini yükümlülükleri yerine getirip getirmeme ve duygusal ilişkiler olarak irdelemek mümkündür.

2.2.2.3.1. Bekâret

Müslüman olan ve olmayan karakterlerin dizide en net bir biçimde ayrıştırıldığı noktalardan biri de bekâret bağlamıdır. Buna göre; Müslüman karakterler için bekâret oldukça önemli iken Müslüman olmayan karakterlerin buna anlam veremediği, bu dinamik nedeniyle Müslümanların baskı altında olduğu izlenimi edinilmiştir.

"Lu: Görünen o işte. Kız kardeşinin izinden gidiyorsun. Yolunun kesiştiği bir fakire aşık oldun. Yapman gereken de bu zaten. Bir şekilde onu becerip utandırmak." (1. Sezon 3. Bölüm)

"Nadia: Ama cesaret edeceğini düşünmemiştim. Beni artık rahat bırakmanın sağlamanın tek yolu buydu. Gözümü korkutmaya yetmediğini gördün işte. Bunlar senin için sadece başka bir oyun. Önce bekâretimi almak. Şimdi de seni affetmem. Bir sonraki de Everest'i fethetmek falan mı olacak? Senin yanında bütün dağlar küçük görünür. Bunun göreve dönüşmesini istemiyorsan işimi zorlaştırma. Guzman, benden uzak dur. Çünkü bence kötü birisin.

Guzman: Yarın bir hayır gecesi düzenliyoruz. Para toplayacağız. Evsizler için. Kötü biri bunu yapar mı? Hiç sanmıyorum. Sen de davetlisin" (1. Sezon 4. Bölüm)

Bekâret olgusunun Müslümanlar için öneminin altının çizildiği bölümlerde bunun önemli bir tehdit unsuru olduğu da edinilen gözlemler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede bakire olmayan Müslüman bir kadının gündelik yaşamında birçok zorluk yaşayabileceğine atıfta bulunulmuştur.

"Nadia: Sen neden bahsediyorsun?

Lu: Bu haftaki bütün sınavlardan kalmanı istiyorum.

Nadia: Nedenmiş o?

Lu: Çünkü ne hissettiğimi anlamamı istiyorum. Senin için önemli bir şeyin elinden alınması nasıl bir şeymiş? Bursun gibi mesela. Dediğimi yapmazsan buraya gelir ve annene, babana, küçük kızlarının neler yaptığını ve Hristiyan biriyle beraber olduğunu.

Nadia: Kapa çenenı." (2. Sezon 6. Bölüm)

"Nadia: Hayır. Bizimki bununla bitmeyecekti. Biliyordum. Bunun hayatımı alt üst edeceğini biliyordum. Guzman'ın da Lu'nun da... Ama ben yine de yaptım. Çünkü ona aşığım. Sanki bu bir bahaneymiş gibi. Yani aşkın güzel bir şey olması gerekiyor. Bir yandan da insanı bencilleştiriyor işte." (2. Sezon 6. Bölüm)

Tüm bunlara paralel olarak dizide bakire olmanın önemli bir engel olduğu ve Müslümanların bu özelliği nedeniyle de zorluklar yaşadığına dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla İslamiyet için en kritik unsurlardan biri olarak evlilik ve bekâret dinamikleri, Élite dizisinde olumsuz bir çerçeveye eleştirilmiştir.

2.2.2.3.2. Dini Yükümlülükler

Bekâretin yanı sıra Müslümanların kişiler arası ilişkilerinde önemli bir etken olarak dini yükümlülükleri yerine getirmenin de önemine sıklıkla değinilmiştir. Namaz kılma ve camiye gitmenin Müslümanlarca övülen bir olgu olduğu ve arkadaşlıklarda pek çok özelliğin önünde aranan kriterler olduğu belirtilmiştir.

"Guzman: Beni tanımıyorlar. Arkadaşlarımın annelerine göre mükemmel damat adayıyım.

Nadia: Ailem için mükemmel damat günde beş vakit namaz kılmalıdır. Yüzünü Mekke'ye dönüp.

Guzman: Sen kılar mısın?

Nadia: Evet. Kendime dönmemi sağlarım.

Guzman: Biz evlenmeyeceğiz, birlikte çalışacağız, o kadar.

Nadia: Ders aralarında yapamaz mıyız? Birkaç soru hazırladım. Yarın cevaplarını getir. Olsun bitsin. Yarın devam edelim." (1. Sezon 2. Bölüm)

Nadia anne: Gönlün var değil mi?

Nadia: Bir dakika. Gel. Bütün bunlar senin fikrin miydi yoksa?

Malick: Hayır. Babanın önerisiydi. Kabul ettim çünkü işimize yarayacak. Nadia böylece hala seni rahat bırakacak, ben de ailemi memnun edince istediğimi yaparım. Ama hepsi bir oyun olacak. Bir evlilik patlattın mı bundan böyle yakamda olmazlar. Formalite icabı." (3. Sezon 6. Bölüm)

"Malick: Kur'an'da yalanla ilgili ne yazar?

Omar: Bilmem. Epeydir kapağını açmadım.

Malick: İnsanlar arasında huzuru sağlayacaksa sakıncası olmamalı. Benim babam altmış beş yaşında ve huzur içinde ölmesini istiyorum." (3. Sezon 4. Bölüm)

Bunlara ek olarak dizide vurgulanan diğer bir perspektif ise İslami kuralların aslında doğru anlaşılmadığı ve inançların aksine bir yaşamın da mümkün olduğudur. Buna göre; yalan söylemek ve alkol almak, aslında mümkün olan ve çok da önemli olmayan değerler olarak lanse edilmiştir. Böylece Müslümanlar için çarpık bir yaşam biçiminin söz konusu olduğunun da altı çizilmektedir.

2.2.2.3.3. Duygusal İlişkiler

Dizide Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkinin özellikle Müslümanlarca onaylanmadığına ilişkin pek çok atıftan söz edilebilmektedir. Nitekim Nadia'nın Guzman'a aşık olduğunu belirtmesinin yanında bunun hayatını alt üst edeceğini ifade etmesi ilgili yoruma bir örnek niteliğindedir.

"Nadia: Hayır. Bizimki bununla bitmeyecekti. Biliyordum. Bunun hayatımı alt üst edeceğini biliyordum. Guzman'ın da Lu'nun da... Ama ben yine de yaptım. Çünkü ona aşığım. Sanki bu bir bahaneymiş gibi. Yani aşkın güzel bir şey olması gerekiyor. Bir yandan da insanı bencilleştiriyor işte." (2. Sezon 6. Bölüm)

Diğer yandan Müslüman kadın imgesinin Müslüman erkeklerle doğrudan ilişkilendirilmesi, duygusal ilişkiler için bir ön şart olarak belirtilmiştir.

"Nadia: Sen içiyor musun?

Malick: Babama söyleme. Benimkine.

Nadia: Tamam peki yani Bahsettiğim kaçamaklar bu mu

Malick: Bak bugün için joker hakkım var gibi düşün. Hem de üç tane. Hı hı. Ben ilkini kullandım. Alkol. Sen peki?

Nadia: Ciddi misin?

Malick: Sürekli Allah'ın örnek kulları olmak zorunda değiliz. Ailene örnek evlat olsan yeter ki zaten öylesin." (3. Sezon 3. Bölüm)

"Yusef: Malik'le ben biraz düşündük de. Malikle sen

Malick: Babamı dinle.

Yusef: Malik ve sen Amerika'ya gitmeden önce evlenmek üzere sözlenseniz iyi olur dedik

Nadia: Senin böyle bir plan yaptıklarından haberin var mıydı?

Müslüman olmasıyla bir kadın ve bir erkeğin ilişkisinin onaylanabileceğini betimlemektedir.

Şekil 2.11. Nadia Karakterinin Aile İçi İlişkileri

"Yusef: Malik'le ben biraz düşündük de. Malikle sen..."

Malick: Babanı dinle.

Yusef: Malik ve sen Amerika'ya gitmeden önce evlenmek üzere sözlenseniz iyi olur dedik.

Nadia: Senin böyle bir plan yaptıklarından haberin var mıydı?

Nadia anne: Gönlün var değil mi?

Nadia: Bir dakika. Gel. Bütün bunlar senin fikrin miydi yoksa?

Malick: Hayır. Babanın önerisiydi. Kabul ettim çünkü işimize yarayacak. Nadia böylece baban seni rahat bırakacak, ben de ailemi memnun edince istediğimi yaparım. Ama hepsi bir oyun olacak. Bir evlilik patlattın mı bundan böyle yakamda olmazlar. Formalite icabı." (3. Sezon 6. Bölüm)

Nadia'nın babasının Nadia ile Malick arasındaki ilişkiyi farklı bir kriter gözetmeksizin onaylaması, duygusal ilişkilerin Müslümanlarca oldukça çığ bir şekilde ele alındığını gösterirken Nadia'nın, Malick'in tutum ve davranışlarına anlam verememesi ve bunun Nadia'yı mutlu etmesi ise kendi sosyokültürel dinamiklerini reddetmenin bir Müslümanı daha mutlu edebileceği biz perspektifi kapsamaktadır.

"Malick: Nasıl geçti? Bir kahve eşliğinde anlat istersen?"

Nadia: Saçmalama

Malick: Ben iyi bir Müslümanım. İstersen ailenle tanışırım.

Nadia: İyi bir Müslüman olmayan benim. Bir tek sen mi duymadın yoksa?

Malick: Günahlarını tövbe edenler günah işlememiş sayılır Hz. Muhammed'in hadisi. Ben olsam karşı gelmem.

Nadia: Videodan haberin var mı?

Malick: Duymuştum.

Nadia: Yine de bana kahve ısmarlayacak mısın? Ne biçim Müslümansın sen?" (3. Sezon 1. Bölüm)

"Guzman: Ne oldu? Hayır hayır hayır hayır... Bu sessizliği biliyorum. Sen kaçmadan önce gelen sessizlik, değil mi?

Nadia: Hayır. Bu defa değil.

Guzman: Emin misin?

Nadia: Eminim. Pekala. Kardeşimin yaptıklarına bakınca bir Hristiyan'la olmam, dünyanın sonu değil.

Guzman: Çok doğru." (2. Sezon 7. Bölüm)

Nadia'nın kendi değerlerinden kopmaya başlaması ve bunun onu giderek daha mutlu bir hale dönüştürmesi, Müslümanlık imgesinin gündelik yaşamda mutlu olabilmesinin kendi değerlerinden arınmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle Élite dizisinde İslami değerlerin gündelik yaşam sürecinde de olumsuz bir biçimde aktarıldığı ve toplumsal uyumun bu değerleri terk etmekle daha mümkün hale geleceği örneklendirilmiştir.

2.2.3. Müslümanlık ile İlişkilendirilen Kavramlar

Kişiler arası ilişkilerde ve gündelik aksiyonlarda Müslümanlık imajının sunulduğu Élite dizisinde, Müslümanlara yönelik pek çok sıfat kullanıldığı da görülmüştür. Kullanılan sıfatların tamamının olumsuz içeriklere sahip olduğu görülmüş, bu nedenle dizideki İslamofobik bakış açısı, güçlü bir biçimde tematize edilmiştir. Genel olarak bu temalar yoksulluk, nefret, madde kullanımı ve ilişkili suçlar, empati yoksunluğu, yalancılık ve baskı olarak ifade edilebilir.

Şekil 2.12. Müslümanlık ile İlişkilendirilen Konseptler Temasının Alt Temaları

2.2.3.1. Yoksulluk

Dizide yer alan Müslüman karakterlerin en temel özelliklerinden biri de yoksul ailelerden geliyor olmalarıdır. Bu durum, pek çok bölümde diğer karakterler tarafından da alay konusu olmuştur.

"Lu: Görünen o işte. Kız kardeşinin izinden gidiyorsun. Yolunun keşiştiği bir fakire aşık oldun. Yapman gereken de bu zaten. Bir şekilde onu becerip utandırmak." (1. Sezon 3. Bölüm)

Bu konuda değinilebilecek diğer bir bulgu olarak diziye üçüncü sezonda dâhil olan Malick'in varlıklı bir aileden gelmesine karşın İslami kuralları neredeyse bütünüyle yansıtmaması, geleneksel anlamdaki Müslümanların yoksul olduğu bulgusunu pekiştirmektedir.

2.2.3.2. Nefret ve Ayrımcılık

Pek çok bölümde Nadia ve ailesinin Filistinli olduğuna vurgu yapılmıştır. Temelde Nadia'nın nereli olduğundan ziyade buna yüklenen anlamlar üzerinde durulmuş ve bedevilik ve zavallılık gibi sıfatlarla bu durumun olumsuz içeriğine işaret edilmiştir.

"Azucena: Kızın için de üzülüyorum, oğlun için de. Sizin gibi bir ailede kadın ya da eş cinsel olmak kabus gibi bir şey olmalı. Zavallı Omar" (1. Sezon 8. Bölüm)

"Rebeka: Hayır hayır hayır lütfen fıravun. Viking Arap yaklaşmasını anlatmadın daha. Hişt! Filistinli, Filistinli." (2. Sezon 5. Bölüm)

"Nadia: Sen neden bahsediyorsun?"

Lu: Bu haftaki bütün sınavlardan kalmanı istiyorum.

Nadia: Nedenmiş o?"

Lu: Çünkü ne hissettiğimi anlamamı istiyorum. Senin için önemli bir şeyin elinden alınması nasıl bir şeymiş? Bursun gibi mesela.

Lu: Dediğimi yapmazsan buraya gelir ve annene, babana, küçük kızlarının neler yaptığını ve Hristiyan biriyle beraber olduğunu.

Nadia: Kapa çeneni." (2. Sezon 6. Bölüm)

"Lu: Ama beceremedim. Çok zordu. Çünkü sevgili oğlun beni bir Müslüman bedeviyle aldattı. Evet beni. İnanabiliyor musunuz nasıl beceriyorum bilmiyorum ama sonunda hep ihanete uğruyorum." (2. Sezon 7. Bölüm)

Ayrıca türbanın da önemli bir gösterge olduğu dizide Nadia'nın türban kullanmasının, aslında Nadia'dan kaynaklanan ayrımcılıklara olanak tanıdığına atıflarda bulunulmuştur. Buna göre; Nadia, türban kullanarak kendini diğerlerinden ayıştırmakta ve daha "iyi" bir konumda yer aldığını göstermeye çalışmaktadır.

Şekil 2.13. Nadia Karakterinin Başörtüsü Nedeniyle Ayırıştırılması

"Lu: Hepimizi çoktan yargılamışken, neden bize bir şans tanıyasın değil mi? Batı hakkında nefret ettiğin ne varsa hepsi burada değil mi? Tüm o günahkar dejenerasyon.

Nadia: Ben yargılıyordum hani? Görüyorum ki ne düşündüğüme karar vermişsin.

Lu: Başında o örtü varken pek düşünemezsin ki canım.

Nadia: Konu şampanya içmek istememem mi? Yoksa doğuştan mı ırkçısın?

Lu: Üzgünüm. Affet beni lütfen. Yemin ederim barış yapmak için gelmiştim. Ortak noktalarımız olduğundan eminim." (1. Sezon 1. Bölüm)

"Guzman: Ne var? Niye üzüldüğünü anlamıyorum.

Lu: Anlamıyor musun? Mesele etek falan değil. Sorun o Taliban. Müslüman masum kız. Başörtüsü takmasının onu bizden daha iyi yaptığını sanıyor. Çok gülünç biri.

Guzman: Onu ben de burada istemiyorum. Bizi gammazlamaması için bir şey yapmalıyız.

Lu: Bir fikrim var. Neymiş? Bir oyun oynayalım. Onunla işi pişirsene. Sonra da herkese söyleriz. Plan bu işte." (1. Sezon 1. Bölüm)

Bu bulguya ek olarak Nadia'nın da Malick ile tanıştığı sahnelerde siyahi olması nedeniyle Malick'ten şüphelenmesi, yalnızca Müslümanlara yönelik bir ayrımcılığın söz konusu olmadığını, benzer nitelikteki düşüncelere Müslümanların kendi içlerinde de sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

"Nadia: Tamam özür dilerim. Ten rengin ve giydiklerin yüzünden ayrımcılığa uğramak korkunç, evet." (3. Sezon 1. Bölüm)

Dolayısıyla Müslümanların ayrımcı uygulamalarından söz edilmesi mümkündür. Dizide yapılan bu vurgu, Müslümanların mağdur olmadığına, aslında onların da bu tür yaklaşımlara sahip olduğuna dair net kanıtlar içermektedir. Buna paralel olarak İslamofobik bir çerçevenin dizide nefret ve ayrımcılık temasında da yer aldığından bahsedilebilmektedir.

2.2.3.3. Madde Kullanımı ve Suç

Dizide uyuşturucu madde kullanan pek çok karakter yer almaktadır. Ancak uyuşturucuların temin edildiği ve satışının gerçekleştirildiği nokta olarak Müslümanların hedef gösterilmesi, önemli bir bulgu olarak araştırmada yer almaktadır.

"Nadia: Omar konuşabilir miyiz?

Omar: Hı. Tabii.

Nadia: Bunu nasıl soracağımı bilmiyorum. Bu yüzden doğrudan soracağım. Uyuşturucu mu satıyorsun?

Omar: Sana kim söyledi? Bırakacağım, endişelenecek bir şey değil.

Nadia: Bu işlere nasıl girersin sen? Niçin? Benimle her şeyi konuşabileceğini biliyorsun her şeyi.

Omar: Bilmiyorum Nadia. Biz seninle pek konuşmayız." (1. Sezon 5. Bölüm)

"Ander: Nadia'nın kardeşi. Omar.

Azucena: O Omar mı? Uyuşturucu satan çocuk. Bir torbacıya mı aşık oldun?" (1. Sezon 8. Bölüm)

Dizide uyuşturucu satan karakterlerin Müslüman olması, pek çok suçun da en temel nedeni olarak Müslümanların işaret edilmesine yol açmaktadır. Diğer taraftan ayrımcılık olgusuna paralel olarak Müslümanlık ile hırsızlık ve terör arasında da bir bağ kurulduğu gözlenmiştir.

"Nadia: Çantayı aç

Malick: Ben de Müslümanım, çalmam.

Nadia: Biz yine de emin olalım.

Malick: Tabii. Deminki kadına neden bakmadın?

Nadia: Çünkü ondan şüphelenmedin. Hı hı.

Malick: Havaalanlarındaki gibi. Güvenlik kontrolleri senin gibiler içindir ya hani istersen biraz daha bakalım.

Malick: Hadi sana iyi günler bacım." (3. Sezon 1. Bölüm)

"Nadia: Tamam özür dilerim. Ten rengin ve giydiklerin yüzünden ayrımcılığa uğramak korkunç, evet." (3. Sezon 1. Bölüm)

Nadia ile Malick arasında geçen diyaloglarda dış görünüşe göre terör ve hırsızlık ile ilişkilendirilebileceğine dair içerikler olduğu görülmektedir. Böylece Müslüman olmanın pek çok suçu çağrıştırdığı bir arka plandan söz edilebilmektedir.

2.2.3.4. Empati Yoksunluğu

Dizide Müslümanlara atfedilen diğer bir olumsuz özellik ise uyum konusunda yaşanan zorluklar eksenindeki empati yoksunluğudur. Buna göre; Müslümanların Müslüman olmayanları anlamasının oldukça zor olduğuna değinilmektedir.

"Lu: Tatlım. O örtüyü başından çıkardın. Şimdi gözlerindeki perdeyi kaldırmanın zamanı geldi. Guzmanla ben.

Nadia: Bir konuyu netleştirelim. Şu anda ilgilendiğim tek bir erkek var ve o da Dostoyevski. Ama tabii işin içine erkek girince adam yüz yıl önce ölmüş olsa da dayanamayıp olaya dahil oluveriyorsun." (1. Sezon 6. Bölüm)

Bu çerçeve, Müslümanların sahip oldukları kültürel yapıların, farklı kültürleri anlamada bir zorluk teşkil edebileceğine işaret etmekten sosyal uyum noktasında yaşanan temel zorlukların da bu noktaya ek olarak gerçekleştiği açıklanmaktadır.

2.2.3.5. Yalancılık

Yalancılık, dizide Müslümanların aslında sahip olmaması gereken ancak pek çoğunda mevcut olan bir özellik olarak lanse edilmiştir. Pek çok bölümde daha özgür bir yaşam için Müslümanların ailelerine yalan söylediği örneklendirilirken bunun zaruri bir unsur olarak gösterildiği keşfedilmiştir.

Şekil 2.14. Nadia Karakteri ve Malick

"Nadia: Ha, vay be. Allah'ın örnek kuluna da bakın siz hele. Aileme yalan mı söyledin?"

Malick: Bu sayede sen hayallerini yaşarken onların da içi daha rahat olacak. Bana pek günah gibi gelmedi. Anladım.

Nadia: Neyin günah olduğunu sen mi belirliyorsun?" (3. Sezon 3. Bölüm)

Şekil 2.15. Nadia Karakterinin Değişimi

"Nadia: Sen içiyor musun?

Malick: Babama söyleme. Benimkine..

Nadia: Tamam peki yani bahsettiğin kaçamaklar bu mu?

Malick: Bak bugün için joker hakkım var gibi düşün. Hem de üç tane. Hı hı. Ben ilkinizi kullandım. Alkol. Sen peki?

Nadia: Ciddi misin?

Malick: Sürekli Allah'ın örnek kulları olmak zorunda değiliz. Ailene örnek evlat olsan yeter ki zaten öylesin." (3. Sezon 3. Bölüm)

"Malick: Kur'an da yalanla ilgili ne yazar?

Omar: Bilmem. Epeydir kapağını açmadım.

Malick: İnsanlar arasında huzuru sağlayacaksa sakıncası olmamalı. Benim babam altmış beş yaşında ve huzur içinde ölmesini istiyorum." (3. Sezon 4. Bölüm)

"Yusef: Malik'le ben biraz düşündük de. Malik'le sen. Babanı dinle. Malik ve ben Amerika'ya gitmeden önce evlenmek üzere sözlenseniz iyi olur dedik.

Nadia: Senin böyle bir plan yaptıklarından haberin var mıydı?

Nadia anne: Gönlün var değil mi?

Nadia: Bir dakika. Gel. Bütün bunlar senin fikrin miydi yoksa?

Malick: Hayır. Babanın önerisiydi. Kabul ettim çünkü işimize yarayacak. Nadia böylece seni rahat bırakacak, ben de ailemi memnun edince istediğimi yaparım. Ama hepsi bir oyun olacak. Bir evlilik patlattın mı bundan böyle yakamda olmazlar. Formalite icabı." (3. Sezon 6. Bölüm)

Müslümanların yalancı olmaktan başka çareleri olmadığını göstermeye çalışan yukarıdaki ifadeler, İslamiyet inancındaki baskıların, yalan söylemeyi zorunlu kıldığını ifade etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında elde edilen ve Müslümanlık ile ilişkilendirilen diğer bir tema olarak “baskı” kavramı ele alınmıştır.

2.2.3.6. Baskı

Dizide pek çok suç faktörünün temel sebebi olarak, İslamiyet inancında ve bunun gözetimindeki aile yaşantısında yer alan baskılar hedef gösterilmiştir. Buna göre; Nadia, Müslüman olmayanlarla arkadaşlık kurmak için ailesine yalan söylerken bu yalan ile önemli bir baskıdan kurtulabildiği gösterilmiştir.

"Yusef: Ne oldu? Senin haberin var mı? Ne? Kardeşinin ne sattığını biliyor muydun? Bana yalan söyleme Nadia. Sen yapma. Bu evde yeterince yalan duyduk zaten. Benden başka neyi saklıyorsunuz? Bu saate kadar neredeydin sen?"

Nadia: Guzman'a eşlik ettim.

Yusef: Onun geçen gün evimize gelmesi yetmedi mi? Sana o çocukla görüşme konusunda ne söyledim?

Nadia: Haram.

Yusef: Benim hatam. Benim hatam. Sizi çok özgür büyüttük. Ama artık bitti." (1. Sezon 6. Bölüm)

"Nadia anne: Bu koku ne?"

Nadia: Anne içki içmedim. Evet bir kulüpte idim. Ama üstüme içki döküldü.

Nadia'nın annesi: Bir kere olsun yalan söylemesen.

Ander: Bir tane içki içmişse ne olacak ki? Bu onu terörist mi yapar? Affedersiniz. Yani bir sürü Müslüman arkadaşım var affedersiniz." (2. Sezon 1. Bölüm)

"Nadia: Biraz fazla içtim.

Guzman: Hayır. Sadece bir süredir istediğin şeyi yapmana yetecek kadar benim gibi." (2. Sezon 3. Bölüm)

"Nadia: Sadece okullar kapanacağı için verilen küçük bir parti. Sınıf arkadaşlarımla vedalaşmama izin vermeyecek misin?"

Yusef: Son ders biter bitmez evde olmanı istiyorum.

Omar: Neden izin vermiyorsun? Yanlış bir şey yapmadı. Sadece vedalaşmak istiyor.

Yusef: Sen kendi işine bak. Sadece vedalaşmak istiyor. Omar, ağzımı açtırma bana şimdi.

Omar: Bu umurumda değil. Sana katlanmaktan bıktım. Bıktım bıktım.

Yusef: Babandan mı? Sana can veren, seni büyüten, besleyen, karşılığında utandırdığın kişiden mi?" (1. Sezon 7. Bölüm)

Müslümanların yalnızca Müslümanlarla arkadaşlık yapabileceği konusu, diğer bir yönüyle Müslümanların yalnızca Müslümanlarla duygusal ilişkiler yaşayabileceği fikrini güçlendirmiş ve ailelerin de bu yöndeki baskıları betimlenmiştir. Buna göre; Müslüman aileler, çocuklarını baskı yoluyla evlendirmektedir.

"Omar: Dükkanda olanları gördün mü? Beni evlendirmek istiyorlar. Bu bir kabus.

Nadia: Ama kız iyi biri.

Omar: Gerçekten mi Nadia? Sen de mi? Ciddi misin sen?

Nadia: Yani görücü usulü evlilikler mutlu sonlanabiliyor.

Omar: Hah. Onunla ya da başkasıyla evleneceğime bileklerimi keserim. Duydun mu?

Nadia: Şakası bile hoş değil.

Omar: Nadia o kızla tanışmak istemiyorum. Lütfen yardım et.

Nadia: Babam çok sinirli. Ama geçeceğinden emin. Tek yapman gereken bir süre onun sözünden çıkmamak.

Omar: Ne zamana kadar? Düğüne kadar mı? Çocuklarımla düğüne kadar mı? Yapamam.

Bunu yapamam Nadia. Nadia. Burada boğuluyorum. Bana yardım et. Lütfen.

Ander: Babanın seni evlendirmesine izin mi vereceksin? Bu çok saçma." (1. Sezon 8. Bölüm)

Eğitim sürecine yönelik yukarıdaki bölümlerde ifade edilen olgular da baskı unsurunun önemli bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede sosyal faaliyetlere katılıp katılmamak da ebeveynlerin söylem ve baskılarıyla şekillenen dinamikler olarak değerlendirilmiştir.

"Yusef: Kötü bir babayım yani öyle mi? Kızı için en iyinin ne olduğunu bilmeyen, eğitimsiz bir baba, hayır hayır.

Azucena: Ben sadece Nadia'nın okula devam etmesinin çok faydalı olabileceğini size göstermeye çalışıyorum.

Yusef: Burada çok şey öğrendi. Evet. Anne babasına saygısızlığı öğrendi. Onlara yalan söylemeyi, evden kaçmayı... Dini yükümlülüklerini ihmal etmeyi öğrendi." (1. Sezon 8. Bölüm)

Azucena: Kızın için de üzülüyorum, oğlun için de. Sizin gibi bir ailede kadın ya da eş cinsel olmak kabus gibi bir şey olmalı. Zavallı Omar.

(1. Sezon 8. Bölüm)

"Nadia'nın Annesi: Bu sabah odanda bu üniversite broşürünü buldum. Eşyalarının arasındaydı.

Nadia: Baba. Bak baba. O eğitim programı çok büyük bir fırsat. Benim tek şansım. Başka ne şansım var ki?

Yusef: Tek mi gideceksin? Hem de kız başına." (3. Sezon 3. Bölüm)

"Nadia: Malik'le ben birlikte değiliz. Yani aslında son iki dönemdir. Malik'le birlikte değildim ben. Ve bildiğiniz gibi bu iki dönemi de en iyi notlarla geçirdim. Ne ona ihtiyacım var ne bir başkasına. Bana kendi çabalarım yeter. New York'a gitmek istiyorum. Daha

doğrusu zaten New York'a gideceğim. Baba. Dinle beni. Bir kerecik olsun. Lütfen. Ben artık hayalinizdeki çocuk değilim. Çok uzun bir süredir o çocuk değilim. Ve keşke öyle kalsaydım. Her şey çok daha kolay olurdu. O zaman hala ne yapıyorsanız beni korumak için yaptığınıza inanırdım. Beni kaybetmekten korktuğunuz için değil. Omar'ı kaybettiniz. Ve Mee'yi. Söz veriyorum. Eğer New York'a gidersem hep geri geleceğim. Beni asla kaybetmeyeceksiniz. Ama bana engel olursanız..." (3. Sezon 6. Bölüm)

Tüm bu göstergeler, Müslümanlık ile “baskı” kavramının ilişkilendirildiğini ve sosyal yönüyle İslamiyet’in önemli baskıları beraberinde getirebileceğini açıklamaktadır. Dolayısıyla Élite dizisinde İslamofobik imgelerin, oldukça olumsuz sıfatlarla çerçevelendiğini söylemek mümkündür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Kitle iletişim araçlarının gelişimine paralel bir biçimde yaygınlaşan içerikler bireyleri etkilemekte ve kültürler üzerinde değişimlere neden olmaktadır. Televizyonun bireyleri etkilemedeki gücü geleneksel düzeyde önemlidir ve pek çok araştırmanın konusu haline getirilmiştir. Dijital platformlar geleneksel televizyon yayıncılığına göre daha genç bir kitleye hitap etmektedir. Geleneksel televizyon yayıncılığına oranla gençler tarafından daha fazla tüketilen dijital platformlar, genel anlamıyla içerisinden çıktığı kültürel kodları benimsemekte ve bu kodları diğer toplumlara yaygınlaştırmaktadır.

Dijital platformlarda Müslüman kadın kimliğinin nasıl temsil edildiği, genel hatları ile dijital platformdaki temsil sorunları, araştırma problemi ve amacı doğrultusunda ilk bölümde genel bir biçimde teorik olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı günümüzde neredeyse herkes tarafından kullanılan dijital platformlarda sunulan sorunlu temsilleri irdelemek ve Müslüman kadının Batılı toplumlardaki temsillerde nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Dijital platformlarda çok sayıda İslam ve Müslümanlarla ilgili içerikler bulunmaktadır. Bu içeriklerde Müslümanlar genel hatlarıyla olumsuz şekilde temsil edilmektedir.

Dijital platform içerikleri, Batı medyasında olduğu gibi tüm Müslümanları terörizmle ilişkilendirmekte ve İslam dinini terörle bağdaştırmaktadır. Geçmişten günümüze baskıyı ve eşitsizlikle anılan Müslüman kadın imgesi de söz konusu bağdaştırmanın önemli bileşenlerindendir. Müslüman kadınların, bu çerçevede pek çok rapora da yansıdığı üzere sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Çoğunluğunun Müslüman olmadığı toplumlarda Müslüman kadınlar toplumda barbar erkeklerin egemenliğinde yaşayan, söz sahibi olmayan, terör destekçileri veya terörist, etrafındaki hiç kimseye gülümseyemeyen, saldırgan, ailesinden habersiz bir şey yapamayan, eğitimsiz cahil bireyler olarak tanımlanmaktadır.

Bu konuda Müslüman ülkelerde tepkilere neden olan dijital platform içeriklerinden biri de Élite dizisidir. Çalışmada yer alan Élite dizisi 2018 yılında Netflix platformunda yayınlanmaya başlamış ve çok sayıda kişi tarafından izlenmiştir. İspanyol gençlik dizisi olan Élite dizisinde Müslümanlar yobaz, geri kalmış kişiler olarak temsil edilmiştir.

Dijital platformlarda sıklıkla karşılaşılan eşcinsellik vurgusu bu dizide de karşımıza çıkmakta ve söz konusu dizide Müslümanlarla ilişkili bir biçimde de kendisine bir yer bulmaktadır. İslam dininde sapkınlık olarak tanımlanan bu durum Batı toplumlarında normalleşmiş gibi gösterilmektedir. Müslüman kişilerin bu yönelimi ailelerinden nasıl sakladıkları, Müslüman ailelerin bu durumu kabul etmemesi sonrasında, çocukların evlerini terk ederek daha mutlu yaşayabilecekleri fikri öne çıkan sunum biçimine kaynaklık etmektedir.

Dizide Müslüman kadının babası olan Yusef karakteri çocuklarını İslam dininin yasakladığı şeylerden uzak tutmaya çalışmıştır. Nadia'nın çok başarılı bir öğrenci olmasına rağmen "kız başına" okula gönderilmemek için başka bir Müslüman karakterle evlendirilmek üzere zorlanmıştır. Dizide Nadia'nın kız kardeşinin babasının baskılarından kaçarak Hristiyan gibi yaşamak için evden kaçtığı anlatılırken, İslam dini baskıcı bir din olarak gösterilmektedir.

Dizide ki söylemlerden bir diğeri de Müslümanların terörle bağlantılı bireyler olarak sunulmasıdır. İntihar bombacısı, terörist gibi söylemler Müslüman kadın ile ilişkilendirilmiştir. Müslüman kişilerin din ve ırk ayrımı yaptığı da görülmektedir. Dizide Müslüman kadın ve erkeklerin babalarından, eşlerinden korktukları, onlarla iletişim kuramadıkları gösterilmektedir. Buna göre bir baba çocuklarını kendi istediği biriyle evlendirmeye zorlayabilir, eğitim hakkını elinden alabilir ve hiçbir sosyal aktiviteye katılmasına izin vermeyebilir.

Çalışmanın alt sorularına cevap niteliğinde şunlar karşımıza çıkmaktadır;

Dizide Müslüman kadın, giyim kuşam açısından normal bir Müslüman genç kız olarak gösterilmektedir. Sonrasında gittiği gece kulüplerinde veya arkadaş ortamında değiştiği görülmektedir. Nadia'nın annesinin tam anlamıyla Müslüman kadınlar gibi giyindiği görülmektedir. Aile içi ilişkilerde Müslüman kadın anne babasına saygılı, onların

sözlerinden çıkmayan kişi olarak sunulmuştur. Nadia kadın erkek ilişkileri konusunda İslam dininin gereklerini yerine getirmeye çalışan bir genç kız gibi görünse de sonrasında bunları çiğneyen bir karakter olarak sunulmuştur. Toplumsal yaşama katılımında Nadia ailesine yardımcı olmakta, Müslüman arkadaşının isteğiyle camiye, eğlence mekanlarına, arkadaşlarının davetlerine izin alarak katılmaktadır. Müslüman kişilerin kendi aralarında ten renkleri ve giyimleri ile ayrımcılık yaptığı, Müslümanlara karşı da çok sayıda ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. Dizide Müslümanların yaşadıkları yerler mütevazı, fazla eşya olmayan loş ışıklı yerler olarak temsil edilmiştir. Dijital platform dizilerinde ve filmlerinde duvarda ya da masada bulunan Müslümanlar için önemli olan yerlerden Mescid-i Aksa'nın fotoğrafları, Allah lafzı, Doğu toplumlarına ait halı ve kilimler gösterilmektedir. Dizide her ne olursa olsun eğitimi için çalışan bir Müslüman kadın görülmektedir. Nadia'nın eğitimsiz, cahil Müslüman kadın yerine, eğitimi için çabalayan kişi olarak gösterilmesi bu diziyi diğerlerinden ayırmaktadır.

Bu çalışmada Netflix platformunda sunulan Müslüman kadına dair içeriklerde çok fazla temsil sorunu bulunduğu dikkat çekilmiştir. Dijital platformda kadınların temsilinde Batılı ülkelerde yaşamayan Müslüman kadınlar ötekileştirilmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde bahsedildiği üzere Müslüman ülkelerde yaşayan kişilerin sorunlarına yer veren içerikler bulunsa da İslam dinini ve Müslümanları ötekileştiren içerikler daha fazla kendisine yer bulmaktadır. Bu yönüyle çalışma literatür verilerini destekleyecek veriler ortaya koymuştur.

Elite dizisi üzerinden yapılan analizler ve ilgili literatür çerçevesinde dijital platform dizilerinin madde bağımlılığı, eşcinsellik, yalancılık, pedofili ve aile içi şiddet, taciz veya tecavüz olarak adlandırılan içerikleri dolaşıma soktuğu görülmektedir. Bu içeriklerin genç bireylerin bilinçaltına yerleştiği ve bu duruma eleştirel medya okuryazarlığı perspektifiyle yaklaşmadıkları değerlendirildiğinde olumsuz sonuçlar üretme kapasitelerine ayrı bir parantez açılmalıdır. Benzer bir durum Müslüman gençlerin öz değerlendirmeleri için de geçerlidir ve özellikle cinsiyetle ilişkili aidiyet ve kimlik sorunları için yeterli altyapıyı teşkil edebilecekleri tezden elde edilen sonuçlar kapsamında ifade edilmelidir. Müslüman ülkelerdeki yerli dijital platformlarda ya da yerli medya içeriklerinde dahi Müslüman kadınların, uluslararası dijital platformlara belli ölçülerde yaklaşan temsillerle ele alındığı düşünüldüğünde sorunun ciddiyeti açıkça

ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede etkin ve eleştirel bir medya okuryazarlığı bilinç ve perspektifinin tüm toplumsal kesimler yanında kadınlar için de özel içerik ve kategorilerle şekillendirilmesi gerekliliği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, S. (2019). Arab and Muslim women in American entertainment media: a qualitative content analysis of 'Homeland'. Southern Illinois University Carbondale OpenSiuc.
- Aksoy, R. (2021). İslam öncesi toplumlarda ve İslam'da kadının statüsü. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 20-39.
- Alalawi, N. (2015). How does Hollywood movies portray Muslims and Arabs after 9/11? "content analysis of the kingdom and rendition movies". *Cross-Cultural Communication*.
- Albayrak, H. Ş. (2023). Lgbt hareketin gelişimi, kurumsallaşması ve Batı medeniyet projesine dönüşümü. *İnsan ve Toplum*, 13(3), 32-56. DOI: 10.12658/M0686.
- Alsultany, E. (2012). Arabs and Muslims in the media. *New York University Press*.
- Altun, H. (2021). Cinsiyetin toplumsal inşası ve ötekilerin temsilinde karşı-hegomonik bir olanak olarak sinemanın protez belleği. İçinde Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri* (ss. 69-112). Hegemola Yayınları.
- Atasoy, F. (2019). Küreselleşmenin kültürün biçimlenmesine etkisi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 3(14), DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22609>.
- Atay, T. (2004). "Erkeklik" en çok erkeği ezer!. *Toplum ve Bilim Dergisi*, (101), 11-30.
- Aydınhan, G. (2021). *Toplumsal cinsiyet kalıplarının dijital platformlarda işlenmesi konusunda nitel bir araştırma: Netflix örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Balcı, Ş. & Çifçi, M. E. (2021). "Makul"ü öldürmek: Kalifat dizisinde Müslüman kimliğinin temsili. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 4(2), 237-250.
- Baştürk Akça, E. & Ergül, S. (2021). Kitle iletişim çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişimi; temel yaklaşımlar ve çalışmalar üzerinden bir çerçeve çizme çabası. İçinde Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri* (ss. 17-40). Hegemola Yayınları.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu* (Çev. H. Deliçaylı, F. Keskin). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim toplumu* (Çev. H. Deliçaylı, F. Keskin). Ayrıntı Yayınları.
- Blu Tv. (2022 Temmuz 14). <https://www.blutv.com/>
- Bogacki, M., de Ruiter, J., & Sèze, R. (2018). The Charlie Hebdo attacks in Paris: Defining Islamophobia and its socio-political applications. *Rozenberg Quarterly*.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Brooks, D. E., & Hébert, L. P. (2006). Gender, race, and media representation. *Handbook Of Gender And Communication*, 16, 297-317.
- Bryman, A. (2012). Social research methods. *Oxford University Press*.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı). Pegem Akademi.
- Can, A. (2021). Küresel egemen sistemin bir enstrümanı olarak Netflix. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8(67), 812–822.
- Chul Han, B. (2017). *Şeffaflık toplumu*. Metis Yayınları.

- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Çakır, F. (2022). Dijital platformlarda İslâmî imgeler (Kalifat dizisi örneği). *Atebe*, (7), 1-13.
- Çınar, A. H. (2021). *Din ve terör: Netflix dijital platformundaki içerikler üzerinde bir din sosyolojisi araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davis, F. (1997). *Moda, kültür ve kimlik* (Çev. Ö. Arıkan). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Debord, G. (2012). *Gösteri toplumu ve yorumlar* (Çev. Ayşen Ekmekçi & Okşan Taşkent). Ayrıntı Yayınları.
- Disney+. (2022 Ekim 15). <https://www.disneyplus.com/tr-tr>
- Dogusyayingrubu.com. (2022 Temmuz 2). <https://www.dogusyayingrubu.com.tr/>
- Doğan, S. Y. (2010). Tüketim kültüründe kadın bedeninin idealize edilmesine yönelik kadın algılamaları ve tüketim davranışlarıyla ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 51-59.
- Eken, M. (2019). *Modern görsel kültürde online din: M Nesli'nin online inanç pratikleri üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. (2014). *Medya teori ve araştırmaları*. Erek Matbaacılık.
- Exxen. (2022 Temmuz 2). <https://www.exxen.com/tr>
- Farkındayız.gov.tr. (2023, Mart 20). https://farkındayiz.gov.tr/cizgi_itfaiyeci_sam.html
- Featherstone, M. (1991). The Body in Consumer Culture. M. Featherstone, M. Hepworth & B.S. Turner (Ed.) *The Body: Social Process and Cultural Theory Theory* (ss.170-196). Sage Publications.
- Göle, N. (2010). *Modern mahrem*. Metis Yayınları.
- Gürkan, C. G. (2022). *Netflix orijinal içeriklerinde görsel efekt kullanımının izleyici alımlamasına etkisi: Hakan: Muhafız (The Protector) ve The Witcher örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halse, R. (2012). The Muslim-American neighbour as terrorist: The representation of a Muslim family in 24. *Journal of Arab and Muslim Media Research*, 1(5), 3-18.
- Hulu. (2022 Ekim 15). <https://www.hulu.com/>
- Hıdır, Ö. (2017). İslamofobi-ırkçılık-“kültürel ırkçılık” ilişkisi. *Ombudsman Akademik* (7), 23-49.
- Hjarvard, S. (2013). The Mediatization of culture and Society. *New York: Routledge*.
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- Hogg, M. (2007). *Sosyal psikoloji*, Ütopya Yayınları.
- Hosch, W. L. (2021, Ekim). *Netflix*. [Britannica.com](https://www.britannica.com/topic/Netflix-Inc). <https://www.britannica.com/topic/Netflix-Inc>.
- İmdb Corporation. (2022, Ağustos 20). *İmdb*. https://www.imdb.com/title/tt7134908/fullcredits?ref_=ttrel_ql_1

- İlhan, V. & Bağcı, C. (2018). İslamofobinin medyadaki stratejik gücü olarak televizyon dizileri: Homeland örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi(MEDİAD)*, 1 (2) , 169-189.
- İlkkaracan, P. (2004). *Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik*. İletişim Yayınları.
- Kahf, M. (2006). *Batı edebiyatında Müslüman kadın imajı*. Küre Yayınları.
- Kalın, İ. (2016). *Ben, öteki ve ötesi*. İnsan Yayınları.
- Kopuz, S. (2018). Yayıncılıkta yaşanan değişim ve globalleşme & Netflix örneği, İçinde Mehmet Gökhan Genel (Ed.), *İletişim Çağında Dijital Kültür* (ss. 143-162). Eğitim Yayınevi.
- Kurt, Ş. (2022). Netflix'te interaktif anlatı: "doğaya karşı mücadele: safari macerası" üzerine bir inceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (9), 251-287.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1).
- Leila, A. (1992). Women and gender in İslam: historical roots of a modern debate. *New Haven: Yale University Press*.
- Macdonald, M. (2006). Muslim women and the Veil, problems of image and voice in media representations. *Feminist Media Studies*, 6(1), 7-23.
- Meral, P. S. (2011). Erkek hegemonyasının (yeniden) üretimi: dergi reklamlarında hegemonik erkekliğin temsili. İçinde İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(Lik) Ve Temsil* (ss.297-323). Kalkedon Yayınları.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Nobel Yayıncılık.
- Netflix. (2021 Eylül 14). Netflix yardım merkezi. <https://about.netflix.com/tr>.
- Oğuz, G. Y. (2012). Televizyon haberlerinde temsil sorunu: kadınlar haberlerin neresinde?. İçinde Ömer Özer (Ed.), *Haberi eleştirmek* (ss. 217-246). Literatürk.
- Öcel, N. (2002). İletişim ve çocuk iletişim ortamlarında çocuk reklam etkileşimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları*.
- Palabıyık, A. (2013). Toplumsal cinsiyet'e sosyolojik bir yaklaşım: Ortadoğu'nun halleri, *Doğu Batı: Toplumsal Cinsiyet, Düşünce Dergisi*. 1(64), 225-257.
- Pınarbaşı, G. (2022). Diktatör filmi ve Bodyguard dizisindeki İslamofobik söylemler. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 5(1), 177-200.
- Pimentel, O.& Velázquez, P., (2009). Shrek 2: an appraisal of mainstream animation's influence on identity. *Texas State University Journal of Latinos And Education*, 8(1), 5-21.
- Prime Video. (2022 Ekim 15). <https://www.primevideo.com/>
- Rao, R. (2015). Global homocapitalism. *Radical Philosophy*, 194, 38-49.
- Ryan M. & Kellner, D. (1997). *Politik kamera* (Çev. Elif Özsayar). Ayrıntı Yayınları.
- Sadıç, F. (2021). Religion in Netflix series: Islam and christianity in Élite. *1st International Media And Cultural Studies Conference*.
- Said, E. W. (2008). *Medyada İslam* (Çev. Aysun Babacan). Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2009). "Erkeklik: imkansız iktidar" ailede, piyasada ve sokakta erkekler. Metis Yayınları.

- Sarı, Ü. & Sancaklı, P. (2020). Küyerelleşmenin dijital platformların içerik tanıtımına etkisi: Netflix örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 243-260.
- Sbouh, S. (2021). *Çerçeveleme kuramı bağlamında yabancı televizyon dizilerinde İslamofobi: Homeland, Caliphate ve Bard Of Blood* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Scott, J. (2013). *Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi* (Çev. A. T. Kılıç). Agora Kitaplığı.
- Selçuk, E. K. (2021). Eşcinsellerin yerel medyada temsili: Halil İbrahim Dinçdağve Trabzon basını. İçinde Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri* (ss. 128-142). Hegemola Yayınları.
- Shaheen, J. G. (2000). Hollywood's Muslim Arabs. *The Muslim World*, 22-42.
- Sivritepe, S. (2021). *Medya metinlerinde yaşlıların temsil pratikleri: yoksulluk-sosyal dışlanma sosyal içerme bağlamında bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Smith, M. (2020). LGBT politics in anglo American democracies. İçinde M. J. Bosia, M. McEvoy, & M. Rahman. (Ed.), *In The Oxford handbook of global LGBT and sexual diversity politics*. Oxford University Press.
- Şişman, N. (2017). *Dijital çağda Müslüman kalmak*. İnsan Yayınları.
- Şişman, N. (2009). *Başörtüsü: sınırsız dünyanın yeni sınırı*. Timaş Yayınları.
- Tanrıvermiş, Ş. (2022). Oto-oryantalizm bağlamında Atiye dizisi. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*, (52), 2980-2986.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon.
- TDK. (2022, Haziran 15). <https://sozluk.gov.tr/>.
- Timisi, N., & Çelenk, S. (1999). Yerli televizyon dramalarında kadına yönelik şiddet ve kadın temsili. *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, (ss.8-28), KİV.
- Uluçay, D. M. , Zararsız, G. & AYTEKİN, U. C. (2021). Bir pazarlama iletişimi aracı olarak talebe yönelik video (video on demand) platformlarının twitter kullanımı: Netflix Türkiye'nin Covid-19 öncesi ve sonrası kullanımları özelinde bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 691-706. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.890011.
- Ulukan, G. (2022, Ekim 15). *1997'den bugüne Netflix'in tarihsel gelişimindeki önemli noktalar*. <https://webrazzi.com/2018/05/07/1997denbugune-netflixin-tarihsel-gelisimindekionemli-noktalar/>
- Uluyağcı, C. (2009). Türk filmlerinde erkek kimliğini destekleyen giyim kuşam kodları. H. Kuruoğlu içinde, *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri* (ss. 143-162). Beta Yayınları.
- Varol, F. S. (2016). *Temsil, ideoloji, kimlik*. Varlık Yayınları.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.
- Yağlı, A. (2013).Çocuğun eğitiminde ve sosyal gelişiminde çizgi filmlerin rolü: Caillou ve Pepee örneği. *Journal of Turkish Studies*.
- Yavuz, Ş. (2021). Trabzon örneğinde yerel medyada kadınların temsil biçimleri araştırması. İçinde Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri* (ss. 143-165). Hegemola Yayınları.
- Yaylagül. L. (2016). *Kitle iletişim kuramları*. Dipnot Yayınları.

- Yeğın, M. O. (2021). Irkçılık bağlamında Élite dizi filminin eleştirel söylem analizi . *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1487-1521.
- Yetkiner, B. (2021). “Bir başkadır” dizisinde kadınlar. İçinde B. Öztürk& B. Yetkiner (Ed.), *Kavram ve kuramlarla Bir Başkadır* (ss. 123-153). Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2015). İçerik analizi yönteminin tarihsel gelişimi uygulama alanları ve aşamaları. İçinde B. Yıldırım (Ed.), *İletişim araştırmalarında yöntemler uygulama ve örneklerle* (ss. 105-154). Literatürk Academia.
- Yiğit, Z. (2008). Hollywood sineması'nın yeni oryantalist söylemi ve 300 Spartalı . *Selçuk İletişim*, 5(3), 236-249.
- Yorulmaz, B. (2018). 1896'dan günümüze Hollywood'un kötü adamları: Müslümanlar. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 1(1), s. 33-47.
- Zaal, M. (2012). Islamophobia in Classrooms, Media and Politics. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 55(6), 555-558.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türk toplumunda erkeklik algısı. *ETHOS: Felsefe ve toplum Bilimlerde Diyaloglar*, 3(1), 1-14.